

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**IZLĪGUMA IETEKME UZ KRIMINĀLPROCESA GAITU, TIESĪBU
NORMU PIEMĒROŠANAS PRAKSES ANALĪZE UN IZLĪGUMA
NOSACĪJUMU ANALĪZE**

MAGISTRA DARBS

Profesionālās augstākās izglītības maģistra studiju programmas
2. kursa studente **Beāta Kepa**
studenta apliecības nr.: bk10013

Maģistra darba vadītāja:
Dr.iur. Elīta Nīmande

RĪGA 2015

SATURA RĀDĪTĀJS

Anotācija.....	3
Annotation	4
Ievads.....	5
1. Izlīguma jēdziens un izlīguma nošķiršana no citiem vienkāršoto procesu veidiem	7
1.1. Izlīguma jēdziens	7
1.2. Izlīguma nošķiršana	10
1.2.1. Vienošanās	10
1.2.2. Mediācija.....	11
1.2.3. Izlīgums administratīvajās tiesībās.....	14
1.2.4. Izlīgums civiltiesībās.....	17
2. Izlīgums krimināltiesībās	21
2.1. Izlīguma attīstības vēstures īss raksturojums Latvijas normatīvajos aktos.....	21
2.2. Izlīguma subjekti.....	35
2.3. Valsts probācijas dienests	40
2.4. Izlīguma forma un saturs	46
2.5. Izlīgums ārvalsts normatīvajos aktos	49
3. Izlīguma ietekme uz kriminālprocesa gaitu	53
3.1. Kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis	53
3.2. Personas atbrīvošana no kriminālatbildības.....	56
3.3. Pamats soda mīkstināšanai, ja panākts izlīgums ar cietušo	58
3.4. Nesaistošs izlīgums	59
3.5. Izlīguma nosacījumi.....	60
3.6. Rekomendācijas grozījumiem normatīvajos aktos	68
Secinājumi un priekšlikumi	73
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	77
Pielikumi.....	86
Pielikums Nr.1. Izlīgums krimināllietā Nr.11120077814	
Pielikums Nr.2. Izlīgums krimināllietā Nr.11095165613	

ANOTĀCIJA

Maģistra darbs “Izlīguma ietekme uz kriminālprocesa gaitu, tiesību normu piemērošanas prakses analīze un izlīguma nosacījumu analīze” sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā skaidrots izlīguma jēdziens un izlīguma nošķiršana no citiem vienkāršotajiem procesiem un citām strīdus risināšanas metodēm. Otrajā nodaļā aprakstīts par izlīguma attīstības vēsturi Latvijas teritorijā pētot tādus tiesību avotus, kā 1885.gada Sodu likumus, 1922.gada Kriminālprocesa likumus un citus normatīvos aktus līdz mūsdienām. Kā arī par izlīguma subjektiem, proti, par personu loku, kuru noslēgtie izlīgumi var atstāt ietekmi uz kriminālprocesa gaitu. Par izlīguma slēgšanu Valsts probācijas dienestā. Kā arī ieskats atjaunojošajā taisnīgumā. Par izlīguma formu un saturu un tā atšķirības no civiltiesiskiem izlīgumiem. Pētīts izlīgums Lietuvas, Igaunijas un Krievijas normatīvajos aktos. Trešajā nodaļā aprakstīts par izlīguma ietekmi uz kriminālprocesa gaitu. Analizētas raksturīgākās problēmas, kā arī analizēts tiesību normu piemērošanas prakse tiesu nolēmumos. Nodaļas beigās autore devusi savas rekomendācijas grozījumiem normatīvajos aktos, lai uzlabotu izlīguma procesu.

Atslēgas vārdi: Kriminālprocess, izlīgums, mediācija, samierināšana, atjaunojošais taisnīgums.

ANNOTATION

Master thesis “Settlement Influence in Criminal Procedure, Analysis of Legal Norm Practice and Settlement Conditions Analysis” consists of three chapters. The first chapter explains the concept of reconciliation and reconciliation separation from other simplified processes and other methods of dispute resolution. The second chapter describes the development of the reconciliation history in territory of Latvia researching sources such as 1885 Penal code and the 1922 Criminal procedure law and other laws and regulations till present day, as well as how reconciliation subjects which concluded reconciliation may influence the course of criminal proceedings, and the conclusion of reconciliation in State Probation Service. The 2nd chapter also deals with insight into the restorative justice, form and content of reconciliation and its differences from civil settlements, and studied reconciliation in Lithuanian, Estonian and Russian legislation. The 3rd chapter impacts with the reconciliation on criminal proceedings, describes the typical problems in reconciliations as well as analyzes legal provisions in practice of court decisions. At the end of chapter the author gave recommendations for amendments in law to improve the reconciliation process.

Keywords: Criminal procedure, settlement, mediation, reconciliation, restorative Justice.

IEVADS

Pēdējā laikā izlīguma jautājums krimināltiesībās ir ļoti aktuāls, neskatoties uz to, ka vairāki autori jau ir dalījušies ar savu viedokli, saistībā ar izlīgumu un norādījuši uz tā pozitīvajām un negatīvajām pusēm. Pēc autores domām, neskatoties uz to, ka izlīgums ir pētīta joma, tajā joprojām ir nepilnības. Izlīguma norisei ir nepieciešams pievērst sabiedrības un likumdevēja uzmanību. Sabiedrības uzmanību tādā nozīmē, ka izskaidrot, par izlīguma iespējamību un norādot uz tā pozitīvo ietekmi kriminālprocesā. Savukārt pievērst likumdevēja uzmanību uz izlīguma institūta negatīvo pusi un rast iespēju institūta trūkumu novēršanai un pilnveidošanai.

Darbā skatītas atšķirības starp dažiem vienkāršoto procesu veidiem, tādiem kā vienošanās, mediācija, izlīgums – ne tikai krimināltiesību jomā, bet dodot salīdzinājumu ar civiltiesībām un administratīvajām tiesībām.

Izlīgums var atstāt lielu ietekmi uz kriminālprocesa gaitu – panākot personas atbrīvošanu no kriminālatbildības vai soda mīkstināšanu, kas ir ļoti nopietna lieta, ņemot vērā, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un personas rīcība ir sodāma saskaņā ar Krimināllikumu. Līdz ar to šis unikālais sabiedrības pretimnākšanas institūts ir ļoti interesants, jo tajā saskaras, gan sabiedrības intereses ar cietušās personas interesēm, gan noziedzīga nodarījuma izdarījušās personas interesēm. No vispārējiem tiesību principiem ir zināms, ka sabiedrības intereses ir primārākas par viena indivīda interesēm, bet izlīguma institūts šajā ziņā var būt unikāls, jo sabiedrība piekāpjas cietušajam, kurš vienojas ar likumpārkāpēju, līdz ar to ir iespēja, ka likumpārkāpējs var tikt atbrīvots no kriminālatbildības.

Darbā netiks pētītas izlīguma īpatnības nepilngadīgo likumpārkāpēju slēgtajos izlīgumos, kā arī netiks skatīti jautājumi, kas saistīti ar izlīguma sanāksmēm.

Darba mērķis - izpētīt izlīguma atšķirības dažādās tiesību nozarēs. Galvenais mērķis ir izpētīt izlīguma ietekmi uz kriminālprocesa gaitu.

Izlīguma nosacījumu analizēšanai tiek analizēts 31 izlīgums, kuri slēgti Valsts probācijas dienestā. Autore, sazinoties ar procesa virzītājiem, mēģināja iegūt informāciju par katru kriminālprocesu. Apkopojot informāciju, kura iegūta no izlīgumiem, saņemtās informācijas no procesa virzītājiem un publiski pieejamās informācijas, kā rezultātā iegūta informācija, par katra izlīguma ietekmi uz kriminālprocesa gaitu. Tika apkopota informācija no izlīgumiem par izlīgumu nosacījumiem, par biežāk izvirzītajām prasībām. Kā arī analizēti

tiesu nolēmumi un tajās piemērotās tiesību normas izlīguma jautājums un analizētas to nepilnības.

Kā arī, darbā pētīts par izlīguma regulējumu Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas normatīvajos aktos.

Darbā ir izmantoti avoti latviešu, krievu un angļu valodā.

Maģistra darba izstrādē izmantotās pētīšanas metodes:

1. Gramatiskā interpretācijas metode – gramatiski analizēti tādi normatīvie akti, kā Krimināllikums, Kriminālprocesa likums un citi normatīvie akti, kuros regulēts izlīgums, lai izprastu tiesību normu regulējumu;
2. sistēmiskā – salīdzināti Latvijas normatīvie akti izlīguma jautājumos, kā arī, salīdzināti un analizēti ārvalstu normatīvie akti, tiesību normu savstarpējā saistība;
3. vēsturiskā – pētīta krimināltiesiskā izlīguma vēsture Latvijas teritorijā un izlīguma ietekme uz kriminālprocesu noteiktos laika periodos.

1. IZLĪGUMA JĒDZIENS UN IZLĪGUMA NOŠĶIRŠANA NO CITIEM VIENKĀRŠOTO PROCESU VEIDIEM

1.1. Izlīguma jēdziens

Jau no seniem laikiem cilvēki ir meklējuši veidus, kā risināt savus strīdus, mēģinot tos atrisināt savstarpēji vai nododot tos kādas uzticamas trešās personas izlemšanai. Tā arī mūsdienās ir vairāki veidi, kā atrisināt savus strīdus. Tos varētu iedalīt divās lielās grupās 1) strīdi, kurus risina tiesas ceļā, 2) strīdi, kurus risina ārpus tiesas ceļā. Personas, nespējot atrisināt savus strīdus pašas, tos, pārsvarā, deleģē tiesai, jo tā spēs izšķirt strīdu, pateikt kuram taisnība un kuram nē. Strīdu ir daudz, bet tiesas un tiesnešu ir krietni mazāk. Šī iemesla dēļ, notika tiesu pārslogotība, un strīdu izšķiršana tiesās ļoti ieilga, kas padarīja šo procesu dārgu un ilgu.

Eiropas Padomes Ministru komiteja 1981.gada 14.maijā izdeva rekomendāciju Nr.R(81)7 "Par justīcijas pieejamības veicināšanas pasākumiem",¹ kurā, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pantu², kurš nosaka *tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu*. Tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu, paredz ne tikai tiesvedības procesā, bet arī pirmstiesas procesā. Šāda rekomendācija paredz, ka dalībvalstīm vajadzētu veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai vienkāršotu tiesvedības procesu. Vienkāršotais process sevī ietver pēc iespējas veicināt pušu samierināšanu pirmstiesas procesā vai tiesvedības laikā. Tāpat šī rekomendācija paredz, ka valstīm vajadzētu skaidrot indivīdiem par viņu tiesībām tiesas procesā, kas attiecas uz civillietām, tirdzniecības lietām, administratīvajām lietām, sociālajiem vai nodokļu jautājumiem, kā arī risināt lietas ātri, vienkārši un lēti. Veicināt izlīguma noslēgšanu jebkurā tiesvedības stadijā. Kā arī paredz tiesvedības dokumentu vienkāršošanu, lietu vienkāršošanu, lai jurista palīdzība nebūtu obligāta, un paredzēt zemākas izmaksas par tiesvedību.

Piemēram, civiltiesisko strīdu risināšanai ir ļoti liela izvēle, kā puses varētu atrisināt savus strīdus ārpus tiesas procesa. To dēvēt par ADR (*Alternative Dispute Resolution*) - tas ir termins, ar ko apzīmē dažādus strīdu risināšanas veidus bez tiešas tiesas iejaukšanās vai valsts institūciju tiesas iejaukšanās.³ Šajā kategorijā ir ieskaitāmi jau visi klasiskie zināmie strīdu

¹ Council of Europe committee of ministers 1981. Recommendation N°. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on measures facilitating access to justice. Pieejams: <http://euromed-justice.eu/document/coe-1981-recommendation-n%C2%BA-r-81-7-committee-ministers-member-states-measures-facilitating> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

² Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

³ Eiropas patērētāju informācijas centrs. Pieejams: <http://www.ecclatvia.lv/index.php/lv/fakti-a-padomi/adr> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

risināšanas veidi – sarunas, samierināšana, saistošs ieteikums, strīda risināšana ar eksperta palīdzību, meditācija un pat šķīrējtiesas process.

Tāpat Eiropas Padomes Ministru komiteja 2001.gada 5.septembrī izdeva rekomendāciju Nr.(2001)9 "Par alternatīvām strīdu risināšanas metodēm strīdos starp iestādi un privātpersonu."⁴ Administratīvi tiesiskos strīdos ārpus tiesas izšķiršana ir diezgan apgrūtinoša, ņemot vērā, ka viena puse ir valsts iestāde ar resursiem, lielākām juridiskām zināšanām un citām iespējām, bet otrā pusē privātpersonas, kurām var nebūt tik lielu resursu un zināšanu. Administratīvās lietās, kā ārpustiesas strīdu izskatīšanu var minēt mediāciju, kas kādu laiku tiek izmantota administratīvajās tiesībās. Vēl kā piemērus var minēt - pirms iestādes lēmuma pieņemšanas - publiskā apspriešana, pārrunas, konsultācijas, uzklauššana, iestādes lēmums. Attiecībā uz strīdiem sākuma procesos, lai panāktu strīda ārpustiesas noregulējumu, var minēt arī - iekšējo otrreizējo pārbaudi, mierizlīgums (izlīgums), jau iepriekš minētā mediācija.⁵

Krimināltiesisko strīdu izšķiršana ārpus tiesas ir diezgan sarežģīta. Jāņem vērā, ka krimināltiesiskās attiecībās strīds ir par izdarītu noziedzīgu nodarījumu, nevis par sadzīviskiem vai darījumu strīdiem. Pēc būtības cietusī persona ar likumpārkāpēju savas nesaskaņas var noregulēt, bet tas nenozīmē, ka personai nebūs jāstājas tiesas priekšā un jāatbild par savu rīcību. Līdz ar to krimināltiesiskajās attiecībās pie ārpus tiesas strīdu risināšanas var uzskatīt - sarunas, samierināšanu, izlīgumu, iesnieguma atsaukšanu no tiesībsargājošās iestādes un mediāciju.

Šajā darbā tiks pētīta krimināltiesisko strīdu izšķiršana izlīguma gadījumā - pirmstiesas un tiesas procesā, kā arī izlīguma ietekme uz kriminālprocesa gaitu. Lai vispusīgi un objektīvi izprastu pētījuma objektu un izdarītu pareizus pieņēmumus un secinājumus, ir nepieciešams izprast izlīguma jēdzienu.

Ārpustiesas izlīgums (*Out-of-Court Settlement, settlment, reconciliation*) tiek definēts, kā vienošanās, kas panākta starp pusēm ārpus tiesas procesā, kas atrisina domstarpības un, lai panāktu savstarpējo apmierinātību, tas notiek bez tiesas iejaukšanās, uzraudzības vai apstiprināšanas.⁶ Izlīgums ir tiesiska strīda izšķiršana ārpus tiesas vai līdz tiesas aiziešanai apspriesties.⁷ Juridisko terminu vārdnīcā izlīgums, tiek definēts, kā „līgums, ar kuru tā dalībnieki, kādu apstrīdamu vai kā citādi apšaubāmu savstarpēji tiesisku attiecību, savstarpēji

⁴ Council of Europe Committee of Ministers Recommendation (2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=220409&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

⁵ Litvins G. Alternatīvais strīdu risināšanas institūts administratīvajā procesā. Jurista Vārds, 2008. 16.septembris, nr.35, Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=180914> [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

⁶ Legal dictionary (Out-of-Court Settlement). Pieejams: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Out-of-Court+Settlement> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

⁷ Collins dictionary - (Out-of-Court Settlement). Pieejams: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/out-of-court-settlement> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

piekāpdamies, pārvērš par neapstrīdamu un neapšaubāmu. Katrs līdzējs vai nu pavisam, vai tikai daļēji atsakās no sava prasījuma un tā vietā iegūst jaunu, no izlīguma izrietošu prasījumu. Izlīgumam ir tāds pats spēks, kā tiesas spriedumam. Tādejādi to nevar vienpusēji ne apstrīdēt, ne atcelt”.⁸ Izlīgums tiek arī definēts, kā samierināšanās process starp noziedzīga nodarījuma izdarītāju un noziedzīgā nodarījumā cietušo vai viņa pārstāvi.⁹ Kā redzams, izlīgums, tiek definēts dažādi, proti, ka tas ir samierināšanas process, ka tas ir vienošanās process, piekāpšanās process.

Latvijā izlīguma definīcija ir atrodama Civillikuma 1881.pantā, kas nosaka, ka izlīgums ir līgums, ar kuru tā dalībnieki, kādu apstrīdamu vai kā citādi apšaubāmu savstarpēju tiesisku attiecību, savstarpēji piekāpdamies, pārvērš par neapstrīdamu un neapšaubāmu.¹⁰ Attiecībā uz līgumu tiek arī lietots jēdziens vienošanās.¹¹ Civiltiesībās ar vienošanos saprot vairāku personu gribas izpaudumu, kas vērsts uz noteikta jautājuma atrisināšanu. „Katrs līgums ir vienošanās, bet ne katra vienošanās ir līgums juridiskajā nozīmē. Var būt tāds līgums, kurš nerada tiesiskas saistības, un, kura izpilde nav nodrošināta ar tiesiskiem piespiedu līdzekļiem.”¹² Citās materiālajās vai procesuālajās tiesību normās netiek dots izlīguma jēdziena skaidrojums. Administratīvajās tiesībās izlīgums tiek sasaistīts ar līgumu un vienošanās izpratni, bet noteiktos gadījumos vienošanās ir arī cits tiesību institūts. Savukārt kriminālprocesuālajos jautājumos izlīgums tiek sasaistīts ar samierināšanu, bet vienošanās ir cits tiesību institūts. No iepriekš minētā var redzēt, ka izlīgums ir jānošķir dažādās tiesību nozarēs. Līdz ar to izlīgums ir jānošķir no citiem vienošanās veidiem, kādi ir iespējami, lai panāktu taisnīgumu:

- Vienošanās – krimināltiesībās, civiltiesībās, administratīvajās tiesībās;
- Mediācija klasiskā izpratnē jeb tīra mediācija un samierināšana;
- Izlīgums – krimināltiesībās, civiltiesībās, administratīvajās tiesībās.

⁸ Torgāns K. Izlīgums. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 91.lpp.

⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās B un C daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 170.lpp.

¹⁰ Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2015.gada 16.janvārī]

¹¹ Torgāns K. Saistību tiesības mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 35. - 36.lpp.

¹² Torgāns K. Vienošanās. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 294. - 295.lpp.

1.2. Izlīguma nošķiršana

1.2.1. vienošanās

Vienošānās ir vairāku personu patiesas gribas izpaudums, kas vērstas uz noteikta jautājuma atrisināšanu.¹³ „Katrs līgums ir vienošanās, bet ne katra vienošanās ir līgums juridiskā nozīmē.”¹⁴

Kriminālprocesā vienošanos var definēt, kā brīvprātīgu gribas izteikumu, kas vērstas uz abpusēja labuma gūšanu un rada iespēju vienkāršot vai pārtraukt kriminālprocesa gaitu.¹⁵ Arī no kriminālprocesa likuma var izsecināt, ka ir divi vienošanās veidi, kuri var atstāt ietekmi uz kriminālprocesa gaitu. Šie veidi ir vienošanās un izlīgums.

Kriminālprocesa likuma 49.nodaļā, tiek regulēts tāds institūts, kā „vienošānās”, kas ir vienošanās starp personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību ar prokuroru par vainas atzīšanu un soda noteikšanu. Vienošānās kriminālprocesā tiek slēgta kā protokols, kas Kriminālprocesa likuma 437.pantā, kuru prokurors pēc savas paša, apsūdzētā un viņa aizstāvja iniciatīvas var slēgt par vainas atzīšanu un sodu noteikšanu.

Savukārt, administratīvajās tiesībās vienošanās ir kā atsevišķs tiesību institūts, ar ko tiek paredzēta starpresoru vienošanās. Valsts pārvaldes iekārtas likuma¹⁶ 58.panta pirmā daļa paredz iespēju, lai nodrošinātu patstāvīgu sadarbību starp dažādu resoru iestādēm, paredzot šādu vienošanos slēgšanu rakstveidā. Tomēr šīs vienošanās pēc savas formas un struktūras atgādina līgumus.¹⁷ Līdz ar to var secināt, ka administratīvajās tiesībās vienošanās ir ļoti tuvu pielīdzināma civiltiesiskās vienošanās izpratnei.

No iepriekš minētā redzams, ka jēdziens “vienošānās” visām iepriekš minētajām nozarēm, tās plašākajā nozīmē ir vienāda, paredzot vienošanos par kādas darbības veikšanu, neveikšanu, bet ne visos gadījumos, šī vienošanās būs līguma formā. Attiecībā uz izlīgumu, jēdzienu vienošanās, mēs arī varētu attiecināt tikai, šī jēdziena “vienošānās” plašākajā nozīmē.

¹³ Torgāns K. Vienošānās. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 294. - 295.lpp.

¹⁴ Turpat.

¹⁵ Strada-Rozenberga K. Par vienošanos kriminālprocesuālajā likumdošanā. Jurista Vārds, 2001, 10.aprīlis, nr.11. <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=6854> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

¹⁶ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=117827> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

¹⁷ Sk., piemērs, pieejami paraugi starpresoru vienošanām, kā vienu no šādiem paraugiem ir ievietojis „Eiropas fondi” pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/04-kohezijas_politikas_nakotne/VIS/Starpresoru_vienosanas_paraugs.pdf [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī] ,pēc konkrēta vienošanās parauga un satura ir redzams, ka pēc savas būtības tas ļoti līdzinās līgumam.

1.2.2. Mediācija

Viens no būtiskākajiem šīs apakšnodalās mērķiem ir dot ieskatu izlīguma un mediācijas izpratnē, ņemot vērā, ka ļoti bieži izlīgums un mediācija tiek lietoti kā sinonīmi. Līdz ar to kļūdaini norādot, ka izlīgums Latvijā ienācis 90-to gadu beigās.¹⁸ Jēdzienu atšķirībai, kā pamats tiek minēts, ka mediācija ir civiltiesiskos strīdos, bet izlīgums, kā jēdziens ir iegājis krimināltiesībās. Šos jēdzienus nevajadzētu lietot kā sinonīmus, jo tie ir divi dažādi procesi.

Mediācija ir brīvprātīgs konfliktu risināšanas process, kas ir alternatīvs tiesas procesam, kurā konfliktējošās puses pašas, ar neitrālas trešās personas palīdzību, proti, mediatoru, mēģina atrast nesaskaņas risinājumu ar mērķi, lai katra puse panāktu uz savām interesēm vērstu pozitīvu rezultātu, bet spētu piekāpties otras puses vēlmēm.¹⁹ Mediācijā neviena puse netiek uzskatīta par zaudētāju. Mediācijas gala iznākumā neviena puse nav vainīga vai nosodīta, puses cenšas panākt *konsensu*. Būtiski ir saprast, ka mediācija nav samierināšanas process, jo mediators vienmēr cenšas panākt *konsensu*, bet tieši pretēji, ļaut pusēm pašām atrast savstarpēji izdevīgu risinājumu.²⁰

Latvijā mediācija ir zināms process. Šobrīd mediācija ir pazīstama civiltiesisku, ģimenes un komercietiskos strīdu risināšanā. Arī administratīvajās tiesībās pazīstama mediācija, kad iestādei ir tiesības mediācijas ceļā, pieaicinot starpnieku, rast atrisinājumu konfliktam.

2014.gada 18.jūnijā stājās spēkā Mediācijas likums²¹. Likuma 1.panta 1.punktā ir noteikts, ka mediācija ir strukturēts brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību atrisināšanai ar mediators starpniecību.²² Mediācija Latvijā jau bija labi pazīstama pirms likuma ieviešanas. Tā bija ļoti izplatīta privātajā sektorā, bet nebija regulējuma šim procesam. Ar likumu tika ieviestas prasības šajā procesā, tādas kā, mediators sertifikācija, noteiktas prasības par pašu mediatoru, kā arī par to kas var un nevar būt par mediatoru un citus noteikumus.

Vēlētos norādīt, ka, neskatoties uz to, ka izlīgums un mediācija ir vērsti uz taisnīguma atjaunošanu, tomēr ir atšķirība starp šiem procesiem un nevajadzētu tos lietot kā sinonīmus. Pat likumdevējs ir nodalījis šos divus procesus. Mediācijas likums Latvijā tika ieviests

¹⁸ Judins A. Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots 2015.gada 1.aprīlī]

¹⁹ Mediācijas padome. Pieejams: http://www.mediacija.lv/?Kas_ir_medi%20cija%3F [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

²⁰ Rone D. Mediācija: jēdziens un iespējas. Jurista Vārds. 2006. 14.marts, nr.11. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/130213-mediacija-jedziens-un-iespejas/> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]

²¹ Mediācijas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=266615> [aplūkots 2014.gada 20.oktobrī]

²² Mediācijas padome. Pieejams: http://www.mediacija.lv/?Kas_ir_medi%20cija%3F [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

saskaņā ar Eiropas Parlamenta un padomes direktīvu 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās.²³ Izstrādājot mediācijas likumu, skatoties likuma anotāciju, likumprojektu un spēkā stājušos likumu redzams, ka bijušas lielas diskusijas par jomu, kurā likums būs piemērojams.

Likumprojekta "Mediācijas likums"²⁴ 2.pants nosaka mediācijas darbības jomu, proti, ka likums attiecas uz domstarpībām civiltiesiskajās attiecībās, kuru atrisināšana iespējama, izmantojot mediāciju. Likums attiecas uz domstarpību risināšanu arī citās tiesību nozarēs, ciktāl šajā vai citos likumos nav noteikts citādi. Vēlākajās diskusijās tika izvērtēta iespēja pievienot administratīvajās lietās, bet galīgajā redakcijā redzams, ka likumdevējs ir atteicies no iepriekš minētajām idejām. Mediācijas likuma 2.pants²⁵ nosaka, ka likuma mērķis ir radīt tiesiskus priekšnoteikumus tam, lai veicinātu mediācijas kā alternatīva domstarpību risināšanas veida izmantošanu, sekmējot sociālo attiecību harmonizāciju. Mediāciju var izmantot domstarpību risināšanai ārpustiesas procesā, kā arī tiesvedības procesā, ja speciālās tiesību normas nenosaka citādi. Šāds regulējums ir pilnīgi saprotams un atbalstāms nenosaucot konkrētu tiesību virzienu, uz kuru tas orientēts. Neskatoties uz to, ka krimināltiesībās nav tieši paredzēta mediācijas izmantošana, anotācijas 4.punkts dod paskaidrojumu, ka likums regulē mediācijas izmantošanu tik tālu, cik speciālajos likumos nav noteikta citāda kārtība. Vienlaikus projekts neliedz mediāciju izmantot arī citās tiesību nozarēs, ja vien konkrētās nozares regulējumā nav noteikts citāds regulējums. Ar minēto saprotot, ka mediācija ir iespējama arī administratīvajās un krimināltiesiskajās attiecībās, ja šo tiesību nozaru speciālajās normās nav regulēts citādi.

Neskatoties uz to, ka krimināltiesībās nav tieši regulēta mediācija, tas nenozīmē, ka šāda iespēja nebūtu iespējama. Pēc ārvalstu pētījumiem par mediāciju krimināllietās starp cietušo un likumpārkāpēju, pētnieki saprata, ka tomēr paradās arī trešā puse, kā vēl viens cietušais – sabiedrība.²⁶ Diskutabls ir jautājums par to, vai starp pusēm noslēgta mediācijas vienošanās varētu tikt izmantota tiesā kā pamats personas atbrīvošanai no soda vai arī kriminālprocesa izbeigšanai. Sertificēti mediatori var būt brīvprātīgie starpnieki Valsts probācijas dienestā izlīguma vadīšanai.

²³ Eiropas Parlamenta un padomes direktīvu 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās. Pieejams: <http://old.eu-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:LV:PDF> [aplūkots 2014.gada 20.oktobrī]

²⁴ Likumprojekts "Mediācijas likums". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/C8D1DCB808392E71C2257AC2004FE48F?OpenDocument> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

²⁵ Mediācijas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=266615> [aplūkots 2014.gada 20.oktobrī]

²⁶ Aertsen I., Mackay R., Pelikan CH. Rebuilding community connetions – mediation and restorative justice in Europe. Paris: Council of Europe publishing, 2004, p.14.

Pēc autores domām, mediācijas procesā noslēgta vienošanās, ja tās rezultātā atlīdzināts kaitējums cietušajam, varētu kalpot, kā pierādījums kriminālprocesā par nodarīta kaitējuma atlīdzināšanu, bet nevajadzētu mediācijā panāktu vienošanos pielīdzināt izlīgumam.

Eiropas Padomes Rekomendācija (99)19 „Par starpniecību krimināllietās”²⁷ paredz, ka mediācija (starpniecība) krimināllietās ir iespējama tikai gadījumos, kad abas puses tam brīvprātīgi piekritušas, ar neitrālas trešās personas iesaistīšanu. Starpniecībai ir jābūt brīvi pieejamai visās iztiesāšanas stadijās. Iestādei, kurai uzticēts vest samierināšanu, ir jābūt pietiekami autonomai. Šāds process var notikt tikai tad, ja abas puses atzīst lietas pamatfaktus. Pušu piedalīšanos samierināšanās procesā vēlāk nevar izmantot tiesā kā pierādījumu vai kā vainas atzīšanu. Ja puses izlīgst, tad šādam izlīgumam ir jābūt tādām pašām spēkam kā tiesas spriedumam. Ja konkrētajā procesā netiek panākts izlīgums, tad lietai ir jānonāk tiesā.

Neskatoties uz to, ka mediācija un izlīgums ir līdzīgi procesi, tomēr tiem ir arī savas atšķirības.

Tabula 1.1. Mediācijas nošķiršana no izlīguma

Mediācija	Izlīgums
Maksas process, kur puses vienojoties ar mediatoru par sesijas maksu.	Valsts probācijas dienestā tiek veikts bez maksas. Pie notāra, tas ir maksas process atbilstoši cenrādim.
Neviena no pusēm netiek uzskatīta par vainīgu vai nosodīta par kādas darbības izdarīšanu.	Var notikt, tikai tad, ja likumpārkāpējs un cietušais spēj vienoties par noziedzīga nodarījuma pamatfaktiem. – mēdz teikt, kad likumpārkāpējs atzīst savu vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā.
Ideālajā iznākumā ir vērsta uz konsensa panākšanu.	Vērsts uz taisnīguma atjaunošanu, pušu samierināšanu.
Var prasīt tiesas ceļā līguma izpildi.	Var būt pamats kriminālprocesa izbeigšanai, pamats atbrīvošanai no kriminālatbildības, atbildību mīkstinošs apstāklis.
Tiesa, var piedāvāt mediāciju savstarpējo konfliktu atrisināšanai.	Procesa virzītājs, ne vienmēr var piedāvāt pusēm veikt izlīgumu, jo tādā veidā izteiktu

²⁷ Council of Europe committee of ministers recommendation Rec(99)19 of the committee of ministers to member states concerning mediation in penal matters. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&Lang=en> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

	savu viedokli par personas vainīgumu.
Nevar notikt bez mediatora.	Puses var izlīgt arī bez starpnieka, par izlīgumu paziņojot tiesai vai notariāli noformējot to.

Valsts probācijas dienests atzīst, ka ir atšķirības starp mediāciju un izlīgumu, bet vairāk lieto šos jēdzienus kā sinonīmus, jo nepieciešams nošķirt sarunu procesu, kas tiek veikts starp pusēm un galējo vienošanos, jo šobrīd uz abiem procesiem tiek lietots jēdziens izlīgums.

Ir autori, kas uzskata, ka šo sarunu procesu, kas notiek ar Valsts probācijas dienesta darbinieku kā starpnieku, varētu uzskatīt par mediāciju. Norādot, ka izlīgums, var tikt noslēgts mediācijas ceļā, bet ne visi mediācijas procesi varētu būt par pamatu izlīgumam²⁸ vai arī mediācija sevī ietver izlīgumu, bet izlīgums ne vienmēr sevī ietver mediāciju.²⁹

Beidzoties mediācijas procesam, ja starp pusēm ir panākts konsenss un puses panākto vienošanos vēlas noformēt rakstveidā, tiek sastādīta vienošanās. Šobrīd ir arī dažādi viedokļi, kā šo vienošanos nosaukt. Kā piemērus var minēt – mediācijas līgums³⁰ vai arī ja mediācija notikusi tiesas procesa laikā, tad puses var noformēt izlīgumu vai notariālo aktu.³¹

Luksemburgā tiek nošķirts izlīgums/samierināšana un mediācija. Saistībā ar mediāciju ir norādīts, ka pēc apsūdzības uzrādīšanas mediācija vairs nav iespējama.³²

No iepriekš minētā var secināt, ka ne vienmēr ir viegli nošķirt mediāciju no izlīguma. Tas ir ne tikai tāpēc, ka šie jēdzieni tiek lietoti kā sinonīmi, bet arī tāpēc, ka to mēdz attiecināt uz vienu un to pašu procesu.

1.2.3. izlīgums administratīvajās tiesībās

²⁸ Rone D. Mediācija: jēdziens un iespējas. Jurista Vārds. 2006. 14.marts, nr.11. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/130213-mediacija-jedziens-un-iespejas/> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]

²⁹ Rupeika K. Izlīguma process Valsts probācijas dienestā. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums tiešsaiste pieejams:

http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-dokt-III-zin-petn-konf_2012_.pdf [aplūkots 2015.gada 5.janvārī]

³⁰ Mediācija. Pieejams: www.mediacija.lv/?download=mediacija_lv.pdf [aplūkots 2015.gada 2.aprīlī]

³¹ Tiesas.lv par mediāciju. Pieejams: http://tiesas.lv/Media/Default/baneri/mediacija_final.pdf [aplūkots 2015.gada 2.aprīlī]

³² European justice. Luxembourg. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-LU-maximizeMS-en.do?clang=lv&idSubpage=2&member=1 [aplūkots 2015.gada 2.aprīlī]

Kā zināms, administratīvajās tiesībās attiecības ir starp valsti un privātpersonu (Privātpersona ir fiziskā persona, privāto tiesību juridiskā persona vai šādu personu apvienība).³³

Administratīvajās tiesībās par izlīgumu tiek runāts pie administratīvā akta apstrīdēšanas. Iestādei saņemot iesniegumu par administratīvā akta apstrīdēšanu, pirms lēmuma pieņemšanas, jāizvērtē iespēja izlīguma noslēgšanai. Ja iestāde pieņem lēmumu par iespēju noslēgt administratīvo līguma/izlīgumu, tad iestāde paziņo par to privātpersonai.³⁴

Administratīvā procesa teorijā izlīguma institūtu skata saistībā ar valsts pārvaldes iekārtas likuma 79. un 80.pantu un Civillikuma 1881.pantu, kā arī, sasaista ar izlīguma institūtiem, kas paredzēti Civilprocesa likuma un Kriminālprocesa likuma attiecīgajos pantos.

35

Tiek uzskatīts, ka izlīguma iespējamība tiek attiecināta ne tikai uz gadījumiem, kad tiek skatīts iesniegums par administratīvā akta apstrīdēšanu, bet arī, kad tiek apstrīdēta faktiskā rīcība, vai tiek izvērtēta publisko tiesību līgumu atbilstība tiesību normām, spēkā esamība, noslēgšana, izpildes pareizība.³⁶ Administratīvajās lietās izlīgumu iespējams noslēgt administratīvā akta izdošanas, faktiskās rīcības veikšanas, publisko līgumu noslēgšanas stadijā, apstrīdēšanas stadijā, tiesas procesa stadijā, gan administratīvā akta vai tiesas nolēmuma izpildes gadījumā.³⁷ Izlīgumam tiek piešķirta lielāka vērtība nekā tiesas spriedumam, pamatojoties uz tiesiskas aizsardzības un strīdu risināšanas efektivitāti, jo sekas, kuras izriet no izlīguma, dod personai lielāku tiesisko stabilitāti³⁸.

Izlīguma forma administratīvajās tiesībās ir administratīvais līgums. Administratīvā procesa likums nedod skaidrojumu jēdzienam „izlīgums” vai „administratīvais līgums”. Kā jau iepriekš tika minēts, administratīvajā procesā izlīgums tiek saistīts ar Civillikuma 1881.pantu.³⁹ Tādejādi, Civillikumā definētais izlīguma jēdziens ir izmantojams administratīvajās tiesībās tiktāl, cik Administratīvā procesa likums nenosaka savādāk. Savukārt administratīvā līguma definīcija ir meklējama Valsts pārvaldes iekārtas likuma 79.panta pirmajā daļā, kas nosaka,⁴⁰ ka administratīvais līgums ir vienošanās starp publisku

³³ Administratīvā procesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=55567> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

³⁴ Turpat.

³⁵ Litvins G. Administratīvā procesa likuma komentāri A un B daļa. 80.¹.pant. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 778. - 779.lpp.

³⁶ Turpat. 779.lpp.

³⁷ Turpat. 782.lpp.

³⁸ Turpat.

³⁸ Turpat.

³⁹ Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2014.gada 16.janvārī]

⁴⁰ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=117827> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

personu un privātpersonu par administratīvi tiesisko attiecību noteikšanu, grozīšanu, izbeigšanu vai konstatēšanu. Administratīvais akts arī tad, ja tas iekļauts līgumā, paliek patstāvīgs tiesību akts.⁴¹ Izlīguma process nenotiek sabiedrības un privātpersonas interesēs vai taisnīguma un tiesiskuma upurēšanai, bet, lai procesa dalībnieki panāktu vienprātību par samērīgākajām tiesiskajām sekām konkrētiem faktiskajiem apstākļiem.⁴²

Neskatoties uz to, ka 80.¹ pants nosaka, ja iestāde atzīst izlīguma noslēgšanu par iespējamu, tā informē privātpersonu par izlīguma procesu un iespējamām izlīguma noteikumiem. Šāds panta regulējums nenozīmē, ka tikai iestāde var būt iniciators izlīguma noslēgšanai. Administratīvā procesa likuma 63.¹ pants paredz, ka administratīvā līguma slēgšanu var ierosināt gan iestāde, gan privātpersona. Neskatoties uz to, ka privātpersonai tās ir tiesības – izlemt ierosināt administratīvā līguma slēgšanu vai nē, iestādei ir pienākums izvērtēt, katru reizi, izskatot iesniegumu. Kā izņēmums esot apstākļi, ja personas iesniegums ir pilnībā apmierināms.⁴³

Administratīvā apgabaltiesa lietā Nr.AA144-06/5 norādījusi, ka neskatoties uz to, ka privātpersona ir iesniegusi pieteikumu par līguma slēgšanu, iestādei nav pienākums to noslēgt. Šāda veida darījumu slēgšanā darbojas privātās autonomijas princips, kas nosaka abu pušu tiesības, nevis pienākumu noslēgt līgumu.⁴⁴ Lietai nonākot līdz Senātam, Senāts atzina, ka iestādei ir pienākums izvērtēt līguma noslēgšanu un izlemt, vai līgumu slēgt vai atteikties no slēgšanas, kā arī pamato šādu rīcību kā iestādes rīcības brīvību, kuru ir iespējams pārbaudīt administratīvajā tiesā.⁴⁵ 2008.gada 25.septembra lēmums lietā Nr. SKA - 502/2008, tiesa norādīja, ka nevar pārbaudīt jo nevar tiesas ceļā prasīt noslēgt šādu vienošanos. Tas būtu arī pretrunā ar izlīguma tiesisko dabu, ka tiesa uzliktu pienākumu izlīgt.⁴⁶ Pienākums izlīgt vai atteikties no izlīguma slēgšanas paliek iestādes rīcībā.

Izlīgumu iespējams noslēgt ne tikai izlīgstot sastādot vienošanos līguma formā, bet arī, kā administratīvā akta atcelšanu, grozīšanu vai administratīvā akta izdošanas formā. Šāds izlīgums ir jānoformē rakstveidā. Mutvārdu forma ir pieļaujama tikai gadījumos, kad likumā

⁴¹ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=117827> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

⁴² Litvins G. Administratīvā procesa likuma komentāri A un B daļa. 80.1.pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 782.lpp.

⁴³ Turpat. 784.lpp.

⁴⁴ Administratīvās apgabaltiesas 2006.gada 10.aprīļa spriedums lietā Nr.AA144-06/5 18.1 punkts - npublicēts nav publicēts. Grām.: Aigars G., autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri 1.daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.

⁴⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008.gada 25.septembra lēmums lietā Nr. SKA-502/2008.

⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 7.oktobra spriedums lietā Nr.SKA-558/2011 (Senāts maina judikatūru).

tas ir noteikts. Līdz ar to izlīguma noteikumi var tikt iekļauti vairākos dokumentos.⁴⁷ Ja kāda no pusēm nepilda savus pienākumus, kuri tai uzlikti ar administratīvo līgumu vai apšaubā tās spēkā esamību, tad puse nevar prasīt sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu, bet var prasīt līguma izpildi. Proti, ja privātpersona nepilda ar administratīvo līgumu uzliktos pienākumus, iestāde nevar vienpersoniski atkāpties no līguma un uzlikt privātpersonai pienākumu pildīt administratīvo aktu, tāpat arī privātpersona nevar vienpersoniski atkāpties no administratīvā līguma.⁴⁸ Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 85.pantu⁴⁹, ja līdzējs administratīvo līgumu pienācīgi nepilda vai apšaubā tās spēkā esamību, otrs līdzējs var prasīt tā izpildi tiesas ceļā. Šādām situācijām vajadzētu rasties diezgan reti, kad kāda no pusēm nepilda izlīgumu, kurš ir noslēgts kā administratīvais līgums, jo puses savstarpēji vienojušās par savstarpēji izdevīgiem noteikumiem.

Nemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka administratīvajās tiesībās izlīgums atšķiras ar to, ka izlīgums tiek slēgts, lai vienotos par samērīgākajām tiesiskajām sekām konkrētiem faktiskajiem apstākļiem. Iestādei ir pienākums katru reizi izvērtēt iespēju slēgt izlīgumu, izskatot privātpersonas iesniegumu, bet tiesas ceļā nevar prasīt iestādei uzlikt par pienākumu slēgt izlīgumu, jo izlīgums ir brīvprātīga pušu vienošanās. Uzspiežot kādam izlīgt, izzūd institūta nozīme, bet tiesas ceļā var prasīt izlīguma pienākumu izpildi, kurus puses sev noteikušas

1.2.4. Izlīgums civiltiesībās

Izlīguma institūts civilprocesā ir cieši saistīts ar izlīgumu civillikumā. Teorijā ir tieša norāde uz Civillikuma 1881.panta izlīguma definīciju: „Izlīgums ir līgums, ar kuru tā dalībnieki, kādu apstrīdamu vai kā citādi apšaubāmu savstarpēju tiesisku attiecību, savstarpēji piekāpdamies, pārvērš par neapstrīdamu un neapšaubāmu.” K.Čakste ir norādījis: „Izlīguma saistībai pastāv dubults efekts, proti, ka viena saistība tiek izbeigta un tās vietā tiek radīta jauna saistība, kā arī izlīgums ir abu pušu savstarpēja piekāpšanās, ja piekāpjas tikai viena puse, tad to var uzskatīt par atlaidumu vai dāvinājumu, kā arī, ja kāda no pusēm nepilda šādu abpusējo saistību, tad otrai pusei ir tiesības uz zaudējumu atlīdzinājumu.”⁵⁰ Izlīgums ne vienmēr ir saistību izbeigšanās akts, izlīgums ir pušu savstarpējā piekāpšanās ar pierādījumu neesamību. Piemēram, kreditors piekrīt saņemt mazāku summu, nevēloties piedalīties

⁴⁷ Lītvins G. Administratīvā procesa likuma komentāri A un B daļa. 80.¹.pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 792 - 793.lpp.

⁴⁸ Turpat.

⁴⁹ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=117827> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

⁵⁰ Čakste K. Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 156.- 157.lpp.

ilgstošos tiesvedības procesos.⁵¹ Par cik izlīgums balstās uz pušu subjektīvo attieksmi, tad izlīgums ar starpnieku ir ierobežots, proti, var noslēgt izlīgumu, tad kad tieši uz to ir pilnvarots.⁵² Ir iespēja veikt izlīgumu, kad viena no pusēm ir uz to pilnvarojusi savu pārstāvi, piemēram, advokātu, bet cik objektīvi pārstāvis varēs nodot personas patiesu gribu.

Pēc vispārējā principa, izlīgumu var slēgt par visiem civiltiesiskajiem strīdiem, izņemot Civilprocesa likuma⁵³ 226.panta trešajā daļā paredzētajos gadījumos.

Iesniedzot prasības pieteikumu tiesā, kopā ar pieteikumu ir jāiesniedz pierādījumi, ka puses ir mēģinājušas atrisināt strīdu pirmstiesas procesā. Pēc vispārējā principa, izlīgumu civilprocesā var noslēgt jebkurā tiesvedības stadijā līdz lieta nav izskatīta pēc būtības (164.panta septītā daļa, 183.pants), izņemot likumā tieši paredzētajos gadījumos. Tiesa izlīgumu apstiprina tikai pirmajā un apelācijas instancē. Senāts norādīja, ka Civilprocesa likuma 451. un 452.panta jautājums par izlīguma apstiprināšanu nav izskatāms kasācijas instances tiesā, taču puses var savstarpēji vienoties par izlīgumu un tas būs saistošs pusēm, bet ir nepieciešams atsaukt kasācijas sūdzību un pretpasību.⁵⁴ Pusēm pat ir iespēja noslēgt un apstiprināt izlīgumu sprieduma izpildes stadijā, ievērojot Civilprocesa likuma 563.panta pirmās daļas 2.punkta nosacījumus, kas paredz, ka sprieduma izpilde izbeidzama, ja ir saņemts piedzinēja un parādnieka izlīgums. Arī šādā gadījumā ir nepieciešams tiesas lēmums un lūgums par izpildu lietvedības izbeigšanu.⁵⁵

Neskatoties uz to, ka pusēm pašām ir iespēja noslēgt izlīgumu, tiesnesim uzsākot lietu, vispirms jānoskaidro, vai prasītājs uztur prasību, vai atbildētājs atzīst prasību un vai puses nevēlas noslēgt izlīgumu vai nodot lietu izskatīšanai šķīrējtiesā.⁵⁶ No pieredzes bija novērota parādība, ka tiesneši daudz vairāk seko formālajām likuma prasībām ko nepieciešams pateikt pusēm uzsākot tiesas sēdi. Agrāk tiesneši, ne vienmēr pusēm piedāvāja noslēgt izlīgumu. Ar to autore vēlējās norādīt, ka izlīguma piedāvāšana tiesas sēdē ir neatņemama tās sastāvdaļa, ko tiesnesis piedāvā vairākkārtīgi.

Liela nozīme ir tam, vai prasītājs uztur prasību un atbildētājs atzīst to jāņem vērā, ja atbildētājs neatzīst prasību, izlīgums šādā lietā nevar notikt.⁵⁷ Civilprocesa likuma 151.panta trešajā daļā ir noteikts, ka tiesnesim visas lietas iztiesāšanas gaitā jāmēģina puses samierināt. Tas, ka puses iesniedz izlīgumu tiesai, nenozīmē, ka tiesvedība lietā tiks izbeigta.

⁵¹ Torgāns K. Saistību tiesības mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 244.lpp.

⁵² Turpat. 243.-245.lpp.

⁵³ Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2014.gada 10.janvārī]

⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2010.gada 27.oktobra un 27.novembra lēmumi lietā 834/2010 – nav publicēts. Grām.: Aigars G., autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri 1.daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 504.lpp.

⁵⁵ Turpat.

⁵⁶ Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2014.gada 10.janvārī]

⁵⁷ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri 1.daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 369.lpp.

Civilprocesa likuma 164.pants paredz, ja tiesa atsakās pieņemt izlīgumu, tad tiesa pieņem motivētu lēmumu un turpina lietu izskatīt pēc būtības. Šāds likuma regulējums šķiet interesants, jo strīda puses ir gatavas izlīgt, lai izbeigtu tiesvedību, bet tiesnesis var atteikt izlīgt un turpināt skatīt lietu. Šāds likuma regulējums ir pilnīgi saprotams un pamatots. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 223.panta pirmās daļas 5.punktu⁵⁸, ja puses noslēgs izlīgumu, un, ja tiesa to apstiprinās, tad šāds izlīgums ir par pamatu tiesvedības izbeigšanai. Tomēr Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 5.punkts paredz, ka tiesa ir tiesīga nepieņemt prasības pieteikumu, ja strīdā starp tām pašām pusēm, par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata likumīgā spēkā stājies tiesas spriedums vai lēmums izbeigt tiesvedību lietā sakarā ar prasītāja atteikšanos no prasības vai pušu izlīguma apstiprināšanu. Tas nozīmē, ja tiesvedība tiks izbeigta uz izlīguma pamata, bet pusēm radīsies strīds par to pašu priekšmetu, jauna tiesvedība lietā netiks ierosināta. Līdz ar to ir pamatots 164.panta regulējums, jo pusēm izlīgumā ir jāvienojas pilnīgi par visu, lai strīds attiecībā uz šo priekšmetu atkal netiku pieteikts tiesā atkārtoti. Civillikuma 1886.pants un Civilprocesa likuma 228.panta trešā daļa nosaka, ja gadījumā kāda no pusēm atsakās pildīt izlīgumu, tad otra puse var prasīt tā izpildi piespiedu kārtā. Šādā gadījumā piemērojami noteikumi par izpildu kārtību. Puses var lūgt tiesu atcelt izlīgumu.⁵⁹

Likumā ir norāde uz izlīguma formu, proti, izlīgumam obligāti ir jābūt rakstveida formā, kā atsevišķam dokumentam. Pat ja puses tiesvedības gaitā mutvārdos piesaka velmi izlīgt, šāda pušu vienošanās ir jānoformē rakstveidā un jāiesniedz tiesnesim. Civilprocesa likuma 227.panta otrā daļa paredz norādi uz to, kāda informācija jānorāda izlīgumā.

Civilprocesā slēdzot izlīgumu, tiesvedības gaitā ir nepieciešams tiesas akcepts, jo būtiska uzmanība ir jāpievērš izlīguma nosacījumiem. Izlīguma noteikumos ir jānorāda ne tikai tas par ko puses vienojās, bet arī kādus atrisinājumus puses dod pilnīgi visiem juridiski nozīmīgajiem apstākļiem, par kuriem ir bijušas nesaskaņas.⁶⁰ Ļoti būtiski izlīgumā ir vienoties par visiem strīdiem, uz kura pamata tiesvedība lietā tika ierosināta. Ja izlīgumā nebūs iekļauti visi strīdi un visu šo strīdu atrisinājums, tad tas būs par pamatu tiesai atteikt pieņemt izlīgumu un izbeigt tiesvedību. Šādā gadījumā lietu turpinās izskatīt pēc būtības. Piemēram, ja puses vienojās ar izlīgumu panākt cita līguma spēkā neesamību, tad detalizēti ir jānorāda, uz kuru vienošanos tas ir attiecināms. Attiecīgais līgums būs spēkā līdz brīdim, kamēr puses būs izpildījušas saistības, kuras sev nolīga ar izlīgumu. Proti, kamēr netiks izpildīts izlīgums, būs spēkā vēl iepriekš noslēgtais līgums, bet, ja noteikumos tiek paredzēts,

⁵⁸ Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2014.gada 10.janvārī]

⁵⁹ Torgāns K. Saistību tiesības mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 243.-245.lpp.

⁶⁰ Lācis A., Rozenbergs J. Civilprocesa likuma komentāri, trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 342.lpp.

ka līgums zaudē savu spēku ar izlīguma noslēgšanu, tad šādu vienošanos var uzskatīt par pārjaunojumu.⁶¹ Tiesa, izvērtējot izlīgumu, pārlicinās par tā īstumu, proti, vai izlīgums ir noslēgts bez viltus un maldiem, vai kāda no pusēm nav piespiedusi noslēgt izlīgumu.

Ja tiesa taisa izlīguma akceptējošu nolēmumu, to noformē atbilstoši Civilprocesa likuma 230.panta paredzētajām prasībām. Savukārt, ja tiesa atsākas pieņemt izlīgumu, tad Civilprocesa likuma 164.pants paredz, ka tiesa pieņem motivētu lēmumu.

Civillikuma 1885.pants nosaka, ka izlīgumam ir vienāds spēks ar likumīgā spēkā nākušu tiesas spriedumu. Tas nozīmē, ka izlīgumu nevar vienpusēji ne apstrīdēt, ne atcelt. Neskatoties uz šādu apgalvojumu, ir zināmas atšķirības starp tiesas spriedumu un tiesas apstiprinātu izlīgumu. Tiesas spriedumu ir iespējams atcelt un grozīt civilprocesuālajā kārtībā, bet izlīgumu puses var grozīt, savstarpēji par to vienojoties.⁶²

Likums atļauj pusēm nepiedalīties tiesas sēdē par izlīguma izskatīšanu tikai gadījumos, kad izlīgums ir apstiprināts pie notāra un tajā iekļauts paziņojums par to, ka puses apzinās procesuālās sekas, kuras iestāsies pusēm, noslēdzot izlīgumu. Vai arī 86.pantā paredzēts, ka uz pilnvaras pamata zvērināti advokāti lūdz izlīguma apstiprināšanu, bez pušu klātbūtnes⁶³

No iepriekš minētā var secināt, ka izlīgums civiltiesībās atšķiras ar to, ka puses risina savstarpēju strīdu, kurā nav iesaistīta trešā puse - valsts vai sabiedrība.

Pirmstiesas procesā savstarpējās attiecības ar izlīgumu iespējams noregulēt pilnībā vai tikai daļēji. Uzsākot tiesas procesu, tiesnesim obligāti jāpieāvā iespēju izlīgt, savukārt kriminālprocesā tiesnesis ne vienmēr šādu iespēju drīkst piedāvāt. Starp pusēm noslēgtais izlīgums nenozīmē, ka process obligāti tiks izbeigts, jo Civilprocesa likums paredz ļoti daudz nosacījumus, lai uz izlīguma pamata civilprocess tiktu izbeigts.

⁶¹ Lācis A., Rozenbergs J. Civilprocesa likuma komentāri, trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 342.lpp.

⁶² Torgāns K. Saistību tiesības mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 243.-245.lpp.

⁶³ Aigars G. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 505. - 506.lpp.

2. IZLĪGUMS KRIMINĀLTIESĪBĀS

Kā jau iepriekš darbā tika skatīts, kriminālprocesuālajās tiesībās ir sastopami divi vienošanās veidi, tie ir tikai divi vienkāršoto procesu veidi:

- vienošanās, kā patstāvīgs kriminālprocesuāls institūts, kur prokurors ar apsūdzēto noslēdz vienošanos par vainas atzīšanu.
- izlīgums, kur cietušais vienojas ar personu, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Pie konkrētā iedalījuma nedaudz var mulsināt Kriminālprocesa likuma 352.panta ceturtā daļa - kaitējuma nodarītājs var labprātīgi piekrist cietušā noteiktajam kompensācijas apmēram, vai viņi var to noteikt, savstarpēji vienojoties. Šādu vienošanos noformē rakstveidā vai to, pēc abu pušu lūguma, ieraksta procesuālās darbības protokolā. Šajā pantā minēto jēdzienu – „vienošanās”, nedrīkst saprast Kriminālprocesa likuma 49.nodaļas izpratnē, jo kriminālprocesā vienošanās ir starp prokuroru un personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Šā panta izpratnē vārds „vienošanās” uztverams kā vienošanās civiltiesiskā kārtībā vai kā izlīgums starp cietušo un apsūdzēto Kriminālprocesa 48.nodaļas izpratnē.

Kriminālprocesa likums nedod skaidrojumu jēdzienam „izlīgums”. Daudzi autori ir devuši skaidrojumu jēdzienam attiecībā uz krimināltiesībām, jo izlīguma institūts krimināltiesībās ir atšķirīgs no izlīguma jēdziena civiltiesībās un administratīvajās tiesībās. Krimināltiesībās izlīguma ietekme uz procesu ir daudz liekāka nekā citās nozarēs.

K.Strada-Rozenberga izlīgumu definēja, kā „brīvprātīga vienošanās starp noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu un cietušo, kurā noziedzīgā nodarījuma izdarītājs atzīst savu vainu, savukārt cietušais atzīst, ka turpmāku pretenziju pret noziedzīgā nodarījuma izdarītāju sakarā ar konkrēto nodarījumu viņam nav. Izlīgums var paredzēt kādu darbību izdarīšanu cietušā labā (materiālo zaudējumu atlīdzināšanu, kāda pakalpojuma izdarīšanu utt.), bet var arī to neparedzēt.”⁶⁴ Iepriekš minētā izlīguma definīcija sevī ietver visu izlīguma būtības esenci. Darbā jau tika skatīts, ka izlīgums ir vienošanās, tās plašākajā nozīmē, bet to nevar iedalīt pie klasiskā civiltiesību līguma, jo tā ir vienošanās krimināltiesiskās attiecībās.

2.1. Izlīguma attīstības vēstures īss raksturojums Latvijas normatīvajos aktos

⁶⁴ Strada-Rozenberga K. Par vienošanos kriminālprocesuālajā likumdošanā. Jurista Vārds, 2001, 10.aprīlis, nr.11. <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=6854> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

Izlīgums Latvijā ir pazīstams jau ļoti sen. Nepareizi ir uzskatīt, ka izlīgums kā krimināltiesību institūts, ir ienācis Latvijā tikai 90.gadu beigās.⁶⁵ Kā jau iepriekš tika skatīts, 90-to gadu beigās Latvijā parādījās Mediācija. Iepriekš tika skatīts, ka šos divus institūtus jauc vai pat lieto kā sinonīmus.

Latvijas krimināltiesības un kriminālprocesuālās tiesības, galvenokārt, attīstījušās uz paražu tiesībām, vispārējiem tiesību principiem un Krievijas tiesību bāzes, ņemot vērā Krievijas ietekmi uz Latvijas teritoriju.⁶⁶

Ar kriminālprocesu, kā tiesas procesu Latvijā var runāt jau 16.-17.gs., kad 1584.gada 15.decembrī Rāte pieņēmusi noteikumus "Tiesāšanās noteikumi". Tas ir laika periods, kad krimināltiesības jau bija atdalījušās no civiltiesībām.⁶⁷

Šajā nodaļā tiks pētīta izlīgumu vēsture Latvijas teritorijas normatīvajos aktos.

- Normatīvie akti līdz 1940.gadam, kad Latvijas teritorijā bija spēkā Sodu likumi;
- Normatīvie akti pēc 1940.gada, kad Latvijas teritorijā bija kodekss;
- Grozījumi Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā līdz mūsdienām.

Var uzskatīt, ka lielu ietekmi uz mūsdienu krimināltiesību normatīvo regulējumu ir devuši 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tiem sekoja 1933.gada Sodu likums⁶⁸. Kriminālprocesuālo tiesību jomā, tāpat kā krimināltiesību jomā Latvijas teritorijā, kā pamats bija Krievijas normatīvie akti. Kriminālprocesuālajā jomā ietekmi atstāja 1914.gada Kriminālprocesa likumi, kurš bija izdots balstoties uz 1864.gada 20.novembra Cariskās Krievijas Kriminālprocesa likuma.⁶⁹ Vēlāk stājās spēkā 1922.gada Kriminālprocesa likums⁷⁰, kurā tika ietverti grozījumi, kuri atvietoja 1914.gada Kriminālprocesa likumu vispārīgo daļu. Pie likuma panta ir piezīme, ka pie pantiem ir attiecīgās atsauces uz 1914.gada Krievijas kriminālprocesa likumu. Vēlāk stājās spēkā ar grozījumiem un papildinājumiem 1926.gada Kriminālprocesa likums.

⁶⁵ Judins A. Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Pieejams:

http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots 2015.gada 13.aprīlī]

⁶⁶ Tieslietu ministrijas pētījums „Krimināltiesības-attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. 71.lpp. Pieejams:

<http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/petijumi.html> [aplūkots 2015.gada 16.janvārī]

⁶⁷ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga: RaKa. 2000, 85.lpp.

⁶⁸ 1933. gada 1. augusta Sodu likums.

⁶⁹ Устав уголовного судопроизводства 20 ноября 1864 года. Pieejams:

<http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/> [aplūkots 2015.gada 16.janvārī]

⁷⁰ Kriminālprocesa likumi. Vispārēji noteikumi un 1.gamata tiesāšanās kārtība miertiesās. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa. Rīga:1922.gada izdevums.

Krimināltiesību jomā norādes uz izlīgumu ir atrodamas 1885.gada Sodu likumos,⁷¹ kur 155.pants paredz, ka sods atceļams, ja panākts izlīgums ar apvainoto. Sodu varēja atcelt par tiem nodarījumiem, kuri paredzēti Sodu likumu 1523.-1526.,1528.-1530., 1532., un 1549.-1551.pantos. Iepriekš minētie panti regulēja tādus noziedzīgus nodarījumus, kā – goda aizskārums, goda laupīšana (izvarošana, pavešana netiklībā un tml.), par noziegumiem pret laulību. Pētot vēlākos Sodu likumus, proti, 1903.gada un tālākos, pat pētot Sodu likumu likumprojektus, norādes uz izlīgumu no materiālajām tiesību normām bija izņemtas. Vienīgais pamats personas atbrīvošanai no kriminālatbildības bija noilgums. Neskatoties uz to, ka Sodu likumi neregulēja izlīgumu tieši, Sodu likumus bija nepieciešams skatīties kopā ar Kriminālprocesa likumiem.

1922.gada Kriminālprocesa likumu vispārīgā daļa nedod izlīguma definīciju, bet ir vairāki nosacījumi, kuri ir attiecināmi uz izlīgumu. Likuma 5.pantā ir norāde uz izlīguma iespējamību procesā. Likuma 4.pants nosaka, ka *vispārējām tiesu iestādēm piekritīgās krimināllietās apsūdzēšana pie tiesas ir uzlikta prokuroriem un viņa biedriem.*⁷² 5.pants nosaka, ka *no iepriekšējā pantā minētā nosacījuma ir izņemtas tās krimināllietas, kuras uz sekojošo (6.- 9.) pantu pamata var ierosināt ne citādi, kā uz tās personas sūdzību, kas cietusi no noziedzīga nodarījuma. Tajās, no šīm lietām, kuras ir atļauts izbeigt ar izlīgumu, apsūdzēt pie tiesas var vienīgi privātapšūdzētāji, turpretim visās citās šādās lietās tiesības celt kriminālsūdzību pieder cietušanai personai, bet tālākā vajāšana tiesas ceļā – prokuroram vai viņa biedram.*⁷³

Kā vēl viens jauninājums attiecībā uz izlīgumu ir jāmin tas, ka 1922.gada Kriminālprocesa likumos tika ieviesta norma, kas nosaka tos 1903.gada Sodu likumu⁷⁴ pantus, par kuriem lietu varēja ierosināt vienīgi uz cietušās personas sūdzības pamata, ka arī viņa laulātie, vecāki, aizbildņi, aizgādņi un tie, kuru gādībā viņi atrodas. Līdz sprieduma spēkā stāšanās, konkrētās lietas varēja izbeigt uz izlīguma pamata. Šāda norma tika noteikta likuma 6.pantā. Piezīme pie panta paredzēja, ka krimināllietas par šajā panta paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, izdarījuši vienlaicīgi arī cietušā likumīgie pārstāvji un, ja cietušie nav sasnieguši septiņpadsmit gadu vecumu vai aiz likumīgiem iemesliem nespēj paši aizstāvēt savas tiesības, var ierosināt bez cietušā sūdzības un nevar izbeigt uz izlīguma

⁷¹ 1885.gada Sodu likumi par krimināliem un pārmācīšanas sodiem. Ar turpinājumiem līdz 1893.gadam. Rīga: "Dienas Lapas", 1894.

⁷² Kriminālprocesa likumi. Vispārēji noteikumi un 1.gamata tiesāšanās kartība miertiesās. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa. Rīga:1922.gada izdevums.

⁷³ Turpat.

⁷⁴ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. 3.izdevums. Rīga: [b.i.], 1930.

pamata.⁷⁵ Lietās par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti Sodu likumu 377.,417.,419.,469.1.daļā.,470. (vieglu ievainojumu gadījumos), 471.,1.punkta (vieglu ievainojumu gadījumos), 474.1.daļā, 475., 476., (471,p.1.pkt. paredzētos gadījumos), 505.2. daļā, 506., 507., 511., 530., 531., 532.1.pkt., 533., 540.-554., 547., 550.⁷. punkta, 620.-625., 626..1.daļā, 629., 630., 633., 635.panta.⁷⁶ Iepriekš minētie nodarījumi ir saistīti ar necieņas izrādīšanu, goda aizskaršanu, personas apmelošanu, asinsgrēka izdarīšanu, uztura nedošanu, viegliem miesas bojājumiem, ar personas brīvības atņemšanu, mantas tīšu bojāšanu, kuri atzīstami par noziegumiem un pārkāpumiem.

Sodu likumi izdarītos nodarījumus iedala:⁷⁷

- Smagos noziegumos
- Noziegumos
- Pārkāpumos.

Likuma 7.pantā ir norāde - ja cietušais nav sasniedzis septiņpadsmit gadu vecumu, tad izlīgums ir derīgs vienīgi ar likumīga pārstāvja piekrišanu.

Būtiska nozīme bija arī likuma 9.pantam, jo tas paredzēja, ka noziedzīgus nodarījumus, kuri bija 1903. gada Sodu likumu 515.,523.panta 2.punktā, ja cietusī sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, arī par 505.panta 1.daļu, 513.panta 2.punktu, 514.,517.,520.,521.,522.panta 2.un 3.punktu, proti, lietas, kuras var ierosināt tikai uz sūdzības pamata pati cietusī vai viņas tuvinieki, par iepriekš minētajiem nodarījumiem ierosinātās lietas uz izlīguma pamata nav izbeidzamas.⁷⁸

Likuma 20.panta 3.punkts paredzēja, ka krimināllietu nevar ierosināt vai ierosinātā lieta jāizbeidz, ja likumā noteiktajos gadījumos apsūdzētais izlīdzis ar cietušo, tādus gadījumos kriminālvajāšana tiesas ceļā nevar notikt.⁷⁹

Analizējot iepriekš minēto tiesību normu, var secināt, ka izlīguma slēgšana bija pieļaujama gan pirmstiesas procesā, gan iztiesāšanas laikā.

Saskaņā ar likuma 142.pantu miertiesnesim bija pienākums mēģināt puses samierināt. Tas bija attiecināms uz lietām, kuras iespējams izbeigt uz izlīguma pamata. Gadījumos, kad tiesnesim neizdevās puses samierināt, vajadzēja taisīt spriedumu.⁸⁰

⁷⁵ Kriminālprocesa likumi. Vispārēji noteikumi un 1.gamata tiesāšanās kartība miertiesās. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa. Rīga:1922.gada izdevums.

⁷⁶ Kriminālprocesa likumi. Vispārēji noteikumi un 1.gamata tiesāšanās kartība miertiesās. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa. Rīga:1922.gada izdevums.

⁷⁷ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. 3.izdevums. Rīga: [b.i.], 1930.

⁷⁸ Kriminālprocesa likumi. Vispārēji noteikumi un 1.gamata tiesāšanās kartība miertiesās. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa. Rīga:1922.gada izdevums.

⁷⁹ Turpat.

No konkrētās normas var secināt, ka izlīgums kriminālprocesuālajās tiesībās ir kas vairāk nekā tikai civiltiesiska vienošanās; tā ir pušu samierināšanās. Tāds pats regulējums attiecināms uz tiesāšanās kārtību apgabaltiesā kā otrās instances tiesā. 196. pants paredzēja, ka tiesnesis cenšas puses samierināt.⁸¹

Ir jāatzīmē viens interesants un būtisks moments – 1922.gada Kriminālprocesa likums paredzēja, ka tiesa varēja taisīt aizmugurisku spriedumu, apsūdzētajai personai neierodoties. Proti, ja apsūdzētā persona neieradās uz lietas izskatīšanu, kuru ir iespējams izbeigt uz izlīguma pamata, tad tiesai ir izvēles brīvība izbeigt lietu vai izskatīt lietu apsūdzētajai personai klāt neesot.⁸²

Attiecībā uz izlīguma formu ir jāmin likuma 171.pants, kurā noteikts, ka miertiesneša protokolā ir jāieraksta svarīgākie lietas apstākļi, tai skaitā, ir jāmin pušu izlīgums un nosacījumi, uz kādiem tas noticis.⁸³

Kriminālprocesa likumu 217.pants paredzēja, ka tiesas pavēli nevarēja dot tādās lietās, kuras var izbeigt uz izlīguma pamata.⁸⁴ Tiesas pavēle ir tiesneša rīkojums pēc kreditora pieprasījuma par naudas piedziņas vai personas īpašumu atgūšanu no parādnieka.⁸⁵

Kā nākamais stājās spēkā 1926.gada Kriminālprocesa likums. Šajā likumā bija maz izmaiņu attiecībā uz izlīgumu. Vairākos pantos ir mainījušies tiesību normu dispozīciju formulējumi, proti, aizvietoti atsevišķi vārdi vai arī tiesību normas tika papildinātas ar citiem procesuāliem jautājumiem.

Kriminālprocesa izdevumā iekļauti arī Senāta paskaidrojumi, kas doti laika posmā no 1919.gada līdz 1934.gada 15.februārim. Šie paskaidrojumi tiks atspoguļoti pie Kriminālprocesa likuma pantiem, kas saistīti ar izlīgumu.

Senāts 1922.gada Kriminālprocesa likumiem attiecībā uz 6.pantā norādītajiem nodarījumiem, kas attiecas uz 1903.gada Sodu likumiem, un vēlāk 1933.gada Sodu likumiem⁸⁶, par noziedzīgiem nodarījumiem, kurus var ierosināt uz cietušās personas sūdzības pamata, ir paudis viedokli, ka Sodu likumu galvenais mērķis ir sargāt publiski tiesiskās intereses, kuras noziedzīga nodarījuma konkurences vai kopības gadījumā ir pārākas pār privātām interesēm. 6.pants paredz tos noziedzīgus nodarījumus, kurus ierosina uz cietušā sūdzības pamata un kurus var izbeigt pusēm izlīgstot. Šis pants ir izņēmums līdz brīdim, kad

⁸⁰ Turpat.

⁸¹ Kriminālprocesa likumi. Vispārēji noteikumi un 1.gamata tiesāšanās kārtība miertiesās. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa. Rīga:1922.gada izdevums.

⁸² Turpat.

⁸³ Turpat.

⁸⁴ Turpat.

⁸⁵ Понятие „Судебный приказ” Vikerpēdija, pieejams:

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B7 [aplūkots 2014.gada 14.aprīlī]

⁸⁶ 1933. gada 1. augusta Sodu likums.

ar to pašu nodarījumu ir aizskartas svarīgākas intereses, uz kuru pamata jāuzsāk lieta publiskās vajāšanas kārtībā.⁸⁷ Kriminālprocesa likuma 6.pants atļauj kriminālprocesu izbeigt uz izlīguma pamata tikai līdz tiesas sprieduma spēkā stāšanās brīdim. Pusēm bija jāpaziņo tiesai par izlīgumu, lai tiesvedību lietā varētu izbeigt uz izlīguma pamata.⁸⁸ Kā vēl vienu izņēmumu, Senāts norādīja, ka zādzības lietās, kas izdarītas starp brāļiem, nav izbeidzamas uz izlīguma pamata.⁸⁹

Kā viens no obligātiem nosacījumiem, attiecībā uz izlīguma paziņošanu ir, ka izlīgums nevar būt tikai no vienas puses paziņots. Izlīgumam ir jābūt paziņotam no abām pusēm.⁹⁰

Senāts paudis nostāju attiecībā uz izlīguma formu, ko var attiecināt gan uz likuma 20.pantu gan uz 171.pantu – izlīgumu ir iespējams noslēgt tiesas sēdē, tādējādi sastādot protokolu par izlīgumu, kurā tiek paredzēti tā nosacījumi, uz kādiem puses to noslēdz. Otra iespēja - izlīgumu apstiprināt pie notāra vai mirtiesneša, kas sastādāms rakstveidā. Trešā iespēja – puses tiesnesim iesniedz rakstveida lūgumu par panākta izlīguma pieņemšanu. Ja puses iesniedza parakstītu lūgumu tiesā par izlīgumu, tad, lai pārliecinātos par tā īstumu, tiesnesis noprātina puses, lai pārliecinātos, ka izlīgums, noslēgts labprātīgi, un, vai tiešām piekrīt izlīguma noteikumiem. Ja tiesnesis ir pārliecināts, ka izlīgums noslēgts labprātīgi, tad pieņem pušu iesniegto izlīguma lūgumu, un uz tā pamata tiesvedību lietā var izbeigt.⁹¹ Lietās, kur puses panākušas izlīgumu, vainīgās personas vajāšana tiesā, lai piesprieztu personai sodu, vairs nevarēja notikt. Neskatoties uz to, liecinieku nopratināšana varēja notikt, it sevišķi gadījumos, kad liecinieki varēja apliecināt, ka izlīgums netika noslēgts labprātīgi.⁹²

Senāts, attiecībā uz pušu samierināšanu, ir norādījis, ka, ja pirmajā instancē tiesnesis nav mēģinājis puses samierināt, tad tas nav pamats, lai prasītu pirmās instances sprieduma atcelšanu.⁹³ Tāpat Senāts ir arī norādījis, ka iesniedzot kasācijas sūdzību par to, ka apelācijas instancē samierināšana netika izdarīta, nevar prasīt pārsūdzētā sprieduma atcelšanu⁹⁴ Tomēr, ja mirtiesnesis apgabaltiesā to nav izdarījis, proti, nav mēģinājis puses samierināt, tad tas uzskatāms par nopietnu Kriminālprocesa likumu 196.panta pārkāpumu.⁹⁵ Tiesas pienākums ir puses samierināt, aprobežojoties ar tiesas izmeklēšanas laiku.⁹⁶

⁸⁷ Kriminālprocesa likumi. Pēc 1926.gada izdevums, ar pārgrozījumiem un papildinājumiem, izsludinātiem līdz 1934.gada 15.februārim. Un Senāta paskaidrojumiem, kas doti laikmetā no 1919.gada līdz 1934.gada 15.februārim. Izdevējs Senāts kriminālā kasācijas departamenta virssekretars Kamradziuss Fr.7.lpp. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 25/96 /2182.

⁸⁸ Turpat. 8.lpp. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 21 /93 /1331.

⁸⁹ Turpat. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 22 /277 /1332.

⁹⁰ Turpat. 11.lpp. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 24 /276/ 1343.

⁹¹ Turpat. 11.lpp. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 29/797/2016.

⁹² Turpat. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 31 /311 /2295.

⁹³ Turpat. 60.lpp. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 24/69/1536 .

⁹⁴ Turpat. 61.lpp. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 26 /714 /15383.

⁹⁵ Turpat. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 60/,61/ 33 66 vii.

⁹⁶ Turpat. Senāta lietas nr. tēžu pilnīgs kopoījums atrodams 26 /292 /1537.

Kriminālprocesa likumu 342.pants⁹⁷ paredz, ka lietās, kuras var izbeigt uz izlīguma pamata, izmeklēšanas tiesnesim ir jāauzicina puses, lai mēģinātu tās samierināt. Ja samierināšana izdodas vai apsūdzētais bez svarīgiem iemesliem neierodas lietu izbeidz pamatojoties uz Kriminālprocesa likumu 312.pantu. Likuma 312.pants paredz tos gadījumus, kad izmeklēšanas tiesnesis ir tiesīgs lūgt caur prokuroru, lai apgabaltiesa lietu izbeigtu. Tomēr, ja samierināšana neizdodas, vai persona, kura ir apsūdzēta neierodas, tad pamatojoties uz Kriminālprocesa likumu 594.pantu (lietas, kurās draud tiesību zaudēšana, noteikti ir jāveic izmeklēšana un nodošana tiesai), izmeklēšanu veic izmeklēšanas tiesnesis.

1864.gada 20.novembra Cariskās Krievijas Kriminālprocesa likumā, kas bija pamats visiem iepriekš minētajiem Kriminālprocesa likuma izdevumiem, palika daži panti, kuri netika pārņemti iepriekš minētajos likumos, bet interpretējot normas tie varētu izrietēt no tiem. Piemēram, likuma 20.pants noteica, ka lietās, kuras var tikt izbeigtas uz izlīguma pamata, atbrīvo vainīgo no personīgas un finansiālās atbildības, izņemot gadījumos, kad cietušais sev ir nolīdzis tiesības prasīt atlīdzību civiltiesiskā kārtībā. 104.pants paredzēja, ka lietas, kuras iespējams izbeigt uz izlīguma pamata, tiesnesis skata tikai tos pierādījumus, kurus nodevušas vai norādījušas puses.

Pēc Latvijas aneksijas un pasludināšanas par sociālistisku republiku 1940.gadā, Latvijas teritorijā kādu laiku vēl spēkā bija vecie Kriminālprocesa likumi, proti, 1922.gada Kriminālprocesa likumi.⁹⁸ Kriminālprocesa likumi, kas tika pieņemti 1923.gada 15.februārī nostabilizējās un bija spēkā līdz Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (turpmāk – KPFSR) Kriminālprocesa kodeksa spēkā stāšanās 1961.gadā.⁹⁹ Ar to var secināt, ka līdz KPFSR Kriminālprocesa kodeksa spēkā stāšanās brīdim Latvijas teritorijā bija spēkā 1864.gada 20.novembra Cariskās Krievijas Kriminālprocesa likums un ar to vēlāk izdarītie grozījumi un papildinājumi. Neskatoties uz to, ka spēkā bija arī kodifikācijas, spēkā bija Augstākās padomes lēmumi, ar kuriem tika grozīti likumi, kā arī dekrēti un nolikumi.

Pēc 1940.gada 11.novebra, likvidējot iepriekš zināmo tiesu sistēmu, Latvijā bija spēkā KPFSR kriminālprocesa kodekss.¹⁰⁰ KPFSR kriminālprocesa kodeksa¹⁰¹ 4.panta 2.punkts paredzēja, ka lietu ierosināt nevar, bet ierosinātā lieta ir jāizbeidz, kad apsūdzētais izlīdzis ar cietušo lietās, kuras var ierosināt vienīgi uz cietušā sūdzības pamata, izņemot kodeksa 10. un

⁹⁷ Kriminālprocesa likumi. Pēc 1926.gada izdevums, ar pārgrozījumiem un papildinājumiem, izsludinātiem līdz 1934.gada 15.februārim. Un Senāta paskaidrojumiem, kas doti laikmetā no 1919.gada līdz 1934.gada 15.februārim. Izdevējs Senāts kriminālā kasācijas departamenta virssekretars Kamradziuss Fr.

⁹⁸ Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi 1970.gada publicētas grāmatas faksimilizdevums, papildināts ar zvērināta advokāta Klotiņa V. Priekšvārdu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 51.lpp.

⁹⁹ Turpat. 48.lpp.

¹⁰⁰ Turpat. 54.lpp.

¹⁰¹ KPFSR Kriminālprocesa kodekss Latvijas PSR. Rīga: Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums. 1940.

11.panta gadījumos. KPFSR kriminālprocesa kodeksa 10.pants¹⁰² paredzēja, ka par Kriminālkodeksa 143.panta 2.daļā, 146.panta 1.daļā, 159.pantā, 160.pantā un 161.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem krimināllietu var ierosināt tikai pamatojoties uz cietušā sūdzības pamata. Šīs lietas izbeidzas, ja cietušie izlīgst ar apsūdzēto. Izlīgums pielaižams tikai līdz tiesas sprieduma spēkā nākšanai. KPFSR kriminālprocesa kodeksa 10.panta otrā daļa paredzēja, ka, ja lietā iesaistās prokurors publisku interešu aizsardzībai, tad lietu nevar izbeigt uz izlīguma pamata. Attiecīgi kodeksa 11.pants paredzēja tos Kriminālkodeksā noteiktos noziedzīgos nodarījumus, par kuriem iespējams ierosināt lietu tikai pēc cietušā pieteikuma, bet kuras nav iespējams izbeigt uz izlīguma pamata. Kriminālprocesa kodeksa 270.pants¹⁰³ paredzēja, ka lietas, kuras ir tiesības izbeigt pamatojoties uz 10.pantu, un ja cietušais neierodas, tad ir tiesības lietu izbeigt, izņemot gadījumus, kad apsūdzētais prasa lietu izskatīt pēc būtības.

No 1961.gada 6.janvāra, Latvijā bija spēkā Kriminālprocesa kodekss, kurš zaudēja spēku 2005.gada 1.oktobrī.¹⁰⁴ Šis Kriminālprocesa kodekss nedeva jēdziena „izlīgums” skaidrojumus. Tomēr, pie 1963.gada kodeksa redakcijas alfabētiskā rādītāja – izlīgums tiek definēts, kā *“apsūdzētā un cietušā lietas, kuras var ierosināt vienīgi pēc cietušā sūdzības, kā apstākļi, kas nepieļauj tiesvedību krimināllietā. Izlīgums ir tiesneša rīcība cietušā un apsūdzētā samierināšanā, kā arī tas ir pamats tiesvedības izbeigšanai, ja cietušais un apsūdzētais izlīgst tiesas sēdē.”*¹⁰⁵

Kriminālprocesa kodeksa 5.panta pirmās daļas 6.punkts paredzēja, ka lietu nevar ierosināt, vai ierosinātā lieta ir jāizbeidz lietās uz cietušā un apsūdzētā izlīguma pamata, kuras ierosināmas vienīgi pēc cietušo sūdzībām, tas ir, šā kodeksa 111.panta 2.punktā paredzētajās lietās.

1961.gada Kriminālprocesa kodeksa redakcijā lietās par Latvijas PSR kriminālkodeksa 127.pirmajā daļā un 128.panta otrajā daļā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem varēja ierosināt pēc cietuša lūguma un arī izbeigt uz izlīguma pamata. Vēlāk šī norma tika papildināta ar Latvijas PSR kriminālkodeksa 109.pantā, 110.panta otrajā daļā, 111.panta pirmajā daļā, 127.panta pirmajā daļā un 128.panta pirmajā daļā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Vēlāk pants palika nemainīgs un līdz ar Krimināllikuma spēkā stāšanos tiek izdarīti grozījumi, nomainot Kriminālkodeksa pantus uz attiecīgi jaunā Krimināllikuma

¹⁰² KPFSR Kriminālprocesa kodekss Latvijas PSR. Rīga: Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums. 1940.

¹⁰³ Turpat.

¹⁰⁴ Likums "Latvijas Kriminālprocesa kodekss (konsolidēts). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90971>[aplūkots 2015.gada 16.janvārī]

¹⁰⁵ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 248.lpp.

pantiem, saturiski tiem pašiem noziedzīgiem nodarījumiem. Jaunajā redakcijā tika izmainīti uz Krimināllikuma 130., 156., 157. un 158.pantā paredzētajiem nodarījumiem.¹⁰⁶

Jau 2000.gadā bija Dr.iur., Ā.Meikališas ieteikumi, lai paplašinātu to noziedzīgu nodarījumu skaitu, par kuriem tiesvedību nevar ierosināt vai ierosināta tiesvedība būtu jāizbeidz, pamatojot to ar cietušās personas interesēm. Ņemot vērā sarežģīto un ilgo tiesvedības procesu, cietušās personas intereses bieži vien tika ierobežotas, tai skaitā uz zaudējumu atlīdzinājumu, jo notiesātās personas, esot apcietinājumā, nespēj nopelnīt tik daudz, lai atlīdzinātu zaudējumus cietušajam.¹⁰⁷ Ar to bija domāts izveidot izlīguma institūtu, ne tikai kā formālu vienošanos starp cietušo un noziedzīga nodarījuma izdarītāju, bet gan kā noteiktu institūtu ar noteikumiem, termiņiem, tiesiskām sekām. Neskatoties uz šādiem ierosinājumiem, Kriminālprocesa kodeksā izmaiņas, attiecība uz nodarījumiem, par kuriem process ir jāizbeidz, ja ir noticis izlīgums, netika izdarītas.

Apsūdzētā un cietušā izlīgums, par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, varēja būt tikai personīgās apsūdzības lietās. Lietas, kuras paredzētas Kriminālprocesa kodeksa 111.panta 2.punktā parasti izbeidza tikai tiesā (Kriminālprocesa kodeksa 260.pants), jo pirmstiesas izmeklēšana personīgās apsūdzības lietās nenotiek, bet ja tomēr tiesa, vai prokurors bija noteicis izziņu vai iepriekšēju izmeklēšanu, tad lietu vairs nebija pieļaujams izbeigt uz izlīguma pamata.¹⁰⁸

Tomēr, praksē varēja būt gadījumi, kad publiskās apsūdzības lietas kļuva par personīgās apsūdzības lietām, kad tiek mainīta noziedzīga nodarījuma kvalifikācija. Ja šādā gadījumā cietušais atsakās no apsūdzības, lietu izbeidz.¹⁰⁹

Kriminālprocesa kodeksa 265.panta pirmā daļa paredzēja, ka tiesa, paskaidrot cietušajam viņa tiesības uzturēt apsūdzību un iespējas izlīgt, un gadījumā, ja puses izlīgs, tad lieta tiks izbeigta. Savukārt panta trešā daļa paredzēja, ja cietušais ar apsūdzēto izlīgs, tad lietu izbeigs ar (tautas) tiesneša lēmumu. Ja izlīgums ir noticis, bet (tautas) tiesa to nav ņēmusi vērā. Lietu uz pirmās instances panākta izlīguma pamata var izbeigt arī kasācijas vai uzraudzības instancē.¹¹⁰

¹⁰⁶ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

¹⁰⁷ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga: RaKa. 2000, 232. - 233.lpp.

¹⁰⁸ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess: sevišķā daļa: tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne, 1973. 108. - 109.lpp.

¹⁰⁹ Turpat.

¹¹⁰ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 13.lpp.

Kriminālprocesa kodeksa 1986.panta komentāri paredzēja, ka tiesa nevar pieņemt tādu izlīgumu, kur ir paredzēti nosacījumi, kuri paredzēja veikt vai atturēties no kādas darbības veikšanas.¹¹¹

1998.gada 14.oktobrī, grozot Kriminālprocesa kodeksu, tika pieņemts 5.³ pants – „Atteikšanās ierosināt krimināllietu vai krimināllietas izbeigšana, atbrīvojot no kriminālatbildības”. Jaunā norma paredzēja, ka prokurors vai ar viņa piekrišanu izziņas iestāde var pieņemt lēmumu par atteikšanos ierosināt krimināllietu vai lēmumu par krimināllietas izbeigšanu, ja personai, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu, ir izlīgums ar cietušo vai viņa likumisko pārstāvi. Tāpat jaunā norma paredzēja, ka nav pieļaujams atteikties ierosināt krimināllietu vai izbeigt krimināllietu, ja pret to iebilst persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, vai, likumā noteiktajos gadījumos, tās likumiskais pārstāvis. Kā arī bijis ieviests, ka kriminālpārkāpuma gadījumā nav pieļaujams atteikties ierosināt krimināllietu vai izbeigt krimināllietu uz izlīguma pamata, ja cietušais ir nepilngadīgs.

Pamatojoties uz 2001.gada 26.februāra Ministru prezidenta rīkojumu „Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei”¹¹² tika izveidota darba grupa jauna Kriminālprocesa likuma izstrādei, lai izstrādātu Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām un Eiropas Savienības prasībām atbilstošu kriminālprocesa likumprojektu. Lai efektīvizētu procesu, jauno Kriminālprocesa likumprojektu izstrādāja ņemot vērā Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendāciju Nr. R(87)18 „Par dalībvalstu kriminālās justīcijas vienkāršošanu”.¹¹³ Lai arī jaunais Kriminālprocesa likumprojekts atradās vēl tikai izstrādē, tika turpināta grozījumu veikšana, tobrīd vēl spēkā esošajā Kriminālprocesa kodeksā, lai ieviestu rekomendācijas ieteikumus par procesa ātrāku norisi un vienkāršošanu.¹¹⁴

Minētā rekomendācija paredzēja, lai paātrinātu un vienkāršotu procesu, tiesai ir jāņem vērā prasības, kuras ir noteiktas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5.pantā – „Tiesības uz brīvību un drošību” un 6.pantā – „Tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu”¹¹⁵. Ņemot vērā, ka arvien vairāk lietu nonāk izskatīšanā tiesā, jo sevišķi tās, kurām ir raksturīgs nelielu sodu piemērošana, kā arī problēmas ar procesa ilgajiem termiņiem, šie faktori mazina sabiedrības uzticību tiesai. Šādu ietekmi iespējams novērst ne tikai ar jaunu resursu noteikšanu, bet arī to

¹¹¹ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 401.lpp.

¹¹² Ministru prezidenta 2001.gada 26.februāra rīkojums „Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei”. Pieejams: http://www.l2d.lv/l.php?doc_id=4032 [aplūkots 2014.gada 20.aprīlī]

¹¹³ Council of Europe committee of ministers recommendation Rec(87)18 of the committee of ministers to member states concerning the simplification of criminal justice. Pieejams: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608011&SecMode=1&DocId=694270&Usage=2> [aplūkots 2014.gada 14.aprīlī]

¹¹⁴ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 2004, 10.augusts, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=92139> [aplūkots 2014.gada 16.aprīlī]

¹¹⁵ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]

kontrolēšanu, skaidrāku prioritāšu noteikšanu attiecībā uz rīcību noziedzības apkarošanas politiku, gan attiecībā uz procesa formu un saturu. Kā ieteikumu lietās par nelieliem pārkāpumiem vai masveida nodarījumiem izmantot:

- saīsināto procesu;
- ārpustiesas izlīgumu, kuru vadītu kompetenta iestāde, kura varētu būt kā alternatīva kriminālvajāšanai;
- vienkāršotais process.

Attiecībā uz izlīgumu rekomendācijā bija noteikts, ka dalībvalstīm būtu nepieciešams izvērtēt savus normatīvos aktus un izskatīt iespēju ieviest ārpus tiesas izlīgumu, lai atļautu kompetentai iestādei iesaistīties procesā, palīdzēt un veicināt ārpustiesas strīdu izšķiršanu attiecībā uz nelieliem pārkāpumiem. Likumā ir jābūt paredzētiem nosacījumiem, ko iestāde var piedāvāt likumpārkāpējam:¹¹⁶

- maksājums valsts iestādei ar publisku vai labdarības raksturu;
- preču vai priekšrocību restitūcija, kas iegūta izdarot noziedzīgu nodarījumu;
- kompensācijas piešķiršana noziedzīgā nodarījuma cietušajam pilnībā vai daļām.

Rekomendācijā¹¹⁷ ir norādīts, ka iestādēm pēc iespējas konkrētāk būtu jānosaka vadlīnijas un kritēriji izlīguma veikšanai un tiem jābūt publiski pieejamiem. Procesam ir jābūt brīvprātīgam un iespējamam likumpārkāpējam ir jābūt tiesībām atteikties no tā. Ja ir panākts ārpustiesas izlīgums un tiek pildīti izlīguma nosacījumi, tad vairs nenotiek personas kriminālvajāšana.

Dr.iur., K.Strada-Rozenberga norādīja, ka par vienkāršoto procesu var uzskatīt un attiecināt uz ikvienu situāciju, kad ir iespēja:¹¹⁸

- pārtraukt procesu tajos gadījumos, kad ir tiesiska iespēja to turpināt;
- nonākt pie procesa galamērķa, izbeidzot vai būtiski vienkāršojot kādu no procesa stadijām;
- vienkāršojot visu procesu kopumā, saīsinot procesa laiku.

¹¹⁶ Council of Europe committee of ministers recommendation Rec(87)18 of the committee of ministers to member states concerning the simplification of criminal justice. Pieejams: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608011&SecMode=1&DocId=694270&Usage=2> [aplūkots 2014.gada 14.aprīlī]

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 2004, 10.augusts, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=92139> [aplūkots 2014.gada 16.aprīlī]

Kā arī, tiek norādīts, ka vienkāršota procesa formām būtu jāatbilst noteiktām pazīmēm, kā:¹¹⁹

- procesiem jābūt ar ierobežotu piemērošanas raksturu, proti, tie attiecināmi tikai uz noteiktu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu;
- procesa piemērošanai ir jābūt kā izvēles iespējai, un, ka procesa virzītājam, kā subjektam ir tiesības izvēlēties, kādu vienkāršoto procesu piemērot un vai vispār piemērot;
- personai, par kuru ir uzskats, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības izvēlēties, vai attiecībā pret to tiks piemērots vienkāršotais process.

Kā arī, Dr.iur., K.Srada-Rozenberga norāda, ka ir būtiski nošķirt gadījumus, kad notiek atteikšanās no kriminālvajāšanas un kad notiek kriminālvajāšanas vienkāršota forma. Jo vienā gadījumā tiek radītas sodāmības sekas un otrā gadījumā netiek radītas sodāmības sekas.¹²⁰ Lai piemērotu kādu no vienkāršotajiem procesiem, kas saistīts ar personu, pret kuru tas varētu tik izmantots, respektīvi, lai piemērotu šādu procesu, personai ir jāatzīst sava vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Personu nereabilitējoši apstākļi ir paredzēti arī Kriminālprocesa likuma 380.pantā.

Tieši tas pats attiecināms uz izlīgumu, lai persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību varētu izlīgt ar cietušo, ir jāatzīst sava vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Neskatoties uz to, praksē ir gadījumi, kad ir izlīgums ar cietušo, lai gan persona neatzīst savu vainu noziedzīgā nodarījumā vai atzīst to tikai daļēji.¹²¹

2005.gadā, kad Kriminālprocesa likums stājās spēkā, tā regulējums attiecībā uz izlīgumu ļoti līdzinājās iepriekšējiem procesu regulējošajiem normatīvajiem aktiem. Pastāvēja tāds institūts, kā privātās apsūdzības lietas, kur apsūdzības uzturētājs bija cietušais. Līdz ar to, uzsākot iztiesāšanu, Kriminālprocesa likuma 624.pants paredzēja, ka tiesnesis izskaidroja cietušajam viņa tiesības uzturēt apsūdzību vai izlīgt ar cietušo. Ja apsūdzētais atzina savu vainu un piekrita izlīgt, tas bija par pamatu izbeigt lietu. Kriminālprocesa likuma 625.panta pirmās daļas 3.punkts un Kriminālprocesa likuma 381.panta piektā daļa paredzēja, ka puses par izlīgumu varēja paziņot gan tiesas sēdē, kas tad tiek ierakstīts tiesas protokolā un abas puses to paraksta, kā arī to paraksta vai nu, procesa virzītāja vai Valsts probācijas dienesta apmācīta starpnieka klātbūtnē, kuri apliecina pušu parakstus. Puses var iesniegt procesa

¹¹⁹ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 2004, 10.augusts, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=92139> [aplūkots 2014.gada 16.aprīlī]

¹²⁰ Turpat.

¹²¹ Liholaja V. Izlīgums un taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Jurista Vārds, 2009. 7.jūlijs, nr.27. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=194386> [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]

virzītājam arī notariāli apliecinātu izlīgumu. Kriminālprocesa likuma 58.nodaļa, kura paredzēja kriminālprocesu privātas apsūdzības lietās, tika izslēgta 2010.gada 21.oktobrī ar attiecīgajiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā.¹²²

Ir jāpiemin grozījumi, ar kuriem Kriminālprocesa likuma 48.nodaļā veiktas zināmas izmaiņas. Pamata redakcijas 537.panta otrā daļa noteica – *ja cietušais un apsūdzētais par izlīgumu paziņo tiesas debašu laikā, tiesa pārtrauc debates un dod apsūdzētajam pēdējo vārdu*. Pēc grozījumiem šī norma noteica – *ja cietušais un apsūdzētais par izlīgumu šā likuma 377.panta 9.punktā paredzētajā gadījumā paziņo tiesas debašu laikā vai pēc debatēm, tiesa pārtrauc debates, noskaidro, vai izlīgums noticis labprātīgi, izskaidro tā sekas un pieņem lēmumu*.¹²³

Attiecībā uz izlīgumu pirmstiesas kriminālprocesā tika veikti grozījumi pārejas noteikumu 26.punktā, kas paredzēja, ka no 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim šā likuma 381.panta pirmajā un otrajā daļā paredzētajā gadījumā Valsts probācijas dienesta apmācīts starpnieks iesaistās tikai pirmstiesas kriminālprocesa laikā. Līdz 2009.gada 1.jūlijam uzsāktajos izlīguma gadījumos Valsts probācijas dienesta apmācīts starpnieks iztiesāšanas laikā piedalās līdz 2009.gada 1.augustam.”¹²⁴

Krimināllikuma 58.pants pamata redakcijā paredzēja, ka var atbrīvot no kriminālatbildības personu, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu un panākusi izlīgumu ar cietušo. No kriminālatbildības, uz izlīguma pamata, nav atbrīvojamas kriminālpārkāpumu izdarījušās personas, ja cietušais ir nepilngadīgs.¹²⁵ Grozījumi, kas stājas spēkā 2005.gada 1.oktobrī jau paredzēja iespēju, ka atbrīvot no kriminālatbildības var arī par mazāk smagu noziedzīgu nodarījumu.¹²⁶ Grozījumi, kas stājas spēkā 2013.gada 1.aprīlī būtiski paredzēja mainīt 58.pantu nosakot, ka *personu, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, izņemot noziedzīgus nodarījumus, kuru rezultātā iestājusies cilvēka nāve, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja ir izlīgums ar cietušo vai viņa pārstāvi, un persona pēdējā gada laikā nav tikusi atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, noslēdzot izlīgumu, un pilnīgi novērsusi ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai atlīdzinājusi nodarīto zaudējumu*.¹²⁷

¹²² "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" redakcija uz 2010.gada 21.oktobri: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=220967> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

¹²³ "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" redakcija uz 2009.gada 12.martu: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=190010> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

¹²⁴ "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" redakcija uz 2009.gada 16.jūniu: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=194068> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

¹²⁵ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

¹²⁶ "Grozījumi Krimināllikumā" redakcija uz 2005.gada 28.septembri: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=117827> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]

¹²⁷ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

Šobrīd Kriminālprocesa likums ir ievērojami paplašinājis to noziedzīgo nodarījumu skaitu, kuru gadījumos var izbeigt kriminālprocesu, ja ir panākts personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību un cietušā izlīgums. Šāda iespēja tiek paredzēta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas minēti sekojošos Krimināllikuma pantos:

- 130.pants. Tīšs viegls miesas bojājums;
- 131.pants. Miesas bojājums aiz neuzmanības;
- 132.pants. Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu;
- 136.pants. Piespiešana izdarīt abortu;
- 157.pants. Neslavas celšana;
- 159.panta pirmā daļa. Dzimumakts, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli (izvarošana);
- 160.panta pirmā daļa. Pederastija vai lezbiānisms, vai dzimumtieksmju citāda apmierināšana pret dabiskā veidā, ja tādas darbības izdarītas, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli;
- 168.pants. Nolēmumu par aizgādības, aprūpes un saskarsmes tiesībām ar bērnu nepildīšana;
- 169.pants. Adopcijas noslēpuma izpaušana;
- 180.pants. Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā;
- 185.panta pirmā daļa. Svešas mantas tīša iznīcināšana vai bojāšana;
- 197.pants. Nolaidība;
- 200.panta pirmā daļa. Neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušana, ja to izdarījusi persona, kas nav valsts amatpersona un kas saskaņā ar likumu ir atbildīga par ziņu glabāšanu;
- 260.panta pirmā daļa. Ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana, ja to izdarījusi persona, kas vada transportlīdzekli, un ja tās rezultātā cietušajam nodarīts viegls miesas bojājums.

Likumdevējs nav devis paskaidrojumu, kāpēc tieši šo noziedzīgo nodarījumu gadījumos ir iespējams izlīgums, kas var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai. Ir jāņem vērā, ka ir arī citi noteikta veida noziedzīgi nodarījumi, kuri varētu papildināt šobrīd esošo uzskaitījumu. Likums paredz, ka cietusī persona var izlīgt ar personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību jebkura procesa stadijā.

Kā jau šajā nodaļā tika skatīts, ka izlīguma saknes Latvijas krimināltiesību vēsturē nāk no Cariskās Krievijas laikiem, bet būtiski ņemt vērā apstākli, ka 1900-to gadu sākumā, par

izlīgumu netika runāts, kā par *Atjaunojošo justīciju*. Izlīgums tika uzskatīts par vienošanos jeb samierināšanu starp likumpārkāpēju un cietušo, uz kuru varēja pamudināt tiesa, lai padarītu ātrāku procesu.

Attīstoties cietušo aizsardzības institūtam, vairāk sāk domāt par cietušo tiesību aizsardzību. Par to, kā uzlabot cietušo personu stāvokli un mainīt orientēšanos no vainīgās personas sodīšanas uz kaitējuma novēršanu. Sāk rasties tāda izpratne, kā taisnīguma atjaunošana, iepriekšējā stāvokļa atgriešana, kaitējuma novēršana. Neskatoties uz to, ka atjaunojošā justīcija ir daļa no kriminālās justīcijas, tad likumdevējs vairāk sāk virzīties uz cietušo interešu aizsardzību, nevis likumpārkāpēja sodīšanu.

2.2. Izlīguma subjekti

Nozīmīgs jautājums ir attiecībā uz to, kuri subjekti ir tiesīgi piedalīties izlīgumā. Krimināltiesību teorijā jēdziens „cietušais” tiek izprasts dažādi. Līdz ar to gan praksē, gan krimināltiesībās un Kriminālprocesa likumā šis jēdziens var tikt saprasts dažādi.

Neapstrīdams ir fakts, ka cietušais ir persona (juridiska vai fiziska persona), kura ir cietusi no noziedzīga nodarījuma. Šādas ciešanas var būt morālas, fiziskas vai mantiskas. Savukārt kriminālprocesā cietušais var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums – morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums.

128

Kriminālprocesuālo tiesību teorijā un praksē pie apstākļiem, kad faktiski cietusī persona ir mirusi, izziņas izdarītājs, prokurors, tiesa vai tiesnesis var atzīt tuvāko radnieku, kā cietušās personas interešu aizstāvi. Šādā gadījumā, šī persona var pati vai ar aizstāvja palīdzību īstenot visas cietušā tiesības.¹²⁹ Kriminālprocesa likuma 95.panta trešā daļa paredz, ja persona mirusi, cietušais kriminālprocesā var būt pārdzīvojušais laulātais, kāds no mirušā augšupejošiem vai lejupejošiem radniekiem, adoptētājs, pirmās pakāpes sānu līnijas radnieks. Kriminālprocesa likumā ir ļoti paplašināts to personu loks, kuras var iestāties cietušās personas vietā. Augšupējie radnieki ir tēvs, māte, vectēvs, vecmāmuļa, vectēva un vecmāmuļas vecāki un tālākās paaudzes, no kuras cietusī persona ir izcēlusies. Lejupējie radnieki ir dēli, meitas, bērnu bērni un tālākās paaudzes, kas izcēlās no cietušās personas. Sānu līnijas radnieki ir personas, kuras cēlušās no kopējā augšupejā radnieka, proti, brāļi, māšas.¹³⁰

¹²⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

¹²⁹ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojoša vārdnīca. Rīga: RaKa. 2000, 53.lpp.

¹³⁰ Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2014.gada 16.janvārī]

Jāsaprot, ka pie viena izdarītā noziedzīgā nodarījuma var būt vairākas cietušās personas. Tādos gadījumos, katrai no šīm personām ir tiesības iegūt procesuālo statusu – cietušais.¹³¹

Kriminālprocesa likuma 96.panta otrā daļa paredz, ja persona nav pieteikusi savu vēlmi procesā kļūt par cietušo, un tas nav redzams no iesnieguma vai citiem procesuāliem dokumentiem, tad prokuroram ir savlaicīgi jāinformē persona par tās tiesībām iegūt cietušā statusu kriminālprocesā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka jēdziens „cietušais” Kriminālprocesa likuma izpratnē tiek izprasts dažādi, proti, persona, kura ir cietusi no noziedzīga nodarījuma un persona, kura ir atzīta par cietušo kriminālprocesā. Tās ir personas tiesības - iegūt šo statusu, nevis pienākums. Ja persona ir piekritusi vai izteikusi vēlmi iegūt šo statusu un atbilstoši Kriminālprocesa likuma 69.panta pirmajai daļai procesa virzītājs pieņem lēmumu par personas atzīšanu par cietušo kriminālprocesā, tad šai personai rodas ne tikai cietušā tiesības, bet arī pienākumi.

No kriminālprocesa normām ir redzams, ka jēdziens “cietušais” tiek izprasts dažādi – gan kā persona, kura cietusi no noziedzīga nodarījuma, gan persona, kura kriminālprocesā ir ieguvusi statusu - cietušais. Katru reizi, kad Kriminālprocesa likums lieto jēdzienu „cietušais”, ir nepieciešams apzināt, ar kādu mērķi un kādā nozīmē šis jēdziens tiek lietots konkrētajā kriminālprocesa likuma normā.¹³²

Priekšnoteikumi, lai kļūtu par cietušo, ir izsecināmi no Kriminālprocesa likuma¹³³:

- personai ir jābūt cietušai no noziedzīga nodarījuma;
- noziedzīgs nodarījums personai ir radījis kaitējumu, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums;
- persona ir izteikusi vēlmi, lai to atzītu par cietušo kriminālprocesā, piešķirot tai kriminālprocesuālo statusu ar tiesībām un pienākumiem;
- cietušais nav persona, kurai morāls aizskārums nodarīts, kā noteiktas sabiedrības grupas vai daļas pārstāvim;
- procesa virzītājs vai izmeklēšanas grupas dalībnieks ir pieņēmis rakstveida lēmumu, ar kuru personai ir piešķirts kriminālprocesuāls cietušas personas statuss. Šis lēmums var būt izteikts rezolūcijas veidā.

¹³¹ Kalniņš A., Kalnmeiers Ē., Zvejnieks Ē., Kanaviņš G., Maizītis J., Kerno S. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 49.lpp.

¹³² Strada Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2008, 4.novembrī, nr.42. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=183062> [aplūkots 2014.gada 25.janvārī]

¹³³ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

Kriminālprocesa likuma 97.panta pirmajā daļā par cietušā tiesībām realizēt savas procesuālās tiesības un panta astotajā daļā ir noteikts, ka „cietušais visās procesa stadijās un visos tā veidos var izlīgt ar personu, kura radījusi viņam kaitējumu. Likumā paredzētajos gadījumos izlīgums ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai.” Līdz ar to ir jautājums, vai tiešām personai, kura nav ieguvusi procesuālo statusu – “cietušais”, ir tiesības izlīgt ar personu, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Kā jau tika skatīts, ka pēc vispārējiem principiem izlīgumu iespējams slēgt visos iespējamajos veidos, bet jautājums ir par to, vai šāds izlīgums atstās ietekmi uz kriminālprocesa gaitu. Kā izrādās, praksē ļoti bieži faktiskais cietušais nevēlas iegūt kriminālprocesuālā cietušā statusu, bet tomēr dodas uz Valsts probācijas dienestu un slēdz izlīgumu ar likumpārkāpēju. Sarunās ar procesa virzītājiem tika paskaidrots, lai izlīgums atstātu ietekmi uz procesu, personai ir nepieciešams iegūt kriminālprocesuālo statusu – “cietušais”, lai izlīgums tiesā tiktu ņemts vērā.

Kriminālprocesa likuma 381.pantā ir noteikts, ka izlīguma gadījumā cietusī persona un personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, samierināšanos var veicināt Valsts probācijas dienesta apmācīts starpnieks. Savukārt Kriminālprocesa likuma 97.panta astotā daļa paredz, ka cietušais var izlīgt ar personu, kura tai nodarījusi kaitējumu.

Personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, ir personas, attiecībā uz kurām ir izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tās ir izdarījušas konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Šādai personai ir tiesības uz aizstāvību, kā arī ir tiesības zināt par kādu nodarījumu tās tur aizdomās vai apsūdz. Šādas personas kriminālprocesā ir:¹³⁴

- Persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess – tā ir persona, par kuru ir pieņēmums, ka ir reāla iespēja, ka tā ir izdarījusi konkrēto izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu. Pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 61.panta ceturto daļu, kurš atsaucas uz Kriminālprocesa likuma 66.panta pirmās daļas 13.punktu, šādai personai ir tiesības noslēgt izlīgumu ar cietušo.
- Aizturētais – persona, kura ir īslaicīgi aizturēta, jo ir bijis pamats uzskatīt, ka tā ir izdarījusi izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu. Kriminālprocesa likumā nav norādes, ka šis subjekts varētu noslēgt izlīgumu ar cietušo personu. Tas ir diezgan saprotami, jo šis statuss personai ir neilgu laiku, un diez vai faktiski būtu iespējams 48 stundu laikā, kamēr persona ir aizturēta, noslēgt izlīgumu.
- Aizdomās turētais – tā ir persona, pret kuru ir savākts pierādījumu kopums, kas ļauj procesa virzītājam pieņemt, ka izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu ir izdarījusi

¹³⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 78.lpp.

konkrētā persona. Kriminālprocesa likuma 66.panta pirmās daļas 13.punktā ir paredzētas aizdomās turētās personas tiesības izlīgt ar cietušo personu.

- Apsūdzētais – tā ir persona, kura tiek saukta pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un pret kuru uzsāktā kriminālvajāšana nav izbeigta. Apsūdzētā tiesības izlīgt ar cietušo vienā no divām procesa stadijām – pirmstiesas procesa stadijā (Kriminālprocesa likuma 70.panta pirmā daļa) un tiesvedības procesa stadijā līdz tiesas aiziešanai uz apspriešanos (Kriminālprocesa likuma 536.panta pirmā daļa).
- Persona, pret kuru notiek process par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu – tā ir persona, kura noziedzīgu nodarījumu izdarījusi būdama nepieskaitāmības stāvoklī, bet saskaņā ar tiesu psihiatriskās ekspertīzes atzinumu var piedalīties kriminālprocesā par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa noteikšanu. Šādu personai ir tādas pašas tiesības, kā apsūdzētajam. Līdz ar to personai ir tiesības noslēgt izlīgumu ar cietušo personu. Savukārt, ja saskaņā ar tiesu psihiatriskās ekspertīzes atzinumu persona nevar piedalīties kriminālprocesā, visas šīs personas tiesības uz aizstāvību īsteno tās aizstāvis un pārstāvis.”¹³⁵
- Notiesātās personas statuss tiek regulēts Kriminālprocesa likuma 74.¹ un turpmākajos pantos. Neskatoties uz to, ka Kriminālprocesa likumā nav noteiktas tiesības notiesātajam izlīgt, tas nenozīmē, ka tas nav iespējams. Iespējas ir, tikai izlīgums neatstās ietekmi uz kriminālprocesa gaitu. Šādi gadījumi esot reti, bet notiek.

No iepriekš minētā redzams, ka praktiskas un reālas iespējas, sava statusa ietvaros noslēgt izlīgumu ir - personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētajam un apsūdzētajam. Pat ja persona atrodas apcietinājumā, ir iespējas noslēgt izlīgumu. Aizturētās personas statuss ir pārāk īss, šādā statusā reālas iespējas noslēgt izlīgumu nav. Attiecībā par notiesāto, iespējas noslēgt izlīgumu pastāv, bet šāds izlīgums neietekmēs kriminālprocesa gaitu.

Interesants jautājums ir stadija, līdz kurai iespējams noslēgt izlīgumu. Kriminālprocesa likumā varam atrast divas nedaudz pretrunīgas tiesību normas, proti, Kriminālprocesa likuma 97.panta astotā daļa, nosaka ka cietušais var izlīgt visās kriminālprocesa stadijās un visos tās veidos. Savukārt Kriminālprocesa likuma 536.panta pirmā daļa paredz, ka cietušais un apsūdzētais var izlīgt līdz tiesas aiziešanai apspriesties visos likumā paredzētajos gadījumos. Ņemot vērā iepriekš minēto pantu, nav saprotams, likuma formulējums - “visos likumā

¹³⁵ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

paredzētos gadījumos”, pēc vispārējiem principiem cietušais ar personu, kura tai nodarījusi kaitējumu, var izlīgt sev vēlamā vietā, laikā un veidā.

Tātad ar to jāsaprot, ka izlīgumu ir iespējams noslēgt.¹³⁶

- Pirms uzsākts kriminālprocess;
- Jebkurā kriminālprocesa stadijā;
- Pēc tiesas nolēmuma stāšanās spēkā, kā arī pēc prokurora priekšraksta par sodu;
- Pēc kriminālprocesa izbeigšanas;

Augstākās tiesas Senāts pievērsis uzmanību faktam, ka likumdevējs nav norādījis nevienā normatīvajā aktā tos noziedzīgus nodarījumus, par kuriem nevarētu slēgt izlīgumu,¹³⁷ respektīvi, izlīgumu var slēgt par jebkuru noziedzīgu nodarījumu, atšķirīga ir tikai tā ietekme uz procesu.

Skatoties uz 536.panta pirmo daļu no gramatiskās interpretācijas, saprotams, ka jēdziens “visos likumā paredzētajos gadījumos”, attiecināms uz tiem gadījumiem, kuri noteikti Kriminālprocesa likumā. Viens no šiem gadījumiem tika apskatīts, Kriminālprocesa likuma 97.panta astotā daļa, kur noteikts “jebkurā stadijā un visos tās veidos”, bet nosaka ka izlīgums likuma noteiktos gadījumos var būt par pamatu izbeigt kriminālprocesu. Visos citos gadījumos, likums paredz tikai tiesības izlīgt. Tomēr likumā ir iespējams atrast norādes uz sekām, kuras tiešām ir īpaši regulētas likumā. Norādes attiecībā uz sekām ir minētas Kriminālprocesa likuma 97.panta astotajā daļā, 377.panta 9.punktā, 379.panta pirmās daļas 2.punktā, 538.pantā – norādot, ka izlīgums var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai vai atbrīvošanai no kriminālatbildības. Ņemot vērā, ka izlīguma sekas tiesvedības gaitā ir minētas 538.pantā, tad tās nevar tikt attiecinātas uz 539.panta pirmās daļas paredzēto “likumā noteiktajos gadījumos”. Līdz ar to uzskatu, ka būtu nepieciešams grozīt 536.panta pirmo daļu. Ieteiktie grozījumi, iekļauti darba 3.6 apakšnodaļā.

Kriminālprocesa likuma 381.panta otrā daļa paredz, ja procesa virzītājs redz, ka lietā ir iespējams izlīgums, tad var rosināt puses uz tā noslēgšanu. Ņemot vērā, ka Kriminālprocesa likuma B daļa, kurā iekļauta 30.nodaļa, kura paredz nosacījumus par pirmstiesas procesa un tiesvedības gaitas kriminālprocesa uzsākšanu un izbeigšanu, tad iepriekš minētajā pantā procesa virzītājs attiecās arī uz tiesnesi, par ko liecina, 381.panta ceturtā daļa, atsaucoties par izlīgumu tiesas sēdē. Īsti šādam regulējumam piekrist nevar. Tiesa nedrīkst ierosināt, piedāvāt

¹³⁶ Kronberga I. Atjaunojošā justīcija Latvijā: attīstība, perspektīva un izaicinājumi nākotnē. “Sabiedriskās politikas centrs „PROVIDUS”, Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/Kriminalt/Atjaunojosa%20justicija%20LV.pdf [aplūkots 2015.gada 8.aprīlī]

¹³⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 12.maija lēmums lietā Nr.SKK –161/2009.

vai mudināt puses slēgt izlīgumu, tādā veidā tiesa parāda savu attieksmi par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī, tieši norādot, uz personas vainu noziedzīgā nodarījumā. Izskatot šo jautājumu Augstākās tiesas Senāts norādīja, ka izlīguma īstenošanā tiesa iniciatīvu nedrīkst izrādīt, jo tādā gadījumā tiesa izteiktu viedokli par personas vainīgumu.¹³⁸

Pēc šāda Augstākās tiesas Senāta paskaidrojuma ir nedaudz mulsoši skatīties Ministru noteikumus "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību",¹³⁹ kuri paredz:

1. 7.punkts - izlīgumu organizē, ja struktūrvienība saņēmusi tiesneša ierosinājumu;
2. 17.¹ punkts, ja izlīguma starpnieks saņēmis dienesta ierosinājumu, tad trīs darba dienu laikā, sazināt ar pusēm un uzzina viņu vēlmi iesaistīties izlīgumā.

Šāds regulējums nav neiespējams, un ir saprotams ar noteiktiem ierobežojumiem un nosacījumiem. Šobrīd neskatoties uz to, ka ir Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā, normatīvie akti diezgan plaši regulē konkrēto jautājumu, kas pēc autores domām ir nepareizi. Pareizāk iepriekš minētos gadījumus būtu attiecināt uz gadījumiem, kad likumpārkāpējs ir atzinis savu vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā un vēlas sadarboties un atlīdzināt kaitējumu cietušajam. Noslēgt izlīgumu ir pušu tiesības, nevis pienākums. Kā tika skatīts, iepriekšējos procesuālajos normatīvajos aktos, saistībā ar privātās apsūdzības lietām, tiesa bija iniciators izlīguma noslēgšanai. Šobrīd situācija ir mainījusies un būtu nepieciešams padomāt par grozījumiem normatīvajos aktos, gan Kriminālprocesa likumā, gan iepriekš minētajos Ministru kabineta noteikumus, lai mazinātu tiesas tiesības uz izlīguma ierosināšanu.

2.3.Valsts probācijas dienests

Valsts probācijas dienests tika izveidots, lai sekotu sodu kvalitatīvai izpildei un to uzraudzībai.¹⁴⁰ Valsts probācijas dienesta izveide bija kārtējais solis krimināltiesību sodu sistēmas modernizēšanai un pilnveidošanai. Paredzot sodus, ne tikai ar izolāciju no sabiedrības, bet arī sodus, kuri neparedz brīvības atņemšanu.

Valsts probācijas dienests ir tiešās pārvaldes iestāde, kura atrodas tiešā Tieslietu ministrijas pārraudzībā. Dienests savu darbību uzsāka 2003.gada 7.oktobrī. Darbība tika

¹³⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010.gada 23.februāra lēmums lietā Nr.SKK-102/2010.

¹³⁹ Ministru kabineta 2007.gada 4.decembra noteikumi Nr.825 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību" Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=167543> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]

¹⁴⁰ Valsts probācijas dienests. Par Valsts probācijas dienestu. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=10> [aplūkots 2015.gada 5.janvārī]

uzsākta pamatojoties uz Ministru kabineta rīkojumu Nr.9 „Valsts probācijas dienesta koncepcija”.¹⁴¹ Koncepcijā izklāstītas problēmas – par cietumu pārapdzīvotību, par darba vietu trūkumu apcietinājuma vietās, apcietināto personu dārgo izmitināšanu un citiem jautājumiem. Sodi, kas neparedz brīvības atņemšanu, Latvijā tika realizēti jau pirms dienesta izveides. Piemēram, piespiedu darbs – kā soda veids, Latvijā parādījies 1999.gadā, tā izpildi un realizēšanu organizēja pašvaldības, kas tika finansētas no ārvalstu fondu līdzekļiem.¹⁴² Koncepcijā tika paredzēts, ka atbilstoši starptautiskajam normām, soda izpildi organizētu Valsts probācijas dienests.

Ņemot vērā, ka maģistra darbs tiek izstrādāts saistībā ar jautājumiem par izlīgumu, tad tiks pievērsta uzmanība šim jautājumam, neskatot jautājumus par citām funkcijām, kuras veic Valsts probācijas dienests.

Iepriekšējās nodaļās jau tika skatīts jautājums saistībā ar izlīguma vēsturi Latvijas teritorijā dažādos laika periodos. Iepriekš minētajā Valsts probācijas dienesta koncepcijā tiek norādīts, ka izlīgumu realizē procesa virzītājs, bet nav iestādes, kas šo procesu iniciē, un neesot bijis vidutāja, kas šo procesu uzrauga, tāpēc pilnvērtīgi nevarēja garantēt cietušā interešu aizsardzību. Šā iemesla dēļ izlīgumu uzraudzība un koordinācija tika uzdots dienestam, lai atslogotu citu institūciju darbu.

Valsts probācijas dienesta likums¹⁴³, skaidro nozīmi izlīgumam ar starpnieka palīdzību, proti, ka tas ir process, kurā piedalās cietuši persona un dienesta klients, kurā izmantojot starpnieka palīdzību, rod iespēju novērst noziedzīga nodarījuma sekas un panākt cietušās personas un dienesta klienta izlīgumu. Likuma ietvaros tiek izskaidrots, kas ir izlīgums – ka tas ir process noziedzīga nodarījuma seku novēršanai ar trešās personas palīdzību. Dienests ir izveidojis vairākus sabiedrību informējošus materiālus, kas izskaidro izlīguma realizēšanas iespējas. Izlīgums tiek balstīts uz taisnīguma atjaunošanu.

Krimināllietās izlīgums tiek realizēts uz atjaunojošā taisnīguma jeb atjaunojošās justīcijas principiem. Ņemot vērā to, ka daudzi autori jau ir pētījuši jautājumus un problēmas, kas saistītas ar atjaunojošo taisnīgumu, tad darbā tiks dots tikai neliels ieskats, par cik šim process ir izlīguma sastāvdaļa un šo procesu mēdz jaukt ar mediācijas procesu, kā jau iepriekš darbā tika skatīts.

Atšķirībā no kriminālās justīcijas, kura ir orientēta uz to, lai sodītu personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tādā veidā panākot taisnīgumu, ka personu soda, par

¹⁴¹ Ministru kabineta 2003.gada 9.janvāra rīkojums Nr.9 "Par Valsts probācijas dienesta koncepciju". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=70181> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]

¹⁴² Ministru kabineta 2003.gada 9.janvāra rīkojums Nr.9 "Par Valsts probācijas dienesta koncepciju". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=70181> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]

¹⁴³ Valsts probācijas dienesta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=82551> [aplūkots 2015.gada 15.janvārī]

izdarīto noziedzīgo nodarījumu, tad atjaunojošais taisnīgums ir orientēts uz iepriekšējā stāvokļa atjaunošanu, kurš bijis pirms izdarītā noziedzīgā nodarījuma. Protams, atjaunot iepriekšējo stāvokli, kāds bijis pirms noziedzīga nodarījuma, ne vienmēr ir iespējams. Līdz ar to, tādos gadījumos, cietušais var prasīt gandarījumu savādākā veidā, piemēram, atlīdzinot zaudējumus vai kā savādāk. Kā arī, šādā veidā tiek samazinātas represijas pret noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu.

Kā prakse rāda, kriminālā justīcija vairāk ir orientēta uz sabiedrības interešu aizsardzību, bet atjaunojošā justīcija ir orientēta uz cietušā interešu aizsardzību, bieži vien sodot personu, tiek aizmirsts par cietušās personas interesēm. Par atjaunojošo justīciju, tiek uzskatīts jebkurš process, kurā iespējams tikties cietušajam ar likumpārkāpēju, neitrālas trešās personas klātbūtnē un atrisināt jautājumus, kuri saistīti ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu.¹⁴⁴ Atjaunojošā justīcija – tā ir iespēja likumpārkāpējam tikties ar cietušo un saprast vienam otru. Iespējams, palīdzēt cietušajam atbrīvoties no bailēm pēc pārciestā nodarījuma un saprast likumpārkāpēju, viņa motīvus. Par svarīgu faktoru, lai darbotos atjaunojošais taisnīgums, ir likumpārkāpēja spēja uzņemties atbildību par nodarījumu, ko tas ir izdarījis, kā arī abām pusēm ir nepieciešams vienoties par abiem taisnīgu risinājumu.¹⁴⁵ Bieži tiek norādīts, ka nevar tradicionālo sodīšanu pilnībā aizstāt ar atjaunojošo justīciju, jo ir gadījumi, kad ar to nepietiek.¹⁴⁶ “Klasiskajās” krimināltiesībās, kad sodam par noziedzīgu nodarījumu formāli un procesuāli ir jāatbilst normatīvajiem aktiem, kas ir vajadzīgs un nepieciešams, jo sodus normatīvajos aktos ir paredzējis likumdevējs par konkrētiem nodarījumiem.¹⁴⁷ Pētījumi, ko pēdējos gados veikuši sociologi ārvalstīs parāda, ka atjaunojošajā justīcijā noziedzīgs nodarījums tiek uztverts kā starppersonu konflikts, nevis kā noziedzīgs nodarījums, ko skata tikai pēc likuma burtu.¹⁴⁸

Kriminālprocess tā sākuma posmā asociējas ar kaut ko negatīvu, jo tas saistīts ar sodīšanu un citiem procesiem, savukārt uz atjaunojošo taisnīgumu cenšas skatīties pozitīvi, it

¹⁴⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:LV:PDF> [aplūkots 2015.gada 25.martā]

¹⁴⁵ Dzenovska I., Judins A., Zavackis A. Noziedzīgos nodarījumos cietušo vajadzību nodrošinājums: atbalsts viktimizācijas prevencijai Latvijā. “Sabiedriskās politikas centrs „PROVIDUS”, 2013, 32.lpp. Pieejams: http://jpa.gov.lv/uploads/filedir/noziedzigosnodarjumoscietuovajadzgunodroinjums_pk.pdf [aplūkots 2015.gada 25.martā]

¹⁴⁶ Turpat.

¹⁴⁷ Nelen H., Claessen J. Beyond the death penalty. Reflection on punishment. Cambridge: Interentia, 2012, p.156.

¹⁴⁸ Muncie J. Youth and crime 4th edition. Sage: 2015, p.320.

sevišķi no cietušā interešu aizsardzības viedokļa.¹⁴⁹ Atjaunojošais taisnīgums ir ne tikai individuālu personu miera izlīgums/ miera meklēšana, bet arī visas sabiedrības iesaistīšana.¹⁵⁰

Taisnīguma atjaunošana balstās uz¹⁵¹:

1. līdzvērtīgu attieksmi starp likumpārkāpēju un cietušo personu;
2. uzmanība tiek koncentrēta uz nodarīto kaitējumu;
3. process tiek virzīts uz cietušās personas iepriekšējā stāvokļa atjaunošanu, kurš bija pirms izdarītā nodarījuma;
4. likumpārkāpējs uzņemas atbildību par nodarīto kaitējumu;
5. palīdz pusēm iesaistīties tiešā vai netiešā dialogā;
6. sabiedrības iesaistīšana taisnīguma atjaunošanā;
7. iekļaujošs un uz sabiedrību vērsts process;
8. cieņas process.

Kā atšķirību starp klasisko kriminālo justīciju un atjaunojošo taisnīgumu var minēt divus aspektus: 1) atjaunojošais taisnīgums koncentrējās uz nodarītā kaitējuma novēršanu, nevis uz pašu likumpārkāpēju; 2) Problēmas risināšanā vairāk iesaistās likumpārkāpējs un cietušais, nevis valsts amatpersonas.¹⁵²

Kā vienu no atjaunojošā taisnīguma teorijām var minēt “reintegrējošo kaunināšanas teoriju”, kura paredz, ka likumpārkāpējs jāatstāj viens, jo viņš jau ir kaunināts tikai par to, ka izdarījis noziedzīgu nodarījumu.¹⁵³ Procesuālā taisnīguma teorija - aptaujas ir pierādījušas, ka sabiedrībai, labāki un ērtāki ir atjaunojošā taisnīguma procesi, jo personas šo procesu saprot, atšķirībā no sarežģītajiem tiesas procesiem.¹⁵⁴ Teorijās par atjaunojošo taisnīgumu un par to, kāpēc tas strādā, daudzas no teorijām ir saistītas ar personas kaunināšanu; personai stāstot, par izdarīto jau rodas kauna sajūta un tas atturēs personu no jaunu nodarījumu izdarīšanas. Pēc vispārējiem principiem, atjaunojošais taisnīgums ir neitrāls process. Diemžēl iepriekš minētās teorijas apstiprinās arī praksē, tas redzams Valsts probācijas dienesta statistikas rādītājos un

¹⁴⁹ Nelen H., Claessen J. Beyond the death penalty. Reflection on punishment. Cambridge: Interentia, 2012, p.200.

¹⁵⁰ Mani R. Beyond retribution. Seeking justice in the shadows of war. Polity press, 2002, p.22.

¹⁵¹ Ziediņa D. Izlīguma īstenošanas pieredze Valsts probācijas dienestā. Pieejams: http://www.mediacija.lv/images/2013_10/DianaZiedina_VPD.pdf [aplūkots 2015.gada 5.janvārī]

¹⁵² Judins A. Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots 2015.gada 13.aprīlī]

¹⁵³ Braithwaite J. Restorative justice and responsive regulation. Oxford university press, 2002, 74.p.

¹⁵⁴ Ibid. p.78.

aptauījās, kuras veiktas starp cietušajiem un likumpārkāpējiem. Kā arī izteikti izlīguma negatīvie aspekti, ka procesa laikā likumpārkāpējam lika izjust kaunu un neērtības.¹⁵⁵

Pievēršoties atjaunojošajam taisnīgumam, valsts reakcija uz noziedzīgu nodarījumu ir tāda, ka jāpanāk cietušā vajadzību apmierināšana, kas saistīta ar attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, un tikai pēc tam sociāla miera nodrošināšana.¹⁵⁶ Atjaunojošā taisnīguma piekritēji uzskata, ka ar soda piemērošanu likumpārkāpējam ir par maz – sodīšana ir nepietiekama, lai nodrošinātu stabilitāti sabiedrībā.¹⁵⁷

Samierināšana ir sava veida izlīguma forma.¹⁵⁸ Samierināšanas process ir daudz atbilstošāks pēc savas formas un satura, tādejādi novēršot kļūdaino uzskatu, ka tiek veikta mediācija Valsts probācijas dienestā. Valsts probācijas dienests atzīst, ka ir atšķirības starp mediāciju un izlīgumu, bet vairāk lieto šos jēdzienus kā sinonīmus, jo nepieciešams nošķirt, sarunu procesu, kas tiek veikts starp pusēm un galējo vienošanos, jo šobrīd uz abiem procesiem, tiek lietots jēdziens izlīgums. Runājot ar Valsts probācijas dienesta amatpersonu, paskaidroja, ka izlīgumā nenotiek samierināšana, bet vairāk mediācijas, jo šajā procesā saruna ir dziedinoša. Varētu piekrist, ka sarunai ir nozīmīgs faktors, ja personas to nespēj izdarīt patstāvīgi, bet diemžēl nevar piekrist, ka netiek veikta samierināšana. Jau iepriekšējā nodaļā par izlīguma attīstību Latvijas teritorijā, normatīvajos aktos par izlīgumu tika runāts kā par samierināšanas procesu. Šobrīd Kriminālprocesa likuma 381.panta pirmā daļa nosaka, ka samierināšanos var veicināt Valsts probācijas dienesta apmācīts starpnieks.

Pirmais solis samierināšanas procesā ir stāties pretī savām bailēm, mierīgā neitrālā vidē. Tas ir pirmais solis, lai raudzītos tālāk un nemēģinātu atriebties par nodarīto.¹⁵⁹ Otrais solis, pēc bailu pārvarēšanas, ir pārlicības un uzticības veidošana.¹⁶⁰ Pusēm ir jāmeģina uzticēties viena otrai un jāmeģina rast taisnīgu risinājumu. Trešais solis ir līdzjūtība jeb empātija pret likumpārkāpēju.¹⁶¹ Šis ir posms, kad cietušais meģina saprast, kāpēc likumpārkāpējs rīkojies tā, kā viņš rīkojies.

Izlīguma process var notikt dažādās kriminālprocesa stadijās. Līdz ar to Valsts probācijas dienests par izlīguma procesa organizēšanu var tikt iesaistīts – policijā, prokuratūrā, tiesā. Izlīguma iniciators var būt gan cietušais, gan likumpārkāpējs vai viņu

¹⁵⁵ Valsts probācijas dienesta Izlīguma, izvērtēšanas ziņojumu, piespiedu un sabiedriskā darba departamenta Izlīguma nodaļas 2014.gada atskaite. 30.lpp.

¹⁵⁶ Uprimny R., Saffon M.P. Transitional Justice, Restorative Justice, and Reconciliation: Some Insights from the Colombian Case. Pieejams: http://www.global.wisc.edu/reconciliation/library/papers_open/saffon.pdf [aplūkots 2015.gada 31.martā]

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Reconciliation after violent conflict. A handboob. Sweden International institute for democracy and electoral assistance. p.23.

¹⁵⁹ Ibid. p.19-20.

¹⁶⁰ Ibid. p.20-21.

¹⁶¹ Ibid. p.21.

pārstāvji, normatīvajos aktos noteiktos gadījumos arī procesa virzītājs. Gadījumos, kad procesa virzītājs redz iespēju procesu izbeigt, tad viņš var pamudināt pusēs noslēgt izlīgumu. Tomēr ir jāsaprot, ka šis process ir brīvprātīgs, tāpēc par procesa uzsākšanu jābūt ieinteresētām abām pusēm.

Valsts probācijas dienestā izlīgumus vada starpnieki – īpaši apmācītas personas un brīvprātīgie probācijas dienesta darbinieki. Valsts probācijas dienests nodarbojas ar amatpersonu un brīvprātīgo starpnieku sertifikāciju, kura tiek regulēta saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.782 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests sertificē brīvprātīgos probācijas darbiniekus, kuri ir starpnieki izlīgumā".¹⁶² Ministru kabineta noteikumos, ir noteikta kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību,¹⁶³ kuros noteikts, ka izlīguma starpnieki var vadīt un organizēt izlīgumu jebkurā kriminālprocesa stadijā. Ja starpniekam neizdodas panākt izlīguma noslēgšanu starp pusēm, tad par to ir jāziņo procesa virzītājam.

Viens no jaunākajiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā, attiecībā par izlīguma starpniekiem, paredz, ka izlīguma starpniekam ir tiesības neliecināt par to, kas noticis izlīguma sēdē, izņemot gadījumus, kad tiek atklāti fakti par citu noziedzīgu nodarījumu. Konfidencialitāte ir viens no izlīguma principiem, ka sarunas, kuras notikušas izlīguma laikā, nav izpaužamas trešajām personām, izņemot gadījumus, kad tiek atklāti fakti par citu noziedzīgu nodarījumu.¹⁶⁴

Izlīgums krimināltiesībās tiek uzvertts, sevišķi pozitīvi, jo no tā labumu iegūst ne tikai likumpārkāpējs, bet arī cietušais un sabiedrība. Tiek ietaupīta nodokļu maksātāju nauda uz to personu uzturēšanu brīvības atņemšanas vietās, kā arī tiek samazināta tiesu sistēmas noslogotība. Ne vienmēr tas ir pozitīvi, jo ir gadījumi, kad var notikt cietušo atkārtota viktimizācija, t.sk. arī sabiedrības viktimizācija kopumā, par ko darbā arī tiks dots ieskats. Cietušo personu atkārtota viktimizācijas problēma var atspoguļoties gadījumos, kad Kriminālprocess tiek izbeigts uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu pamata.

¹⁶² Ministru kabineta 2007.gada 20.novembra noteikumi Nr.782 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests sertificē brīvprātīgos probācijas darbiniekus, kuri ir starpnieki izlīgumā". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=166680> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]

¹⁶³ Ministru kabineta 2007.gada 4.decembra noteikumi Nr.825 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību" Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=167543> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]

¹⁶⁴ Reconciliation in criminal procedure. Pieejams: http://www.hukukiyardim.gov.tr/legal_aid/sayfalar/ReconciliationCriminal.pdf[aplūkots [aplūkots 2015.gada 31.martā]

Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2012/29/ES¹⁶⁵, norādīts, ka pret cietušo ir jāizturas ar cieņu, izvērtējot viņa vajadzības un nepieļaujot cietušo atkārtotu viktimizāciju.

Likumpārkāpējam, izdarot noziedzīgu nodarījumu, tiek ietekmēta visa sabiedrība. Direktīva nosaka, ka “noziegums ir ļaundarība pret sabiedrību, kā arī cietušo individuālo tiesību pārkāpšana.”¹⁶⁶

2.4. Izlīguma forma un saturs

Normatīvajos aktos nav izteiktas striktas prasības un noteikumi par izlīguma gala dokumenta (šajā nodaļā – arī vienošanās) saturu. Normatīvajos aktos ir norādes, ka izlīgumu iespējams noslēgt:

1. Valsts probācijas dienestā ar starpnieku vai brīvprātīgo probācijas dienesta darbinieku. Kriminālprocesa likums neparedz obligātu nosacījumu, ka pusēm obligāti izlīgums būtu jānoslēdz Valsts probācijas dienestā, bet ja pusēm ir savstarpēji grūti komunicēt bez trešās puses starpniecības, tad būtu lietderīgi pieaicināt starpnieku, kas puses varētu samierināt.
2. izlīgumu iespējams noformēt notariāli;
3. puses var vienoties savstarpēji noformējot to rakstveidā;
4. puses var vienoties mutvārdos tiesas sēdē, par to izdarot ierakstu tiesas sēdes protokolā.

Kriminālprocesa likuma 381.panta trešajā daļā ir norāde, ka izlīgumā iekļauj norādi, ka izlīgums ir noslēgts labprātīgi un puses saprot izlīguma sekas un apzinās izlīguma nosacījumus. Savukārt Kriminālprocesa likuma 536.panta piektā daļa paredz obligāto norādi uz labprātīguma iekļaušanu izlīguma tekstā, bet attiecībā par seku izprašanu likumdevējs ir uzsvēris tikai to, vai cietušajam izlīguma sekas ir saprotamas.

Slēdzot izlīgumu pirmstiesas procesā, to pievieno krimināllietai, pusēm apliecinot, ka viņas saprot, kādas ir izlīguma sekas. Attiecībā uz gribas izpausmes īstumu, esošais regulējums nav mainījies. Pusēm izlīgums ir jānoslēdz labprātīgi. Izlīgumam ir jābūt parakstītam no abām pusēm, kas apliecina, ka to vēlas abas puses. Izlīgumu paraksta procesa virzītāja vai Valsts probācijas dienesta apmācīts starpnieks, kurš apliecina pušu parakstus.

¹⁶⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2012/29/ES <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:LV:PDF> [aplūkots 2015.gada 20.martā]

¹⁶⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2012/29/ES Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:LV:PDF> [aplūkots 2015.gada 20.martā]

Puses var iesniegt procesa virzītājam arī notariāli apliecinātu izlīgumu. Puses var paziņot par izlīgumu līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu. Ja tiek konstatēts, ka izlīgums noslēgts draudot, vardarbīgi vai citādi ietekmējot otru pusi, tad izlīgums netiek pieņemts.¹⁶⁷

Valsts probācijas dienests savām iekšējām vajadzībām un brīvprātīgo starpnieku izglītošanai izstrādājuši "Izlīguma noformēšanas rokasgrāmatu"¹⁶⁸, kas nepārtraukti tiek uzlabota. Tālāk tiks dots neliels ieskats uz noformēšanas prasībām, kuras izstrādātas dienesta vajadzībām.

Kā jau iepriekš darbā skatīts, ir nepieciešams saprast, neskatoties uz to, ka izlīgums ir līgums, tas nav civiltiesisks līgums, bet izlīgums kriminālprocesā. Līdz ar to šajā vienošanā netiek iekļauti civiltiesiska līguma raksturīgie elementi. Izlīguma noformēšanai nepieciešams ņemt vērā Ministru kabineta noteikumus „Par dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtību”¹⁶⁹, Ministru kabineta noteikumi "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību"¹⁷⁰ un Valsts probācijas dienesta 2013.gada 1.oktobra iekšējos noteikumus Nr.9005-5/12 "Valsts probācijas dienesta lietvedības kārtība".¹⁷¹ Kā arī Valsts probācijas dienestam ir apstiprināti izlīguma veidošanas paraugus, kas apstiprināti ar Valsts probācijas dienesta 2013.gada 15.jūlija rīkojumu Nr.9005-6/106 "Par izlīguma veidlapu apstiprināšanu".¹⁷²

Vienošanās noformēšanā jāņem vērā, kādā procesā tas notiek, piemēram, vai izlīgums tiek organizēts pamatojoties uz likumu "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem"¹⁷³, kas nenotiek kriminālprocesa ietvaros vai arī izlīgums notiek krimināllietas ietvaros.

Izlīguma ievadā tiek norādīta informācija par pusēm, ļoti tuvu informācijai, ko klasiski norāda civiltiesiskajos līgumos, vienīgi izlīguma ievaddaļā norada arī Krimināllikuma pantu, uz kura pamata uzsākts kriminālprocess. Ievada daļā tiek norādīts personas procesuālais statuss persona ir apsūdzētais vai aizdomās turētais.

¹⁶⁷ Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]

¹⁶⁸ Valsts probācijas dienesta "Izlīguma noformēšanas rokasgrāmatu" – nepublicēta.

¹⁶⁹ Ministru kabineta 2010.gada 28.septembra noteikumi Nr.916 "Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=219491> [aplūkots 2015.gada 5.martā]

¹⁷⁰ Ministru kabineta 2007.gada 4.decembra noteikumi Nr.825 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību" Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=167543> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]

¹⁷¹ Valsts probācijas dienesta 2013.gada 1.oktobra iekšējos noteikumus Nr.9005-5/12 "Valsts probācijas dienesta lietvedības kārtība".

¹⁷² Valsts probācijas dienesta 2013.gada 15.jūlija rīkojumu Nr.9005-6/106 "Par izlīguma veidlapu apstiprināšanu".

¹⁷³ Likums "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem". LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68489> [aplūkots 2015.gada 10.janvārī]

Studentiem, jau no pirmā kursa stāstot par līgumu izstrādi, norāda, ka līgumos nav nepieciešams iekļaut klauzulu, ka “ puses šo līgumu noslēdz bez viltus, maldiem un spaidiem”, pat neskatoties uz to, ka šāda klauzula līgumā ietverta, līgums var tikt noslēgts viltus, maldu un spaidu ietekmē. Attiecībā un izlīgumu, tiek skaidrots, ka Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu kriminālprocesā, bet iepriekš minētais formulējums ir raksturīgs civiltiesiskajos līgumos. Kā jau iepriekš tika skatīts, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 381.pantu, izlīgumā obligāti ir jāiekļauj norāde, ka puses izlīgumu noslēdz labprātīgi un saprot izlīguma nosacījumus.

Izlīguma priekšmetu raksta īsu un lakonisku, par izdarītā noziedzīgā nodarījuma, vietu, laiku, darbības vai bezdarbības radītās sekas. Piemēram, ar savām darbībām rādīja cietušajam zaudējumus noteiktā vērtībā, bet nenorādot ne Krimināllikuma pantu, ne citu, lieku informāciju.

Kā viena būtiska izlīguma sastāvdaļa ir cietušā un likumpārkāpēja izlīguma nosacījumi. Lai palīdzētu starpniekam ar izlīguma nosacījumu noformulēšanu, jāspēj atbildēt uz sekojošiem jautājumiem:¹⁷⁴

- vai izlīgumā skaidri norādīts, kam un kas jādara – konkrēti pienākumi, kādus puses viena no otras prasa;
- vai izlīgumā ir saprotams kā to darīt. Piemēram, ja cietušais vēlas atlīdzību naudas izteiksmē, vai tas tiks atlīdzināts skaidrā naudā vai ar pārskaitījumu vienā reizē vai atmaksāts pa daļām;
- vai izlīgumā ir aprakstīts kur un kad tas izpildāms. Tiek noteikts konkrēts laika periods, kurā tas tiks izdarīts, tas pat var notikt izlīguma sanāksmes laikā;
- vai izlīgumā iesaistītās puses ir pašas lēmušas par izlīguma tekstā esošajiem nosacījumiem;
- vai izlīgums ir reāli īstenojams. Iespējams, puses ir vienojušās par kaut ko tādu, ko reāli dzīvē nespētu izpildīt vai ko nespētu izpildīt termiņā, par kuru vienojās;
- vai izlīgums atspoguļo pušu vēlmes un intereses vienādā mērā.

Izlīgums stājās spēkā, kad abas puses to ir parakstījušas un puses nevar vienoties, ka izlīgums stājas spēkā kaut kad vēlākā nākotnē.

Kā jau darbā tika minēts, ka izlīgums nav civiltiesisks līgums, bet izlīgums/vienošanās krimināllietā. Pat ja šāda rakstura vienošanās netiktu uzskatīta pa civiltiesisku līgumu, tā joprojām ir vienošanās starp subjektiem, un kā zināms - vienošanās ir plašāks jēdziens nekā

¹⁷⁴ Valsts probācijas dienesta “Izlīguma noformēšanas rokasgrāmatu” – npublicēta.

līgums. Iepriekš minētajam ir liela nozīme attiecībā uz tiem gadījumiem, kad izlīgums netiek izpildīts. Tādā gadījumā cietušajam ir tiesības celt prasību tiesā vispārējā kārtībā.

2.5. Izlīgums ārvalsts normatīvajos aktos

2.5.1. Izlīgums Lietuvas Republikā

Lietuvas Kriminālkodekss paredz personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, ja panākts izlīgums starp pārkāpēju un cietušo. Lietuvas Kriminālkodeksa 38.pants paredz dažus nosacījumus izlīguma slēgšanai:¹⁷⁵

1. pārkāpējs atzīst savu vainu izdarītajā nodarījumā;
2. vainīgais brīvprātīgi kompensē radušos zaudējumus vai vienojas ar fizisku vai juridisku personu, lai kompensētu radušos zaudējumus vai likvidētu bojājumus;
3. likumpārkāpējs ir vienojies ar cietušo, pārstāvi vai valsts institūciju – jābūt saskaņotam ar atbildīgajām institūcijām;
4. ir paļaušanās, ka likumpārkāpējs neizdarīs nākotnē jaunus noziedzīgus nodarījumus.

Iepriekšējie nosacījumi ir kumulatīvi, tātad visi izpildāmi. Papildus iepriekš minētajiem nosacījumiem likumdevējs normatīvajā aktā ir paredzējis papildus nosacījumus, kas papildus stimulētu likumpārkāpēju ievērot noslēgto izlīgumu. Persona, kura iepriekš izdarījusi likumpārkāpumu, bīstams likumpārkāpējs (recidīvis), kā arī persona, kura iepriekš slēgusi izlīgumu ar cietušo un ir pagājis mazāk nekā četri gadi no slēgtā izlīguma, tad iepriekš minētie fakti nevar būt par pamatu likumpārkāpēja atbrīvošanai no kriminālatbildības. Ja likumpārkāpējs, kurš atbrīvots no kriminālatbildības, gada laikā izdara jaunu likumpārkāpumu vai nolaidīgu, neuzmanīgu noziegumu, vai arī nepilda vienošanos, kura tika apstiprināta ar tiesas nolēmumu, šādos gadījumos tiesa var atcelt savu lēmumu par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības. Ja persona, kura atbrīvota no kriminālatbildības, šajā laikā izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, tiek atcelts lēmums par atbrīvošanu no kriminālatbildības, un persona tiek sodīta par visiem nodarījumiem, kurus tā izdarījusi.

¹⁷⁵ Criminal Code of the Republic of Lithuania. Pieejams: www.legislationline.org/documents/id/17832
[aplūkots 2015.gada 17.februārī]

Iepriekš minētais Lietuvas Republikas kriminālkodeksa regulējums ir vērtējams pozitīvi. Pēc autores uzskatiem, ar nelielām izmaiņām, līdzīgs regulējums būtu pārņemams arī Latvijas Krimināllikumā. Regulējums neizslēdz cietušā atkārtotu viktimizācija problēmu, bet palīdz risināt darbā iepriekš minēto sabiedrības interešu aizsardzību, kas pēc autores domām ir ļoti būtiski. Tālāk darbā tiks dots ieskats, kādi varētu būt grozījumi Krimināllikumā.

Šāds regulējums ir pozitīvs no tāda viedokļa, ka liek likumpārkāpējam aizdomāties, par to, ka nepieciešams pildīt izlīguma nosacījumus un atkārtoti neizdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus. Pirms šķietami var likties, ka regulējums ir ļoti stingrs, bet ar šādu regulējumu netiek aizskartas cietušā intereses. Ja likumpārkāpējs ir recidīvists, tas netraucē slēgt izlīgumu, bet neatbrīvos personu no kriminālatbildības. Šāds izlīgums nav īpaši izdevīgs likumpārkāpējam, bet, ja tas ir pamats soda mazināšanai, tad uz to varētu skatīties pozitīvi.

2.5.2. Izlīgums Igaunijas Republikā

Izpētot Igaunijas Sodu likumu(Penal code), regulējums par izlīgumu netika atrasts. Tomēr nelielu regulējumu, par izlīgumu ar cietušo, var atrast Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā.¹⁷⁶ Kodeksa 203.¹.pants paredz kriminālprocesa izbeigšanu, ja panākts samierinājums jeb izlīgums. Tiesību norma paredz, ja ir izdarīts otrās pakāpes noziedzīgs nodarījums, un, ja tiesvedības gaitā redzams, ka netiek aizskartas sabiedrības intereses vai arī aizdomās turētais/apsūdzētais ir izlīdzis ar cietušo, tad prokurors var izbeigt kriminālprocesu ar tiesas piekrišanu.

Kriminālprocesa izbeigšana nav pieļaujama:

1. ja izdarīts noziedzīgs nodarījums, par kuru paredzēta atbildība saskaņā ar 122., 133., 134., 136., 138., 139., 141.-143., 214. un 263.pantu Sodu likumā;
2. noziegumos, kurus pastrādājusi pilngadīga persona attiecībā pret nepilngadīgo;
3. noziegumos, kuru rezultātā ir iestājusies cietušās personas nāve;
4. noziegumos pret cilvēci un starptautisko drošību, nodarījumi, kas bīstami sabiedrībai, amatpersonu pārkāpumi vai pret valsts jurisdikciju.

Līdzīgi kā Lietuvas Kriminālkodeksā, arī Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā ir paredzēts nosacījums, ja kriminālprocess attiecībā pret personu ir izbeigts, bet persona nepilda uzliktos nosacījumus, tad tiesa var pieņemt lēmumu atjaunot kriminālprocesu attiecībā pret šo personu. Uz iepriekš minētajiem kriminālprocesa izbeigšanas pamatiem, cietušajam ir tiesības

¹⁷⁶ Criminal Procedure Code of the Republic of Estonia. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 2015.gada 17.februārī]

10 dienu laikā iesniegt apelācijas sūdzību, ja viņš nepiekrīt, ka kriminālprocess pret personu tiek izbeigts.

Kā redzams, Igaunijā nav paredzēta obligāta kriminālprocesa izbeigšana izlīguma gadījumā. Tā ir izvēles iespēja. Ļoti pozitīvi ir vērtējams apstāklis, ka tiesai ir iespēja atjaunot kriminālprocesu, ja likumpārkāpējs nepilda izlīguma nosacījumus. Igaunijas normatīvajos aktos nav tik stingri nosacījumi, kā Lietuvas normatīvajos aktos. Tas ir pārdomu vērts nosacījums likumpārkāpējam, ja netiek ievēroti izlīguma nosacījumi, likumpārkāpēju var saukts pie atbildības par izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Negatīvs ir tas, ka Igaunijas regulējumā netiek pasargātas sabiedrības intereses. Attiecībā pret jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas no attiecīgā subjekta puses, indivīds var pastrādāt jaunu noziedzīgu nodarījumu un izlīgt ar cietušo.

2.5.3. Izlīgums Krievijas Federācijā

Krievijas Federācijas kriminālkodekss un Kriminālprocesa kodekss paredz nosacījumus par izlīgumu.

Kriminālkodeksa¹⁷⁷ 76.pants paredz, ka persona, kura izdarījusi vieglu vai vidēju nodarījumu pirmo reizi, var tikt atbrīvota no kriminālatbildības, ja panākts izlīgums ar cietušo un atlīdzināti zaudējumi.

Pēc autores domām, šis ir ļoti labs regulējums. Diemžēl tādu iesakot Latvijas Republikā, tas tiktu noraidīts, jo mēs virzāmies uz vienkāršoto procesu izmantošanu, kā arī uz cietušo personu tiesību aizsardzību, tādā veidā diemžēl aizmirstot par sabiedrību.

Kriminālprocesa kodeksa¹⁷⁸ 20.pants regulē nosacījumus par publiskās un privātās apsūdzības lietām, līdz ar to arī regulējot jautājumus par izlīgumu. Noziedzīgi nodarījumi, kuri paredzēti Kriminālkodeksa¹⁷⁹ 115.panta pirmajā daļā un 116.panta pirmajā daļā tiek uzskatītas par privātās apsūdzības lietām, kurās procesu ir iespējams uzsākt, ja saņemts cietušā iesniegums. Iepriekš minētie procesi ir izbeidzami, ja panākts likumpārkāpēja un cietušā izlīgums.

¹⁷⁷ Criminal Code of the Russian Federation. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7> [aplūkots 2015.gada 27.martā]

¹⁷⁸ Criminal Procedure Code of the Russian Federation. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7> [aplūkots 2015.gada 15.martā]

¹⁷⁹ Criminal Code of the Russian Federation. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7> [aplūkots 2015.gada 27.martā]

Kriminālprocesa kodeksa ¹⁸⁰ 20.panta trešā daļa regulē tos Kriminālkodeksa nodarījumus, kuri uzskatāmi par privāti publiskiem procesiem, bet šie procesi nav izbeidzami, ja saņemts cietušā un likumpārkāpēja izlīgums.

Kriminālprocesa kodeksa ¹⁸¹ 25.pants paredz, ka tiesa vai izmeklētājs ar priekšnieka vai prokurora atļauju var izbeigt krimināllietu, kad cietušais ar aizdomās turēto vai apsūdzēto noslēguši izlīgumu, atsaucoties uz Kriminālkodeksa 76.pantu.

Interesants regulējums ir paredzēts Kriminālprocesa kodeksa ¹⁸² 132.panta devītajā daļā, kur ir noteikti nosacījumi, ja kriminālprocess tiek izbeigts pamatojoties uz izlīgumu, tad procesuālie izdevumi ir piedzenami no vienas puses vai no abām pusēm vienādās daļās. Šāds regulējums šķiet interesants, bet neizprotams, kādēļ gan cietušajam būtu jāatlīdzina procesuālie izdevumus, ja persona cietusi no likumpārkāpēja un tikai aiz labas gribas pretimnākot ir noslēgusi izlīgumu.

Kriminālprocesa kodeksa ¹⁸³ 318.panta ceturtā daļa nosaka, ka ja prokurors iesaistās kriminālprocesā, tad tas neliedz pusēm slēgt izlīgumu. Tas visdrīzāk attiecināms uz tiem gadījumiem, kad privātās apsūdzības kļūst par puspubliskām vai publiskām apsūdzības lietām. Šā paša panta piektā daļa paredz to, ka apsūdzētā aizstāvis var piedāvāt iespēju pusēm noslēgt izlīgumu.

¹⁸⁰ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Pieejams: http://www.internet-law.ru/law/kodeks/upk_4.htm [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Criminal Procedure Code of the Russian Federation. Pieejams:

<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7> [aplūkots 2015.gada 15.martā]

¹⁸³ Ibid.

3. IZLĪGUMA IETEKME UZ KRIMINĀLPROCESA GAITU

3.1.Kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis

Starp pusēm noslēgts izlīgums var radīt lielu ietekmi uz kriminālprocesa gaitu. Lai saprastu, kāda būs izlīguma ietekme uz kriminālprocesu, nepieciešams saprast un secīgi iziet cauri normatīvajiem aktiem.

Konstatējot, ka starp likumpārkāpēju un cietušo ir noslēgts izlīgums, jāsaprot:

1. Vai noslēgtais izlīgums ir kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis – ja tiek konstatēts, ka jā, tad kriminālprocess tiek izbeigts saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu.
2. Vai noslēgtais izlīgums ir par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības – ja netiek konstatēts kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis, bet tiek konstatēts, ka noslēgtais izlīgums ir par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, tad kriminālprocess var tikt izbeigts. Var arī tikt pieņemts lēmums personu nosacīti atbrīvot no kriminālatbildības.
3. Noslēgtais izlīgums var būt par pamatu piemērojamā soda samazināšanai – ja tiek pieņemts lēmums neatbrīvot personu no kriminālatbildības, tad:
 - a. piemērojamais sods tiek samazināts;
 - b. piemērojamais sods netiek samazināts.
4. Izlīgums netiek atzīts par saistošu.

Neatkarīgi no tā, kādas sekas izlīgums atstās uz procesu, tiesai jākonstatē zemāk minētais, ja sekojošie faktori netiek konstatēti, tad tiesai ir jātaisa atasnojošs spriedums:¹⁸⁴

- 1) tiesa pēc krimināllietas materiāliem pārbauda, vai konstatēts noziedzīgs nodarījums;
- 2) tiesai ir jābūt pārliecinātai, ka persona, kuru sauc pie atbildības un kura noslēgusi izlīgumu ar cietušo, ir tā persona, kura ir vainīga inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā;
- 3) vai ir konstatētas visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

¹⁸⁴ Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā. G.Kūra redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 207.lpp.

Ņemot vērā iepriekš minētās iespējas, kā izlīgums var ietekmēt kriminālprocesa gaitu, tālāk darbā tiks dots ieskats par īpatnībām, katrā no šiem gadījumiem.

Vislielāko ietekmi, kādu noslēgts izlīgums var atstāt uz procesu ir kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu krimināllietu nevar uzsākt vai uzsākts kriminālprocess ir jāizbeidz, ja noticis cietušā un aizdomās turētā vai apsūdzētā izlīgums tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata. Neskatoties uz to, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru ir paredzēta atbildība saskaņā ar Krimināllikuma normām, persona tiek atbrīvota no kriminālatbildības un kriminālprocess bez ierunām tiek izbeigts.

Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punkts ir jāskatās kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 7.panta otro daļu. Kā jau darbā tika skatīts, šajā pantā ir tie Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem kriminālprocesu var uzsākt, tikai tad, ja saņemts cietušā personas iesniegums. Līdz ar to, likumdevējs ir izlēmis, ka šādā kriminālprocesā, likumpārkāpējs un cietušais panākuši izlīgumu, tas ir pamats izbeigt kriminālprocesu. Pēc autores domām šāds kriminālprocesa izbeigšanas pamats ne vienmēr ir sabiedrības interesēs.

R.R. un R.B. ar 2009.gada spriedumu lietā Nr.11330007208 tika atzīti par vainīgiem Krimināllikuma 180.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Apelācijas kārtībā spriedumu atcēla, atbrīvojot R.R. un R.B. no kriminālatbildības un kriminālprocess tika izbeigts. Prokurors šo lēmumu apstrīdēja, iesniedzot kasācijas protestu. Prokurors savā protestā lūdza tiesu no lēmuma izslēgt norādi par atteikšanos uzturēt apsūdzību, izslēgt atsauci uz Kriminālprocesa likuma 481.panta pirmās daļas 2.punktu, kā arī izslēgt no lēmuma rezolutīvās daļas nolēmuma daļu, ka R.R. un R.B. atbrīvo no kriminālatbildības. Prokurors norādīja, ka atteikšanās no apsūdzības ir regulēta Kriminālprocesa likuma 459. un 460.pantā. Kriminālprocess pret R.R. un R.B. izbeidzas pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu bet nenorādot apstākli, ka personas tiek atbrīvotas no kriminālatbildības. Šajā gadījumā tas neesot rehabilitējošs apstāklis saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 380.pantu. Senāts lietā¹⁸⁵ atzina prokurora protestu par pamatotu. Ja prokurors tiesas sēdē norāda, ka noslēgtais izlīgums ir saistošs un tas ir par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, tad tas nav uzskatāms par prokurora atteikšanos uzturēt valsts apsūdzību. Kā arī nevar tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā norādīt, ka persona tiek atbrīvota no kriminālatbildības, ja tiek piemērots Kriminālprocesa 377.panta 9.punkts, jo atbrīvošana no kriminālatbildības paredz Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punkts.

¹⁸⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009. gada 28. septembra lēmums lietā Nr.SKK – 509/2009.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa¹⁸⁶ jau 2007.gadā bija norādījusi uz šo tiesu problēmu, ka ir tiesas un prokurori, kuri atsaucoties uz 377.panta 9.punktu lūdz, spriedumā norādīt, ka persona ir atbrīvojama no kriminālatbildības, saistībā jo iestājies kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis.

Diemžēl šāda problēma novērojama arī 2014.gada tiesas nolēmumos. Rodas jautājums – vai tiešām problēma varētu būt tajā apstākļī, ka tiesneši nesaprot Kriminālprocesa likuma normas. Šāds faktors varētu būt diezgan ticams, jo ir novērots, ka ir tiesas, kur vieni un tie paši tiesneši izskata gan civillietas, gan krimināllietas. Tādejādi rodas pamatotas šaubas vai šādi tiesneši ir spējīgi gana objektīvi izskatīt lietas. Šajā gadījumā ir jāsaprot, ka civilprocess un kriminālprocess ir divi ļoti atšķirīgi tiesiskie procesi.

Iepriekš minēto problēmu, kā konkrētu piemēru var minēt apvienotā krimināllietā¹⁸⁷ - persona tika apsūdzēta par noziedzīgu nodarījumu, kurš paredzēts Krimināllikuma 180.panta pirmajā daļā un pēc 20.panta ceturtais daļas 180.panta pirmās daļas. Starp cietušo un likumpārkāpēju tika noslēgts izlīgums un tiesa pieņēma lēmumu izbeigt kriminālprocesu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377. panta 9.punktu, atbrīvojot no kriminālatbildības. Vēl viena kļūda šajā spriedumā ir tiesību normās, uz kurām tiesa ir atsaukusies, norādot Kriminālprocesa likuma 377.pantu un neatsaucoties uz konkrētu panta punktu. Ņemot, vērā, ka tika izbeigtas divas krimināllietas, tiesa vispār nav atsaukusies uz Kriminālprocesa likuma 481.panta pirmās daļas 1.punktu. Līdzīga problēma tika konstatēta citā krimināllietā¹⁸⁸ - tiesa, ne tikai atbrīvojusi likumpārkāpēju no kriminālatbildības saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu un izbeigusi kriminālprocesu, bet tiesību normās uz kurām pamatots tiesas spriedums, nav norādes uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu kā arī kļūdaini atsaukusies uz Kriminālprocesa likuma 481.panta otro daļu, jo tiesas spriedumā nekas neliecina par cietušā nāvi, līdz ar to vai nu tiesa to nav norādījusi spriedumā, vai nepareizi atsaukusies uz tiesību normu. Neatsaukšanās uz tiesību normām tika konstatēta arī Zemgales Apgabaltiesas spriedumā.¹⁸⁹

Krimināllietā Nr. 11320032413,¹⁹⁰ tiesa norāda, ka jāatbrīvo persona no kriminālatbildības par nodarījumu, kurš paredzēts Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas un

¹⁸⁶ Latvijas Republikas Augstākā tiesas tiesu prakses apkopojums. Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu. apspriests Senāta Krimināllietu departamenta kopsēdē 2008.gada 6.novembrī. Pieejams:

www.at.gov.lv/files/uploads/files/.../2008/labpr_bez%20uzvardiem.doc [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

¹⁸⁷ Alūksnes rajona tiesas 2014.gada 1.aprīļa spriedums krimināllietā Nr.11100027913, 1110003414, 1110003314.1110003314.

¹⁸⁸ Tukuma rajona tiesas 2014.gada 22.maija spriedumā lietā Nr.11200053212.

¹⁸⁹ Zemgales apgabaltiesas 2014.gada 1.jūlija spriedums lietā Nr.12220000513.

¹⁹⁰ Preiļu rajona tiesas 2014.gada 31.marta spriedums lietā Nr.11320032413.

kriminālprocess pret personu ir jāizbeidz. Līdzīga problēma tika konstatēta arī Talsu rajona tiesas krimināllietā¹⁹¹ un Valmieras rajona tiesas krimināllietā.¹⁹²

Raugoties no kriminālprocesuālajām normām, tā ir ļoti liela kļūda, ja tiesa savā spriedumā norāda, ka persona tiek atbrīvota/netiek saukta pie kriminālatbildības, un savu argumentu vai sprieduma pamatojumā atsaucās uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu. Tika aplūkoti vairāki tiesas nolēmumi par 2014.gadu un 2015.gada sākumu, tika secināts, ka neliels skaits tiesu, kas pieļauj šādu kļūdu. Rīgas tiesu nolēmumos šādas kļūdas netika konstatētas.

Lai gan tas ir pašsaprotams, ka kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis, persona netiks saukta pie kriminālatbildības, bet tas nav pareizs pamatojums. Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punkts un Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punkts ir savstarpēji izslēdzošas normas. Sākumā nepieciešams konstatēt, ka nav kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis, un tikai tad, ja tiek secināts, ka šādu apstākļu nav, var vērtēt par personas atbrīvošanai no kriminālatbildības.¹⁹³ Neskaties uz to, ka tās ir savstarpēji izslēdzošas normas, bet teorētiski vienā tiesas nolēmumā ir iespējams sastapt abas šīs normas pie nosacījuma, ja viena persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus un krimināllietas tikušas apvienotas.

3.2. Personā atbrīvošana no kriminālatbildības

Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punkts nosaka, ka izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu, prokurors vai tiesa var izbeigt kriminālprocesu, ja persona, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, ir izlīgusi ar cietušo vai viņa pārstāvi Krimināllikumā noteiktajos gadījumos. Iepriekš minētais pants ir jāskatās kopsakarā ar Krimināllikuma 58.panta otro daļu, kura nosaka, ka personu, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, izņemot noziedzīgus nodarījumus, kuru rezultātā iestājusies cilvēka nāve, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja ir izlīgums ar cietušo vai viņa pārstāvi un persona pēdējā gada laikā nav tikusi atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, noslēdzot izlīgumu, un pilnīgi novērsusi izdarītā noziedzīgā nodarījuma radītās kaitīgās sekas vai atlīdzinājusi nodarītos zaudējumus.

Ar to var secināt, ka personu var atbrīvot no kriminālatbildības tikai noteiktos gadījumos:

¹⁹¹ Talsu rajona tiesas 2014.gada 27.marta spriedums lietā Nr.11380048513.

¹⁹² Valmieras rajona tiesas 2014.gada 10.oktobra spriedums lietā Nr.11130055914.

¹⁹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 17. maija lēmums lietā Nr.SKK - 283/2007.

1. persona ir izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, par kura izdarīšanu ir izlīgusi ar cietušo;
2. nav izdarīts noziedzīgs nodarījums, kura rezultātā iestājusies cietušā nāve;
3. likumpārkāpējs pēdējā gada laikā nav atbrīvots no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu;
4. izlīgums nav noslēgts par tādu noziedzīgu nodarījumu, kura gadījumā tiktu konstatēts kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis.

Šis regulējums ir īpatnējs ar to, ka, neskatoties uz to, ka likumpārkāpējs ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, bet izlīdzis ar cietušo, tiek atbrīvots no kriminālatbildības.

Atbrīvošana no kriminālatbildības ir kompetentas valsts iestādes lēmums uz likuma pamata, kurā pieņemts lēmums valsts vārdā, atsakoties personu tiesāt par izdarīto noziedzīgo nodarījumu un atbrīvo personu no Krimināllikumā paredzētā soda.¹⁹⁴ Atbrīvošana no kriminālatbildības tiek uzskatīta par sabiedrības humānisma principu. Tas nenozīmē, ka persona, kura izdarījusi darbības, kuras atbilst Krimināllikuma izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam, tiek piedots, par tā izdarītajām darbībām.¹⁹⁵

Neskatoties uz to, ka persona tiek atbrīvota no kriminālatbildības, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 380.pantu, kriminālprocess lietā tiek izbeigts saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punkta, persona netiek reabilitēta.

Ir nepieciešams uzsvērt, ka nevajadzētu jaukt divus dažādus institūtus -

- 1) personas atbrīvošana no kriminālatbildības;
- 2) apstākļi, kas nepieļauj kriminālatbildību.

Neskatoties uz to, ka abos gadījumos, persona ir izdarījusi darbības, kuras atbilst Krimināllikuma sevišķās daļas pantā paredzētam noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm. Kā jau tika skatīts, pamats personas atbrīvošanai no kriminālatbildības ir regulēts Krimināllikuma 58.pantā, bet kriminālatbildību izslēdzošie apstākļi ir regulēti Krimināllikuma 3.nodaļā.

Teorijā tiek uzsvērts, ka atbrīvošana no kriminālatbildības un kriminālatbildību izslēdzošie apstākļi, juridisko seku ziņā ir līdzīgi, bet tomēr ir atšķirības. Ja iestājusies apstākļi, kuri ir par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, šādos gadījumos, persona vienmēr būs izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kurš atbilst kādam no Krimināllikuma

¹⁹⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: "AFS", 2007, 202.lpp.

¹⁹⁵ Reigase A. Izlīguma reglamentācija Krimināllikumā. Grām: Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade. Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums. Latvijas Universitāte, 2013, 134.lpp.

sevišķās daļas panta sastāviem.¹⁹⁶ Gadījumos, kad tiek konstatēti apstākļi, kuri izslēdz kriminālatbildību, šādos gadījumos persona, neskatoties uz to, ka darbības varētu līdzināties noziedzīga nodarījuma darbībām, bet šādu darbību izdarīšanā persona nav vainojama.¹⁹⁷ Nepieciešams konstatēt, ka persona rīkojusies ar sociāli derīgu mērķi un darbības, ko šī persona veikusi, ir attaisnojamas.¹⁹⁸

Nepareizi ir uzskatīt, ka prokuroram vai tiesai ir pienākums izbeigt kriminālprocesu, ja likumpārkāpējs izlīgst ar cietušo. Augstākās tiesas Senāts ir norādījis, ka likumpārkāpēja atbrīvošana no kriminālatbildības ir procesa virzītāja tiesības, nevis pienākums, kā arī lemjot, par likumpārkāpēja atbrīvošanu no kriminālatbildības nepieciešams ņemt vērā vispārējos tiesību principus, kā arī skatīt visu lietu kopumā un tās savstarpējo saistību.¹⁹⁹

3.3.Pamats soda mīkstināšanai, ja panākts izlīgums ar cietušo

Normatīvajos aktos, nav tieši noteikts, ka persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un izlīgusi ar cietušo, ka procesa virzītājs, var mīkstināt sodu. Kā jau iepriekšējā apakšnodaļā tika skatīts, lai personu varētu atbrīvot no kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 58.panta otro daļu, ir jāiestājas apstāklim, ka likumpārkāpējs ir pilnīgi novērsis ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai atlīdzinājis nodarīto zaudējumu. Jāņem vērā Kriminālprocesa likuma 381.panta trešo daļu un 536.panta otro daļu, norāda uz izlīguma noslēgšanu labprātīgi, respektīvi, ka tādā veidā likumpārkāpējs labprātīgi vēlas atlīdzināt par nodarīto kaitējumu. Kā arī, ja netiek konstatēti apstākļi, kuri norādīti Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktā, 379.panta pirmās daļas 2.punktā, var tikt izlemts par soda mīkstināšanu. Tas izriet no Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 3.punkta, kas nosaka, ka *“par atbildību mīkstinošiem atzīstami šādi apstākļi, ja vainīgais labprātīgi atlīdzinājis cietušajam ar noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai novērsis radīto kaitējumu.”* Šeit ir jāatzīmē viens apstāklis, ka pētot spriedumus, kuri vecāki par 2013.gada aprīli, nepieciešams atcerēties, ka sākotnēji iepriekš minētais mīkstinošais apstāklis bija noteikts Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 4.punktā. Tādejādi 3. un 4. punkts tika samainīti vietām. Šādas situācijas notiek ārkārtīgi reti, bet meklējot judikatūru, tas tomēr ir nozīmīgi.

¹⁹⁶ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2015, 338.lpp.

¹⁹⁷ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2015, 339.lpp.

¹⁹⁸ Turpat.

¹⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 19. decembra lēmums lietā Nr.SKK - 713/2007.

Iepriekš minētā Krimināllikuma norma skatāma ne tikai gadījumos, kad starp likumpārkāpēju un cietušo noslēgts izlīgums, bet plašāk, tas attiecas uz visiem tiem gadījumiem, kad likumpārkāpējs labprātīgi atlīdzinājis kaitējumu cietušajam. Kā pierādījums tam, ka likumpārkāpējs atlīdzinājis zaudējumus cietušajam, var kalpot cietušā iesniegums procesa virzītājam, kurā apliecināts, ka likumpārkāpējs ir atlīdzinājis kaitējumu.²⁰⁰

Krimināllikuma 58.panta otrās daļas, par atbrīvošanu no kriminālatbildības, paredz, ka nepieciešams pilnībā atlīdzināt cietušajam nodarīto kaitējumu. Līdz ar to rodas jautājums, kādā apmērā ir jāatlīdzina cietušajam kaitējums, lai tas tiktu atzīts, par atbildību mīkstinošu apstākli.

3.4.Nesaistošs izlīgums

Vairākkārtīgi darbā tika skatīti nosacījumi, kuriem jāiestājas vai kuri nedrīkst iestāties, lai noslēgtu izlīgumu.

Kā viena no prasībām bija Kriminālprocesa 381.panta trešajā daļā izklāstītie nosacījumi, kuri paredz, ka izlīgumā norāda, ka tas noslēgts labprātīgi, puses saprot tā sekas un kādi ir tā nosacījumi. Izlīgumu pievieno krimināllietai. Un protams, Kriminālprocesa likuma 536.panta otrā daļa nosaka, ja izlīgumu iesniedz rakstveidā, to pievieno lietai. Izlīgumā jābūt norādītam, ka tas noslēgts labprātīgi un cietušais saprot izlīguma sekas. No vienas puses šāda likuma prasība liekas absurda, jo pielīdzināma civiltiesisko līgumu klauzulai “puses vienojas un noslēdz šo līgumu, bez viltus, maldiem un spaidiem”. Iekļaujot šādu klauzulu, nenozīmē, ka tiešām līgums būs noslēgts bez viltus, maldiem un spaidiem. Tieši to pašu var attiecināt uz izlīgumā iekļaujamo frāzi, ka izlīgums tiek noslēgts labprātīgi. Paredzot šo labprātīgumu izlīgumā, ja vēlāk tiks konstatēts, ka izlīgums tomēr netika noslēgts labprātīgi, tas ietekmēs izlīguma spēka esamību un procesa virzītājs šo izlīgumu nepieņems. No otras puses ir būtisks cietušā apliecinājums par to, ka cietušais saprot izlīguma sekas. Ja kriminālprocess tiek izbeigts uz izlīguma pamata, tad šādu kriminālprocesu vairs nav iespējams atjaunot, pat ja notikusi cietušā atkārtota viktimizācija. Gadījumos, kad noziedzīgā nodarījuma izdarītājs nepilda izlīguma nosacījumus vai dažus no izlīguma nosacījumiem, cietušais var prasīt izlīguma izpildi civilprocesuālajā kārtībā.

Kā vēl viens būtisks izlīguma nosacījums, kas var ietekmēt izlīguma izpildi, ir likumpārkāpēja vainas atzīšana. Parasti likumpārkāpējs atzīst savu vainu izdarītajā noziedzīgā nodarījumā un tad slēdz izlīgumu. Vai arī, ja vainīgā persona piekrīt slēgt izlīgumu ar cietušo,

²⁰⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 25. septembra lēmums lietā Nr.SKK - 481/2007.

tad tiek uzskatīts, ka tā atzīst savu vainu inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā. Tomēr ir gadījumi, ka persona piekrīt slēgt izlīgumu tikai tādēļ vien, lai ātrāk izbeigtu kriminālprocesu, bet savu vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā neatzīst. Kā vienu no šādām lietām var minēt krimināllietu,²⁰¹ pēc Krimināllikuma 185.panta.

Nedaudz par faktiskajiem apstākļiem no tiesas sprieduma – apsūdzētais savu vainu pirmstiesas kriminālprocesā neatzina, bet izlīgumu slēdzis, jo tika pieņemts nozieguma vietā, bet uzskata, ka neko nebija bojājis. Slēgt izlīgumu ieteica Neretas policija, izlīgums tika noslēgts ar Valsts probācijas dienesta starpniecību. Persona noslēgto vienošanos ar cietušo nebija izlasījusi, parakstīja, lai gan savu vainu neatzina. Spriedumā norādīts, ka Valsts probācijas dienesta Aizkraukles teritoriālās struktūrvienības 2014.gada 20.janvārī iesniedza tiesā noslēgto izlīgumu starp apsūdzētajiem un cietušo. Tiesas sēdē apsūdzētais D paskaidroja, ka piekritis slēgt izlīgums, lai nebūtu jānaidojas ar cietušo. Šī iemeslu dēļ, tiesa norādīja, ka izlīgums starp apsūdzētu un cietušo nav ņemams vērā kā pierādījums, jo apsūdzētais D vēlējies tikai ātrāk izbeigt kriminālprocesu un nav vēlējies naidoties ar cietušo. Procesa gaitā tiesa nebija konstatējusi pietiekamus pierādījumus, kas norādīto uz to, ka apsūdzētais būtu bojājis transportlīdzekli. Daļā par transportlīdzekļa bojāšanu tiesa pieņēma attaisnojošu spriedumu.

Pēc Valsts probācijas dienesta apkopotajiem datiem 2014.gadā, tika secināts, ka vismaz divos kriminālprocesos izlīgums netika ņemts vērā.²⁰²

3.5.Izlīguma nosacījumi

Kā zināms, izlīguma mērķis ir atjaunojošā justīcija – vienkāršotiem vārdiem sakot, tā ir iepriekšējā stāvokļa atjaunošana, kas bijusi pirms noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Bet ne visos gadījumos tas ir iespējams. Piemēram, ja likumpārkāpējs ir nozadzis kādu lietu un to realizējis vai ko citu ar to izdarījis un to nav iespējams atgūt, tad cietušais var vēlēties satisfakcijas atlīdzību naudas izteiksmē. Vai arī, ja likumpārkāpējs nodarījis cietušajam miesas bojājumus, kuru dēļ cietušajam bija nepieciešama ārstēšanās, cietušais var lūgt atlīdzināt ar ārstēšanos saistītās izmaksas.

Izlīgumi iedalās:

- Beznosacījuma izlīgumi – tas attiecas uz tiem gadījumiem, kad likumpārkāpējs atvainojas cietušajam un cietušais pieņem šo atvainošanos, un puses paraksta

²⁰¹ Aizkraukles rajona tiesas 2014.gada 21.janvāra spriedums lietā Nr.11370039513.

²⁰² Valsts probācijas dienesta Izlīguma, izvērtēšanas ziņojumu, piespiedu un sabiedriskā darba departamenta Izlīguma nodaļas 2014.gada atskaite.14.tabula, 27.lpp.

izlīgumu. Savukārt, ja cietušais prasa publisku atvairošanos, tas jau būs izlīgums ar nosacījumu.

- Izlīgums ar nosacījumiem, kad cietušais izvirza noteiktas prasības, lai izlīgums tiktu realizēts. Piemēram, ja puses vienojās par zaudējumu atlīdzību, tad puses var vienoties, ka visa summa tiek samaksāta uzreiz vai nosaka galīgo datumu, līdz kuram būtu jāveic maksājums, kā arī ir iespējams sastādīt maksājumu grafiku, kuru pievieno izlīgumam, kā pielikumu.

Šāda detalizācija ir nepieciešama arī trešajā personām, piemēram, apdrošinātājiem. Pie nosacījumiem, kas izpaužas maksājumos, grafikos, jāparedz punkts, ka nosacījumu izpildes gadījumā cietušais apņemas neizvirzīt nekādas prasības pret likumpārkāpēju par izlīguma priekšmetā izklāstītajiem faktiem. Tas nemaina apstākli, ka trešajām personām pret likumpārkāpēju varētu būt regresa prasības. Piemēram, ja likumpārkāpums ir saistīts ar ceļa satiksmes noteikumiem, un ja cietušajam vai transportlīdzeklim ir nodarīti kādi bojājumi, iespējams, apdrošināšanas sabiedrība ir izmaksājusi cietušajam atlīdzību. Šādā gadījumā, apdrošināšanas sabiedrībai rodas regresa prasība pret likumpārkāpēju. Izlīgumā tiek norādīts, ka izlīguma noslēgšana neizslēdz trešo personu prasības.

Ja likumpārkāpējs ir nepilngadīga persona, tad vienojoties par nosacījumiem ir jābūt nepilngadīgā pārstāvja piekrišanai, jo ir jāsaprot, vai nepilngadīgais spēs to izpildīt. Ņemot vērā, ka reti kurš nepilngadīgais strādā un ar saviem līdzekļiem varētu segt zaudējumus, tad kā nosacījums var būt, ka nepilngadīgais atstrādā nodarītos zaudējumus, bet nostrādinot nepilngadīgos ir nepieciešams ņemt vērā Ministru kabineta 2002.gada 28.maija noteikumi Nr.206 "Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudža profesionālo apmācību"²⁰³, kā arī Ministru kabineta 2002.gada 8.janvāra noteikumi Nr.10 "Noteikumi par darbiem, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem".²⁰⁴

Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa lietā²⁰⁵ pieņēma lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu. Kriminālprocess tika uzsākts saskaņā ar Krimināllikuma 180.panta pirmo daļu. Apsūdzētais un cietusī lūdza tiesu pieņemt izlīgumu, norādot, ka izlīgums noslēgts labprātīgi. Tiesa konstatēja kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli un kriminālprocess tika izbeigts. Spriedumā nav

²⁰³ Ministru kabineta 2002.gada 28.maija noteikumi Nr.206 "Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudža profesionālo apmācību". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=62644> [aplūkots 2015.gada 10.martā]

²⁰⁴ Ministru kabineta 2002.gada 8.janvāra noteikumi Nr.10 "Noteikumi par darbiem, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57347> [aplūkots 2015.gada 10.martā]

²⁰⁵ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 29.septembra spriedums lietā Nr.11092017913 - npublicēts.

konstatēts vai apsūdzētais atzīst savu vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā vai nē. Šajā gadījumā tika uzskatīts, ja vainīgā persona noslēdz izlīgumu, tad tā atzīst savu vainu. Ir jāsaprot, ka praksē ir arī savādāki gadījumi, proti, kad persona neatzīst savu vainu vai atzīst daļēji, bet tiek noslēgts izlīgums.

Krimināllietā Nr.11092081412²⁰⁶ lieta tika ierosināta pēc Krimināllikuma 131.panta. Apsūdzētais savu vainu atzina un puses vienojās par izlīgumu. Lietā puses, ar cietušā advokāta starpniecību, bija noslēgušas izlīgumu rakstveidā. Apsūdzētais cietušajam atlīdzināja radītās sekas un iemaksājis valsts kasē 569,19 euro, kas atbilst kompensācijas apmēram ko valsts izmaksājusi cietušajam. Konkrētajā lietā tiesa pieļāvusi pārrakstīšanās kļūdu - konstatējošajā daļā norādot nevis saskaņā ar Krimināllikuma 131.pantu, bet 180.panta pirmo daļu. Tā nav būtiska kļūda spriedumā, bet tiesa pēc savas vai kādas no puses iniciatīvas var labot šo pārrakstīšanās kļūdu.

Krimināllietā Nr.11092055413²⁰⁷ cietusī persona iesniegusi prasību par kaitējuma kompensāciju Euro 80,39 apmērā. Prokurors bija devis laiku, lai apsūdzētās personas ar cietušo mēģinātu izlīgt. Tiesas sēdē tika paziņots par izlīgumu, ar nosacījumu, ka katra apsūdzētā persona izmaksās cietušajam kompensāciju Euro 50.00 apmērā, kas arī tika izdarīts. Tiesa pieņēma izlīgumu. Tādejādi lieta tika izbeigta, pamatojoties uz Kriminālprocesa 377.panta 9.punktu, jo tika konstatēts kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis.

Izlīguma nosacījumu pētīšanai tika analizēts 31 izlīgums. Izlīgumi, tika izvēlēti nejaušības kārtībā no 2014.gada līdz 2015.gadam no Rīgas, Talsiem, Gulbenes, Saldus, Limbažiem, Valmieras, Viļāniem, Kārsavas un Bauskas.

Tabula 3.1. Izlīgumu apkopojums

Noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija	S k a i t s	Noziedzīga nodarījuma veids	Subjekta statuss slēdzot izlīgumu	Iespējamā ietekme uz kriminālprocesa gaitu	Lietas statuss
185.pirmā daļa, 175.trešā daļa	1	Mazāk smags/ smags	Apsūdzētais	Kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis/ var atbrīvot no kriminālatbildības	Stājies spēkā tiesas nolēmums
185.pirmā daļa	2	Mazāk smags	Aizdomās turētais; Aizdomās turētais	Kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis	Nolēmums; izbeigts policijā.
180.pirmā daļa	3	Mazāk smags	Aizdomās turētais; aizdomās turētais	Kriminālprocesa nepieļaujošs	Izbeigts tiesā; Nav

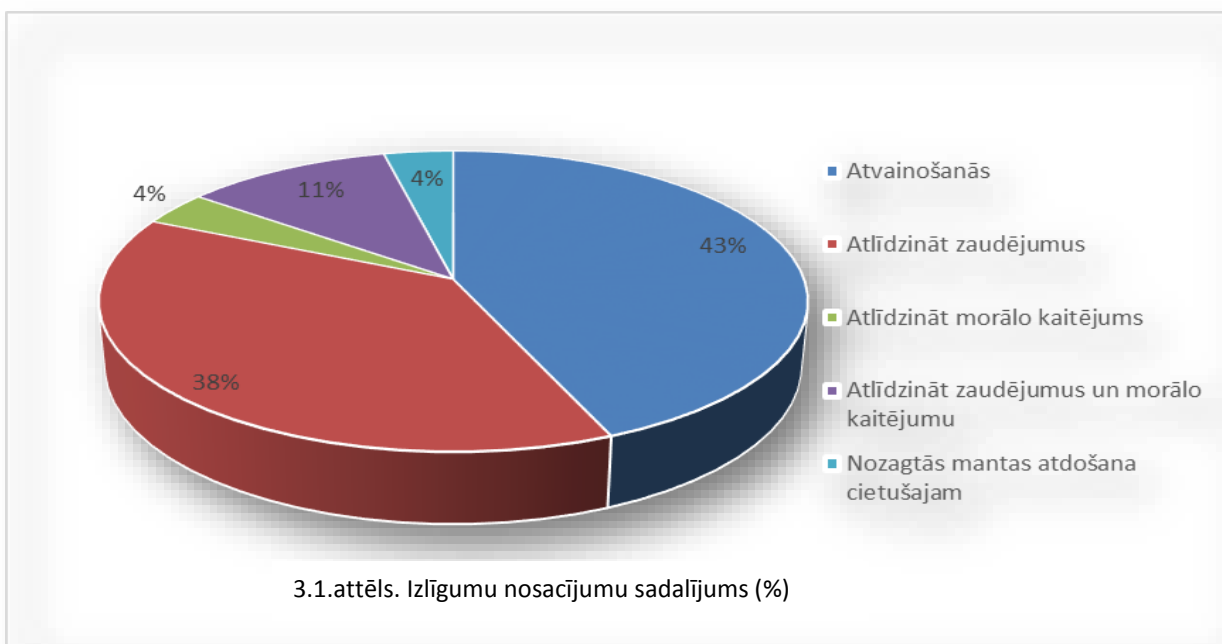
²⁰⁶ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 8.septembra lēmums krimināllietā Nr.11092081412 – npublicēts.

²⁰⁷ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 17. oktobra lēmums lietā Nr.11092055413 – npublicēts.

				apstāklis	informācijas.
175.otrā daļa	2	Smags	Apsūdzētais; Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Spriedums; izbeigts prokuratūrā;
175.trešā daļa	1	Smags	Aizdomās turētais;	var atbrīvot no kriminālatbildības	Nav informācijas.
160.pirmā daļa	1	Smags	Apsūdzētais;	Kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis	Izbeigts tiesā.
176.pirmā daļa	1	Smags	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Nav informācijas.
175.pirmā daļa	4	Mazāk smags	Aizdomās turētais; Aizdomās turētais; Apsūdzētais; Apsūdzētais;	var atbrīvot no kriminālatbildības	Izbeigts policijā; spriedums; nav informācijas.
193.otrā daļa	1	Smags	Apsūdzētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Stājies spēkā tiesas spriedums
180.pirmā un otrā daļa, 265.otrā daļa	1	Mazāk smags	Apsūdzētais	Kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis/ var atbrīvot no kriminālatbildības	Sodu izpildes lieta
126.pirmā daļa	3	Mazāk smags	Aizdomās turētais; Apsūdzētais; Apsūdzētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Spriedums; izbeigts policijā; Izbeigts tiesā.
231.otrā daļa	1	Mazāk smags	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Prokuratūrā.
177.¹ pirmā daļa	1	Mazāk smags	Apsūdzētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Tiek izskatīta
269.pirmā daļa	1	Smags	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	spriedums
176.otrā daļa, 193.otrā daļa	1	Smags	Apsūdzētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Stājies spēkā tiesas nolēmums par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu
174.pirmā daļa	1	Mazāk smags	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Nav informācijas.
146.pirmā daļa	1	Mazāk smags	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Nav informācijas.
314.pirmā daļa	1	Mazāk smags	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Stājies spēkā tiesas spriedums
230.¹ pirmā daļa	1	Kriminālpārkāpums	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Izbeigts apgabaltiesā.
186.pirmā daļa	1	Kriminālpārkāpums	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Nav informācijas.
175.otrā, trešā daļa	1	Smags	Apsūdzētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Nav informācijas.
125.pirmā daļa	1	Smags	Aizdomās turētais	var atbrīvot no kriminālatbildības	Tiek izskatīts

Ņemot vērā, ka viens no svarīgākajiem darba mērķiem ir izpētīt izlīgumu ietekmi uz kriminālprocesa gaitu, tad autore centās izsekot pētāmo izlīgumu ietekmei uz kriminālprocesa gaitu. Šī iemesla dēļ pārbaudīta publiski pieejamā informācija par lietām. Attiecībā uz lietām, kuras pētījuma laikā nebija publiski pieejamas, tika veikti informācijas pieprasījumi attiecīgajām prokuratūru struktūrvienībām, lai noskaidrotu, kādā procesa stadijā atrodas konkrētās krimināllietas.

Diemžēl, neskatoties uz to, ka tika prokuratūrām aizsūtīti iesniegumi, ar lūgumu sniegt informāciju, par konkrēta kriminālprocesa gaitu, tikai dažas prokuratūras sniedza nepieciešamo atbildi.

Augstāk redzamajā diagrammā ir redzami izpētīto izlīgumu nosacījumu procentuāls sadalījums. Kā jau iepriekš tika skatīts, tad izlīgumi iedalās nosacījumu un beznosacījumu izlīgumos. Atvainošanos dažos gadījumos var ieskaitīt, gan ka nosacījumu, gan nē. Iepriekš minētajā diagrammā atvainošanās ir norādīta vispārīgi kopumā no izlīgumiem, bet nevienā no izlīgumiem, tā netiek uzskatīta kā nosacījums. Atvainošanās, kā nosacījums ir uzskatāma tādos gadījumos, kad prasa publisku atvainošanos publicēšanu laikrakstā vai kā savādāk. Personīga atvainošanās ir kā cieņas izrādīšana. No izpētītajiem izlīgumiem tikai 3 izlīgumi bija beznosacījumu izlīgumi, kur likumpārkāpējs tikai atvainojās cietušajam par nodarījumiem, kuri paredzēti Krimināllikuma 269.panta pirmajā daļā, 231.panta otrajā daļā un 175.panta pirmajā daļā.

Kā vēl vienu interesantu faktu var minēt, ka neskatoties uz grozījumiem Krimināllikuma 58.panta otrajā daļā, kā nosacījumu paredz, lai personu atbrīvotu no

kriminālatbildības nepieciešams pilnīgi novērst ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai atlīdzināt nodarīto zaudējumu. Pētot noslēgtos, izlīgums tika konstatēts, ka ir izlīgumi, kur kaitējuma atlīdzināšana ir noteikta ar vēlāku datumu, nekā noslēgts izlīgums.²⁰⁸ Pētītajos izlīgumos tika konstatēti četri šādi gadījumi. 3 gadījumos procesa sekas varētu būt atbrīvošana no kriminālatbildības, savukārt pēdējā izlīgumā attiecībā uz kriminālprocesu rada, kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli.

Kā vēl viena īpatnība, pētītajos izlīgumos bija saistīta ar pretenzijām. Kā jau iepriekš tika skatīts sadaļā par izlīguma formu un saturu, viens no nosacījumu punktiem, paredz, ka pēc izlīguma noslēgšanas cietušais neizvirza nekādas prasības pret likumpārkāpēju par konkrēta izlīguma priekšmetu. Tas nenozīmē, ka tas atņem prasījuma tiesības trešajām personām. Trijos noslēgtajos līgumos, neskatoties uz to, ka tie satur materiāla rakstura nosacījumus, neparedz nosacījumu par pretenziju neizdarīšanu pēc izlīguma noslēgšanas. Savukārt ceturtais bija īpatnējs ar to, ka paredzēja nosacījumu par pretenziju neizdarīšanu, bet ar atkāpi, paredzot, ja likumpārkāpējam nākotnē būs finansiālas iespējas, atlīdzinās summu ap septiņdesmit eiro, tad nākotnē lai atlīdzina.²⁰⁹

Diagrammās bija redzams, ka lielākoties, par izlīguma nosacījumu tiek izvirzīts noteiktas naudas summas izmaksas. Pētot izlīgumus, tika konstatēts, ka 10 gadījumos, izmaksājamās atlīdzības tika samaksātas uz vietas izlīguma starpnieka klātbūtnē skaidrā naudā. Četros gadījumos naudas summas bija virs *Euro* 275.00. Lielākā atlīdzība skaidrā naudā bija *Euro* 4150.00 apmērā.

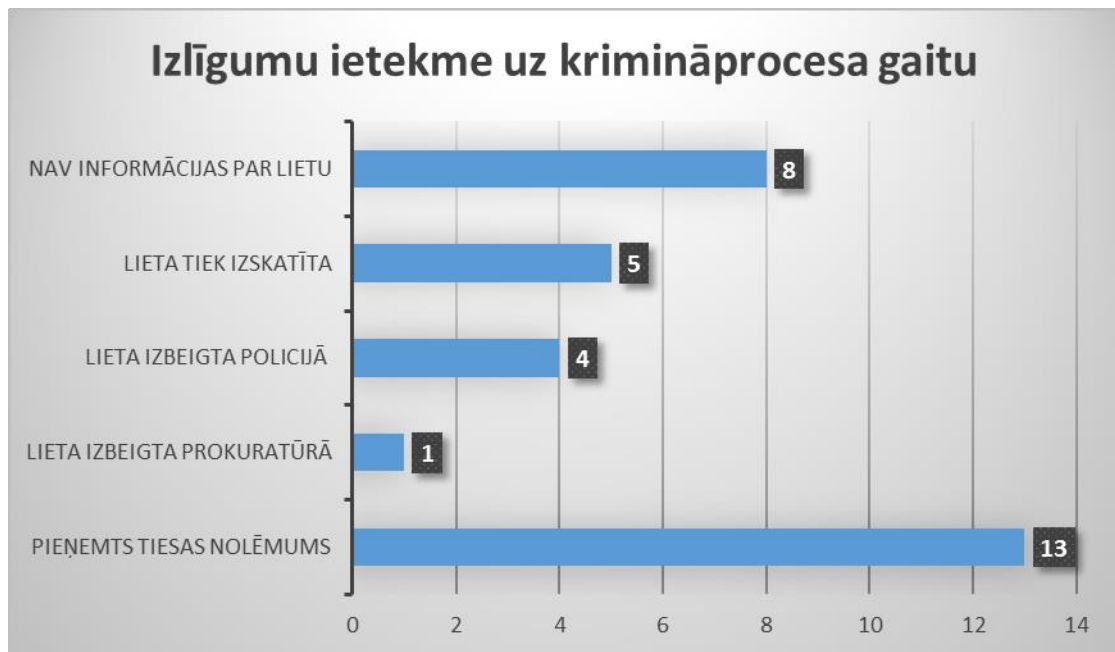
Pētot izlīguma gadījumus, varēja redzēt interesantu parādību, kas saistīta ar to, ka ne vienmēr cietušais no pāridarītāja, kā gandarījumu par izciesto, vēlas piedzīt kādas naudas summas vai citas materiālas vērtības. Piemēram, cietušais kā gandarījumu pieņēma pāridarītāja personīgo atvairošanos, bet kā materiālo atlīdzinājumu prasīja transporta izdevumu segšanu, kas saistīti ar ierašanos uz izlīguma sēdi.

Kā vienu no izlīguma negatīvajiem aspektiem var minēt to, ka ne vienmēr likumpārkāpējs tiešām gribēs atjaunot taisnīgumu, bet izmantojot izlīgumu, vēlēšies tikai izvairīties no soda vai panākt soda mīkstināšanu.²¹⁰

²⁰⁸ Pielikums Nr.1. Izlīgums krimināllietā Nr.11120077814.

²⁰⁹ Pielikums Nr.2. Izlīgums krimināllietā Nr.11095165613.

²¹⁰ Dzenovska I., Judins A., Zavackis A. Noziedzīgos nodarījumos cietušo vajadzību nodrošinājums: atbalsts viktimizācijas prevencijai Latvijā. "Sabiedriskās politikas centrs „PROVIDUS”, 2013, 32.lpp. Pieejams: http://jpa.gov.lv/uploads/filedir/noziedzigosnodarjumoscietuovajadzgunodroinjums_pk.pdf [aplūkots 2015.gada 25.martā]

3.2.attēls. Izlīguma ietekme uz kriminālprocesa gaitu.

Apkopojot iegūtu informāciju no izlīgumiem un to ietekmi uz kriminālprocesa gaitu ir redzams, ka lielākā daļa lietas ir, izbeigtas vai nu policijā, vai prokuratūrā. Tas ir izsecināms pēc tā, ka par nezināmajām lietām nav pieņemti ne tiesas nolēmumi, ne lēmumi par lietas nodošanu tiesai. Jo, ja šāds lēmums būtu pieņemts un lieta būtu nodota tiesai, šo informāciju būtu iespējams pārbaudīt. 4 procesi atrodas izskatīšanā tiesā, līdz ar to nav zināma izlīguma ietekme uz procesu un 1 lieta joprojām atrodas prokuratūrā, bet ņemot vērā, ka izdarītais noziedzīgais noadījums ir smags, procesa virzītājs izteica pieņēmumu, ka drīzākais – tas tiks ņemts vērā soda mīkstināšanai.

Diemžēl netika saņemtas atbildes no visām tiesām par atļauju iepazīties ar anonimizēto spriedumu, jo daudzi no spriedumiem nav pieejami publiski portālā www.tiesas.lv. Šī iemesla dēļ tiks analizēti pieejamie un iegūtie spriedumi.

Krimināllietā Nr.11380007014 ir divas vainīgās personas, no kurām viena tiek apsūdzēta par diviem noziedzīgiem nodarījumiem. Konkrētajā lietā izlīgums tika pieņemts par Krimināllikuma 185.pantu, kas ir kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis. Šajā spriedumā, kā jau daudzos iepriekšējos, tiesa ir pieļāvusi būtisku Kriminālprocesa interpretācijas kļūdu, proti, atbrīvojusi arī apsūdzēto no kriminālatbildības.

Krimināllietā Nr.11094023214²¹¹ interesanta ar to, ka 2014.gada 28.augustā prokurors ar apsūdzēto noslēdzis vienošanos par vainas atzīšanu. Apsūdzētais ar cietušo izlīgumu noslēdzis 2014.gada 22.septembrī. Savukārt tiesas spriedumā neparādās informācija par noslēgto izlīgumu. Vienīgais fakts, kas liecina par vienošanos starp cietušo un apsūdzētu ir

²¹¹ Rīgas rajona tiesas 2014.gada 29.septembra spriedums lietā Nr.11094023214.

norāde uz to, ka apsūdzētais ir atlīdzinājis zaudējumus cietušajam. Tiesas spriedumā nav atsauce ne uz vienu tiesību normu, kura regulētu izlīgumu. Kā arī, konkrētajā procesā par vienīgo vainas mīkstinošo apstākli ir atzīta vaļširdīgā atzīšanās un izdarītā nožēlošana. Līdz ar to tiesa nav ņēmusi vērā Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 3.punktu. Šis ir viens no tiem procesiem, kurš varēja būt par pamatu tikai soda mīkstināšanai.

Krimināllieta Nr.11354024814²¹² par noziedzīgu nodarījumu, kurš paredzēts Krimināllikuma 175.panta otrajā daļā. Tiesa atzinusi izlīgumu par atbildību mīkstinošu apstākli. Tiesa piesprieda abiem apsūdzētajiem sodu – piespiedu darbs uz 80 stundām. Skatoties tiesas spriedumus, kuros izskatīti noziedzīgi nodarījumi par Krimināllikuma 175.panta otro daļu, tiesa bieži piemēro sodu – piespiedu darbs uz 100 – 170 stundām. Gadījumos, ja nav izlīgums, bet ir atlīdzināts kaitējums, tad tiesa piemēro sodu no 80-120 piespiedu darba stundām. Protams ir arī spriedumi, kuros šie rādītāji atšķiras. Ja tiek piemēroti sodi, kuri saistīti ar brīvības atņemšanu, tad sods ir starp 10 mēnešiem un vienu gadu. Līdz ar to var secināt, ka tiesa ir mīkstinājusi sodu, ņemot vērā, ka ir noslēgts izlīgums, jo par Krimināllikuma 177.panta otrās daļas izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir paredzēts sods – brīvības atņemšana uz laiku līdz četriem gadiem.

Krimināllieta Nr.11092017913²¹³ dažu savu īpatnību dēļ jau tika analizēta iepriekšējā nodaļā. Šajā lietā apsūdzība bija pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas. Lietā apsūdzētais un cietušais noslēdza izlīgumu. Kā zināms, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu, noslēdzot izlīgumu, kriminālprocess ir izbeidzams, jo iestājies kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis. Savukārt publiski pieejamā informācijā, www.tiesas.lv²¹⁴, norādīts, ka procesā ir lēmums par atbrīvošanu no kriminālatbildības un kriminālprocesa izbeigšanu.

Savukārt krimināllietā Nr.11120077814²¹⁵ interesants bija izlīgums, par kuru jau bija skatīts iepriekš. Lietā ir apsūdzība par Krimināllikuma 126.panta pirmo daļu. Izlīgums šajā procesā var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības. Tomēr, tiesa nolēma piemērot sodu – piespiedu darbs uz 250 stundām. Līdzīgā lietā izlīguma vietā, vainīgā persona atlīdzināja zaudējumus, pamatojoties uz pieteikto kaitējuma kompensāciju. Tiesa bija piemērojusi piespiedu darbu uz 50 stundām.

Lietās par Krimināllikuma 126.panta pirmās daļas noziedzīgo nodarījumu tiesa piemēro diezgan atšķirīgus sodus – pārsvarā tiek piemērots piespiedu darbs uz 200 stundām, atsevišķos gadījumos 50-60 stundas, savukārt retos gadījumos tiek piemērota brīvības

²¹² Rīgas rajona tiesas 2015.gada 3.februāra spriedums lietā Nr.11354024814.

²¹³ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 29.septembra lēmums lietā Nr. 11092017913.

²¹⁴ Tiesvedības gaita. <http://tiesas.lv/e-pakalpojumi/tiesvedibas-gaita> krimināllietā Nr.11092017913.

²¹⁵ Bauskas rajona tiesas 2015.gada 4.marta spriedums lietā Nr.11120077814.

atņemšana uz laiku no trim līdz sešiem mēnešiem. Tādejādi var secināt, ka pētāmajā krimināllietā Nr.11120077814 tiesa ir piemērojusi ļoti bargu sodu. Spriedumā izlīgums netika atzīts par sodu mīkstinošu apstākli, lai gan noziedzīgs nodarījums pats pēc sava rakstura ir tāds, ka izlīgums var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības. Šis ir viens no tiem spriedumiem un izlīgumiem, kuri var būt par pamatu cietušās personas atkārtotai viktimizācijai. Ņemot vērā, ka vainīgajai personai ir jāizcieš liels piespiedu darba stundu skaits un arī jāatlīdzina morālais kaitējums, par kuru vienojās ar cietušo, konkrētā izlīguma izpildīšana varētu sagādāt diezgan lielas grūtības apsūdzētajai personai.

No apkopotajiem datiem, kuri iegūti analizējot izlīgumus, iegūstot tiesas nolēmumus un publiski pieejamo informāciju var secināt, ka lielākā daļa procesu, kur noslēgts izlīgums, ir izbeigti. Tikai dažos gadījumos ir pieņemti tiesas spriedumi, nosakot personām reālus sodus.

3.6.Rekomendācija grozījumiem normatīvajos aktos

Izlīguma institūts ir ļoti svarīgs cietušā un likumpārkāpēja interešu aizsardzībai. Regulējums, kas šobrīd ir spēkā, tiek attīstīts uz atjaunojošās justīcijas virzienu, respektīvi, lai mazinātu vai atlīdzinātu kaitējumu cietušajam, kurš tam nodarīts ar noziedzīgu nodarījumu. Tas ir pareizi, bet rūpējoties par viena indivīda interesēm, mēs esam aizmirsuši par sabiedrības interesēm kopumā.

Varētu teikt, ka kriminālās justīcijas mērķi ir noteikti Krimināllikuma 35.pantā un paredzot, ka soda mērķi ir (Krimināllikuma 35.panta otrā daļa):

1. aizsargāt sabiedrības drošību;
2. atjaunot taisnīgumu;
3. sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu;
4. resocializēt sodīto personu;
5. panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Pozitīvi ir vērtējama prakse kriminālsodu mīkstināšanai. Ir jāsaprot, ka neskatoties uz to, ka persona atlīdzinājusi zaudējumus/kaitējumu, tā var palikt nesodīta. Kā labu piemēru var minēt krimināllietu Nr.11151092814.²¹⁶ Cietušais lietā atteicās slēgt izlīgumu ar vainīgo personu, neskatoties uz to, ka likumpārkāpējs atlīdzināja zaudējumus par divām zādzības epizodēm. Zaudējumi tika atlīdzināti, bet cietušais tik un tā uzturēja prasību par materiālo

²¹⁶ Ventspils tiesas 2015.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.11151092814.

kompensāciju. Tiesa ņēma vērā visus mīkstinošos apstākļus un to, ka zaudējumi atlīdzināti, noteica personai tikai piespiedu darbu.

Praksē ir diezgan liela problēma ar “mazajām” zādzībām, proti, ir personas, kuras regulāri veic zādzības nelielos apmēros, slēdz izlīgumu ar cietušo un tiek atbrīvotas no jebkāda soda. Vairākkārtīgi tika skatīts, tas ka lietās, kurās panākts izlīgums ar cietušo par Krimināllikuma 180.panta izdarīto noziedzīgo nodarījumu, likumpārkāpējs paliek nesodīts. Šajā sakarā ir pamanīts interesants novērojums lietās, kur cietušais ir SIA pārtikas veikali. Šajās lietās ļoti bieži netiek slēgts izlīgums ar likumpārkāpēju, bet tiesā tiek prasīta materiālā kompensācija par nodarītajiem zaudējumiem. Pat ja šie zaudējumi tiek atlīdzināti, likumpārkāpējs tiek sodīts ar piespiedu darbu, kas ir vērtējams pozitīvi.

Šobrīd Krimināllikuma 58.panta otrā daļa nosaka, ka personu, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, izņemot noziedzīgus nodarījumus, kuru rezultātā iestājusies cilvēka nāve, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja ir izlīgums ar cietušo vai viņa pārstāvi, un persona pēdējā gada laikā nav tikusi atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, noslēdzot izlīgumu, un pilnīgi novērsusi ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai atlīdzinājusi nodarīto zaudējumu.

Kā jau iepriekš tika skatīts, Krimināllikuma 58.panta otrā daļa attiecas tikai uz tiem noslēgtajiem izlīgumiem, kuri var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, bet tas neattiecas uz tiem gadījumiem, kad noslēgtais izlīgums būs par kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli.

Kā vienu no pašreizējā regulējuma problēmām var minēt gadījumus, kad likumpārkāpējs ir noslēdzis izlīgumu un kriminālprocess ir obligāti jāizbeidz, neatkarīgi no tā, cik reizes persona iepriekš ir sodīta. Respektīvi, persona vairākkārtīgi izdarījusi zādzības, par kurām paredzēta atbildība pēc Krimināllikuma 180.panta. Visos gadījumos, kad būs noslēgts izlīgums ar cietušo, kriminālprocess tiks izbeigts. Problēma ir tajā, ka parūpējoties par vienu indivīdu, tiek aizmirsts par sabiedrības interesi, drošību un aizsardzību, kas nav mazsvarīgi. Atbrīvojot šādu indivīdu no soda, var ciest kāds cits sabiedrības loceklis.

Autore neuzskata, ka būtu nepieciešams aizliegt izlīgumus konkrētajās lietās, bet mēģināt ierobežot šādus gadījumus, pasargājot visu sabiedrību. Mēģinot panākt līdzsvaru starp cietušā, sabiedrības un valsts interesēm. Piemēram iesaistot šādas personas Valsts probācijas dienesta programmās, kas palīdzētu personām labāk saprast sevi un censties mainīt savus dzīves uzskatus.

Kā nākamo problēmu, pie Krimināllikuma 58.panta otrās daļas, var minēt interpretācijas nepilnības saistībā ar to, kādā apmērā ir jābūt atlīdzinātiem zaudējumiem. Iepriekš minētā norma paredz, ka pilnībā jābūt novērstam kaitējumam vai atlīdzinātiem zaudējumiem, kas

radīti ar noziedzīgu nodarījumu. Darbā jau tika skatīts, ka praksē ir gadījumi, kad tiek noslēgti izlīgumi, kuri ir par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, bet zaudējumu vai morālā kaitējuma atlīdzināšana ir noteikta ilgākā laika periodā. Kā tika paskaidrots, ka puses pašas izvēlas, kādu vienošanos noslēgt, līdz ar to, procesa virzītājam tālāk ir jālemj pieņemt šādu izlīgumu vai nē. Ja šāds izlīgums nonāk līdz tiesai, tad tiesa šādu izlīgumu vērtēs un, iespējams personu neatbrīvos no kriminālatbildības, bet noteiks mīkstāku sodu. Prokurors kā procesa virzītājs noslēgto vienošanos var atstāt pušu ziņā un pieņemt noslēgto izlīgumu.

Kā vēl vienu problēmu iepriekš minētajā Krimināllikuma panta daļā, var minēt nosacījumu, kurš paredz ierobežojumu, lai noslēgtais izlīgums būtu par pamatu atbrīvošanai no kriminālatbildības. Šis ierobežojums paredz nosacījumu, ka persona gada laikā nav atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Gramatiski interpretējot šo nosacījumu, uzreiz ir secināms, ka tas neattieksies uz gadījumiem, kad konstatēti kriminālprocesa nepieļaujošie apstākļi. Diemžēl tiesu prakse nākas sastapties ar tādiem gadījumiem, kad ne tikai uz izlīguma pamata persona tiek atbrīvota no soda, bet arī, ja vienkārši tiek atlīdzināts kaitējums. Šajā gadījumā²¹⁷ persona tika apsūdzēta vairākās zādzību epizodēs. Apsūdzība tika celta pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās, atbilstoši konstatētajām epizodēm. Apsūdzētais bija noslēdzis izlīgumus gan par izdarīto nodarījumu pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas, gan par izdarītajiem nodarījumiem trīs epizodēs. Divos gadījumos apsūdzētais noslēdza izlīgumu ar cietušajiem, bet trešajā gadījumā, tika atlīdzināts kaitējums, tāpēc tiesa, divas epizodēs kriminālprocesu izbeidza, bet trešajā pieņēma lēmumu nepiemērot sodu.

Lai panāktu pareizu izpratni par izlīguma regulējumu Krimināllikumā, kas detalizētāk noteiktu, gadījumus, kad noslēgtais izlīgums, varētu būt par pamatu, lai personu atbrīvotu no kriminālatbildības un norādīt uz tiem gadījumiem, kad noslēgtais izlīgums nebūtu par pamatu atbrīvošanai no kriminālatbildības, bet tikai pamats soda mīkstināšanai, nepieciešami šādi grozījumi.

Grozījumi Krimināllikumā:

58.² pants. Pamats atbrīvošanai no kriminālatbildības, ja noslēgts izlīgums ar cietušo.

- (1) Persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var izlīgt ar cietušo jebkurā kriminālprocesa stadijā.
- (2) Personu, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja:

²¹⁷ Valmieras rajona tiesas 2014.gada 10.septembra spriedums lietā Nr. 11130054413.

- 1) persona atzīst savu vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā vai spēj vienoties par noziedzīga nodarījuma pamatfaktiem;
 - 2) brīvprātīgi atlīdzinājusi visus zaudējumus, vai vienojusies ar cietušo vai viņa pārstāvi par zaudējumu atlīdzināšanu vai kaitējuma novēršanu saprātīgā termiņā un veidā;
 - 3) ir pamats uzskatīt, ka persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu nākotnē;
- (3) Personu nevar atbrīvot no kriminālatbildības, ja:
- 1) noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājusies cietušās personas nāve;
 - 2) persona pēdējā gada laikā tikusi atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.
- (4) Ja persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, nepilda tos nosacījumus, kurus tā uzņēmusies ar izlīgumu, un ja izlīgums ir bijis par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, tad tiesa var atcelt lēmumu, ar kuru persona, atbrīvota no kriminālatbildības, un piespriest sodu par katru izdarīto noziedzīgo nodarījumu.
- (5) Ja persona noslēgusi izlīgumu ar cietušo, bet tas nav par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, tad prokurors vai tiesa var lemt par piemērojamā soda mīkstināšanu.

Ar ieteiktajiem grozījumiem tiek paskaidrots, ka izlīgumu ir iespējams slēgt par jebkuru noziedzīgu nodarījumu. Atšķirība ir tāda, ka tiek paredzētas tālākas sekas. Ar esošo regulējumu nedaudz tiek ierobežots to personu loks, kuri var slēgt izlīgumu, tādā veidā nodrošinot sabiedrības aizsardzību un atkārtotu cietušā viktimizāciju.

Cietušo personu atkārtota viktimizācija ir nopietna problēma. Amatpersonas, kuras strādā ar personām, kuras regulāri izdara noziedzīgus nodarījumus, atzīst, ka šādas personas ir labi psihologi un savā ziņā ir spējīgi manipulēt ar cilvēkiem. Esot gadījumi, kad likumpārkāpējs esot tik pārliecinoši runājis, ka atlīdzinās nodarīto kaitējumu, ka cietušais piekrīt parakstīt izlīgumu, bet tā vietā, lai tiktu atlīdzināti nodarītie zaudējumi, cietušais atkārtoti tiek viktimizēts, bet likumpārkāpējs jau panācis savu, proti, panākts kriminālprocesa nepieļaujošs apstāklis un kriminālprocess ir izbeigts. Rezultāts ir tāds, ka šādu kriminālprocesu vairs nav iespējams atjaunot. Tieši šā iemesla dēļ būtu nepieciešams sekot Lietuvas Republikas, piemēram, un šādos gadījumos atļaut atjaunot kriminālprocesu, lai sodītu šo personu. Tādā veidā pilnībā tiks izslēgta cietušā atkārtota viktimizācija.

Lai izslēgtu cietušā atkārtotu viktimizācijas iespējamību, ir nepieciešami grozījumi Kriminālprocesa likumā. Ir jābūt paredzētam nosacījumam, ka nodarītajam kaitējumam vai radītajiem zaudējumiem ir jābūt atlīdzinātiem pilnībā. Lai arī tāds regulējums jau pastāv

Krimināllikumā attiecībā ar nodarījumiem par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, praksē ir gadījumi, kad tas nedarbojas. Šādas situācijas nedrīkst pieļaut gadījumos, kad izlīgums var būt par kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli.

Lai panāktu sabiedrības interešu aizsardzību un mazinātu cietušo personu atkārtotu viktimināziju, nepieciešami grozījumi Kriminālprocesa likumā, papildinot Kriminālprocesa likuma 381.panta sesto daļu – *“Procesa virzītājs saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu izbeidz krimināllietu, kad cietušais ar aizdomās turēto vai apsūdzēto noslēguši izlīgumu un ir pilnībā novērsti ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums vai atlīdzināti nodarītie zaudējumi.”*

Jau iepriekš darbā tika skatīts jautājums par nelielu kolīziju starp Kriminālprocesa likuma 97.panta astoto daļu un Kriminālprocesa likuma 536.pantu. Jāņem vērā, ka likumā, izņemot Kriminālprocesa likuma 97.panta astoto daļu, nav paredzētas citas stadijas, līdz kurām var noslēgt izlīgumu. Līdz ar to nepieciešams daļā grozīt iepriekš minēto pantu. Tai pat laikā saprotams nosacījums, ka izlīgumam ir jābūt noslēgtam līdz tiesas aiziešanai apspriešanai. Tiesa aiziet apspriesties uzskatīdama, ka tai ir visa nepieciešamā informācija, lai pieņemtu gala lēmumu. Tādejādi, pēc tiesas aiziešanas apspriesties, noslēgtajam izlīgumam vairs nevar būt ietekme uz kriminālprocesu. Tomēr, šis apstāklis neliedz pusēm slēgt izlīgumu ar Valsts probācijas dienesta starpnieka palīdzību.

Lai panāktu pareizu Kriminālprocesa likuma interpretāciju un neradītu nepamatotas, šķietamas kolīzijas starp tiesību normām, nepieciešami šādi grozījumi. Grozījumi Kriminālprocesa likuma 536.pantā – *“Cietušais un apsūdzētais līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu var paziņot par izlīgumu.”*

Pozitīvi ir vērtējama jaunā Krimināllikuma norma par personu nosacītu atbrīvošanu no kriminālatbildības, kas pieļauj atsākt kriminālvajāšanu, ja vainīgais nav izpildījis izlīguma nosacījumus. Runājot ar prokuroriem, tika secināts, ka šobrīd, attiecībā uz procesiem, kuros ir noslēgti izlīgumi, šī tiesību norma nav piemērota, kā arī nevienā gadījumā, kad noslēgts izlīgums, persona, nav nosacīti atbrīvota no kriminālatbildības. Iespējams, būtu nepieciešami, kāds izvērstāks pētījums par labumiem, kādi varētu būt šajā procesā. Ņemot vērā, ka šajās lietās nav bijusi prakse, pat ne šāda nosacījuma piemērošana, būtu nepieciešams par to runāt plašāk, lai procesa virzītājs, tomēr piemērotu šo tiesību normu un tad varētu izpētīt par problēmām tiesību normas piemērošanā.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

1. Izlīgums krimināltiesībās ir vienošanās process starp personu, kura ar noziedzīgu nodarījumu nodarījusi kaitējumu un atzīst savu vainu nodarītājā un personu, kurai nodarīts kaitējums ar noziedzīgu nodarījumu. Cietušais ar likumpārkāpēju vienojās par kaitējuma novēršanu, kurs nodarīts ar noziedzīgu nodarījumu. Pēc izlīguma panākšanas, cietušais apņemas necelt pretenzijas pret likumpārkāpēju par konkrēto noziedzīgo nodarījumu.
2. Praksē jēdzienus mediācija un izlīgums mēdz lietot kā sinonīmus, tādejādi kļūdaini norādot, ka izlīguma institūts Latvijā parādījies nesen. Var minēt vairākas atšķirīgas pazīmes, kuras nošķir mediāciju no izlīguma:
 - a. mediācija ir maksas process. Neviena no pusēm netiek uzskatīta par vainīgu vai nosodīta par kādas darbības izdarīšanu. Vērsts uz *konsenss* panākšanu. Tiesa vienmēr pusēm var piedāvāt mediāciju. Nevar notikt bez mediatora;
 - b. izlīgums var būt gan maksas, gan bezmaksas process. Var notikt, tikai tad, ja likumpārkāpējs atzīst savu vainu noziedzīgā nodarījumā, ja likumpārkāpējs un cietušais spēj vienoties par noziedzīga nodarījuma pamatfaktiem. Procesa virzītājs, ne vienmēr var piedāvāt pusēm veikt izlīgumu, jo tādā veidā izteiktu savu viedokli par personas vainīgumu. Puses var izlīgt arī bez starpnieka, par izlīgumu paziņojot tiesai vai notariāli noformējot to.
3. Civiltiesībās izlīgums atšķiras ar to, ka puses risina savstarpēju strīdu, kurā nav iesaistīta trešā puse valsts vai sabiedrība. Pirmstiesas procesā savstarpējās attiecības ar izlīgumu iespējams noregulēt pilnībā vai tikai daļēji. Uzsākot tiesas procesu, tiesnesim obligāti jāpiedāvā iespēju izlīgt, savukārt kriminālprocesā ne vienmēr šādu iespēju drīkst piedāvāt. Starp pusēm noslēgts izlīgums nenozīmē, ka process obligāti tiks izbeigts, Civilprocesa likums paredz ļoti daudz nosacījumus, lai uz izlīguma pamata civilprocesu izbeigtu. Civiltiesības tiek nošķirti jēdzieni mediācija un izlīgums, jo mediācija paredz sarunu procesu, bet izlīgums ir viens no vienošanās veidiem.
4. Administratīvajās tiesībās izlīgums atšķiras ar to, ka izlīgums tiek slēgts, lai vienotos par samērīgākām tiesiskajām sekām konkrētiem faktiskajiem apstākļiem. Iestādei ir pienākums katru reizi izvērtēt iespēju slēgt izlīgumu, izskatot privātpersonas iesniegumu, bet tiesas ceļā nevar prasīt iestādei uzlikt par pienākumu slēgt izlīgumu, jo izlīgums ir brīvprātīga pušu vienošanās. Uzspiežot kādam izlīgt, izzūd institūta

- nozīme, bet tiesas ceļā var prasīt izlīguma pienākumu izpildi, kas noteikta pusēm saskaņā ar noslēgto vienošanos.
5. Latvijas normatīvo aktu bāze ir attīstījusies, galvenokārt, uz paražu tiesībām un lielā mērā no Krievijas ietekmes uz Latvijas teritoriju. Norādes uz izlīgumu Latvijas teritorijā ir atrodamas jau 1885.gada sodu likumos. 1903. un 1933.gada sodu likumos izlīgums vairs nebija regulēts. Kriminālprocesa jomā izlīgums bija regulēts jau no 1914.gada Kriminālprocesa likumiem. Izlīguma institūts normatīvajos aktos bija reglamentēts jau krietni senāk, kā piemēru var minēt 1864.gada 20.novembra Cariskās Krievijas Kriminālprocesa likumu – ustavus.
 6. Pēc vispārējā principa izlīguma subjekti ir persona, kura ir cietusi no noziedzīga nodarījuma un persona, kura ar savu darbību vai bezdarbību radījusi kaitējumu personai. Krimināltiesiskajās attiecībās, lai izlīgums atstātu ietekmi uz Kriminālprocesa gaitu, tad nepieciešams konstatēts, ka cietušais ir ne tikai persona, kurai nodarīt kaitējums ar noziedzīgu nodarījumu, bet personai ir cietušā statuss kriminālprocesā. Attiecībā uz personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir jābūt kriminālprocesuālajam statusam – persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētais, apsūdzētais. Notiesātais var slēgt izlīgumu, bet šāds izlīgums vairs neatstās ietekmi uz kriminālprocesu.
 7. Kriminālprocesa likums satur divas nedaudz pretrunīgas tiesību normas par brīdi, līdz kuram iespējams noslēgt izlīgumu. Kriminālprocesa likuma 97.panta astotā daļa nosaka, ka cietušais visās kriminālprocesa stadijās un visos tās veidos var izlīgt ar personu, kura nodarījusi kaitējumu. Savukārt Kriminālprocesa likuma 536.panta pirmā daļā paredzēts, ka cietušais un apsūdzētais var izlīgt līdz tiesas aiziešanai apspriesties visos likumā paredzētajos gadījumos. Lai nerastos pretrunas starp abām kriminālprocesa normām, autore rosina veikt grozījumus Kriminālprocesa likuma 536.pantā, paredzot, ka *“Cietušais un apsūdzētais līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu var paziņot par izlīgumu.”*
 8. Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumus, balstoties uz atjaunojošā taisnīguma principiem. Izlīgums ir tikai viens no atjaunojošā taisnīguma veidiem. Valsts probācijas dienests atzīst, ka ir atšķirības starp mediāciju un izlīgumu, bet vairāk lieto šos jēdzienus kā sinonīmus, jo nepieciešams nošķirt, sarunu procesu, kas tiek veikts starp pusēm un galējo vienošanos, jo šobrīd uz abiem procesiem, tiek lietots jēdziens izlīgums. Kriminālprocesa likumā ir norādes uz samierināšanas veikšanu izlīguma procesā.

9. Starp pusēm tiesiski noslēgts izlīgums var atstāt lielu ietekmi uz kriminālprocesa gaitu, proti, izlīgums var būt:
 - a. par kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli;
 - b. pamats personas atbrīvošanai no kriminālatbildības;
 - c. pamats soda mīkstināšanai.
10. Iepriekš minētie apstākļi ir savstarpēji izslēdzoši. Sākumā nepieciešams konstatēt vai noslēgtais izlīgums nerada kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli, un tikai tad, ja tiek secināts, ka šādu apstākļu nav, var vērtēt par personas atbrīvošanai no kriminālatbildības. Tiesas spriedumos mēdz būt interpretācijas problēmas, kad tiesa pie kriminālprocesa nepieļaujošiem apstākļiem atbrīvo personu no kriminālatbildības. Neskaties uz to, ka tās ir savstarpēji izslēdzošas normas, bet teorētiski vienā tiesas nolēmumā ir iespējams sastapt abas šīs normas pie nosacījuma, ja viena persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus un krimināllietas tikušas apvienotas.
11. Neskatoties uz to, ka starp cietušo un likumpārkāpēju noslēgts izlīgums, procesa virzītājs var nepieņemt izlīgumu, ne tikai likumā paredzētajos gadījumos, bet arī gadījumā, ja tiek konstatēts, ka likumpārkāpējs neatzīst savu vainu noziedzīgā nodarījumā. Ja izlīgums tiek slēgts Valsts probācijas dienestā, izlīguma starpniekam jāpārlicinās, ka cietušais un likumpārkāpējs spēj vienoties par notikušā pamatfaktiem.
12. Darba mērķa sasniegšanai tika pētīts 31 izlīgums. Izlīgumi tika pētīti, lai noskaidrotu, kā izlīgums, ietekmējis konkrēto kriminālprocesu, kā arī analizēt izlīguma nosacījumus, lai izvērtētu vai nosacījumi nerada risku cietušās personas atkārtotai viktimizācijai. Izlīgumi analizēti, lai noskaidrotu, kādus nosacījumus izvirza cietušais, lai noslēgtu izlīgumu. Iegūtie rezultāti ir apkopoti tabulā 3.1. un attēlā 3.1. un 3.2. No iegūtajiem rezultātiem redzams, ka lielākā daļa lietu tiek izbeigtas pirmstiesas procesā. Ļoti reti cietušais ar likumpārkāpēju vienojas par beznosacījuma izlīgumiem, parasti izlīgumi paredz izmaksas naudas vērtībā. Tikai 43% gadījumos likumpārkāpējs atvainojas cietušajam par radīto kaitējumu.
13. Lai panāktu pareizu Kriminālprocesa likuma interpretāciju un neradītu nepamatotas. šķietamas kolīzijas starp tiesību normām, nepieciešami grozījumi. Grozījumi Kriminālprocesa likuma 536.pantā – *“Cietušais un apsūdzētais līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu var paziņot par izlīgumu.”*
14. Lai panāktu sabiedrības interešu aizsardzību un mazinātu cietušo personu atkārtotu viktimizāciju, nepieciešami grozījumi Kriminālprocesa likumā, papildinot Kriminālprocesa likuma 381.panta sesto daļu – *“Procesa virzītājs saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377.panta 9.punktu izbeidz krimināllietu, kad cietušais ar*

aizdomās turēto vai apsūdzēto noslēguši izlīgumu un ir pilnībā novērsts ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums vai atlīdzināti nodarītie zaudējumi.”

15. Lai panāktu pareizu izpratni par izlīguma regulējumu Krimināllikumā, kas detalizētāk noteiktu gadījumus kad noslēgtais izlīgums varētu būt par pamatu, lai personu atbrīvotu no kriminālatbildības un noradīt uz tiem gadījumiem, kad noslēgtais izlīgums nebūtu par pamatu atbrīvošanai no kriminālatbildības, bet tikai pamats soda mīkstināšanai, nepieciešami grozījumi. Grozījumi Krimināllikumā 58.².pants. Pamats atbrīvošanai no kriminālatbildības, ja noslēgts izlīgums ar cietušo.

Grozījumi Krimināllikumā:

58.² pants. Pamats atbrīvošanai no kriminālatbildības, ja noslēgts izlīgums ar cietušo.

(6) Persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var izlīgt ar cietušo jebkurā kriminālprocesa stadijā.

(7) Personu, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja:

4) persona atzīst savu vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā vai atzīst noziedzīga nodarījuma pamatfaktus;

5) brīvprātīgi atlīdzinājusi visus zaudējumus cietušajam vai vienojies ar cietušā pārstāvi par zaudējumu atlīdzināšanu vai kaitējuma novēršanu saprātīgā termiņā un veidā;

6) ir pamats uzskatīt, ka persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu nākotnē;

(8) Personu nevar atbrīvot no kriminālatbildības, ja:

3) noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājusies cietušās personas nāve;

4) persona pēdējā gada laikā tikusi atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

(9) Ja persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, nepilda tos nosacījumus, kurus tā uzņēmusies ar izlīgumu, un ja izlīgums ir bijis par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, tad tiesa var atcelt lēmumu, ar kuru persona atbrīvota no kriminālatbildības, un piespriest sodu par katru izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

(10) Ja persona noslēgusi izlīgumu ar cietušo, bet tas nav par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, tad prokurors vai tiesa var lemt par piemērojamā soda mīkstināšanu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Aigars G. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.
2. Čakste K. Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011.
3. Dzenovska I., Judins A., Zavackis A. Noziedzīgos nodarījumos cietušo vajadzību nodrošinājums: atbalsts viktimizācijas prevencijai Latvijā. "Sabiedriskās politikas centrs „PROVIDUS”, 2013. Pieejams: http://jpa.gov.lv/uploads/filedir/noziedzigosnodarjumoscietuovajadzgunodroinjums_pk.pdf [aplūkots 2015.gada 25.martā]
4. Eiropas patērētāju informācijas centrs. Pieejams: <http://www.ecclatvia.lv/index.php/lv/fakti-a-padomi/adr> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]
5. Judins A. Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots 2015.gada 13.aprīlī]
6. Kalniņš A., Kalnmeiers Ē., Zvejnieks Ē., Kanaviņš G., Maizītis J., Kerno S. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 49.lpp.
7. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: "AFS".
8. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
9. Kronberga I. Atjaunojošā justīcija Latvijā: attīstība, perspektīva un izaicinājumi nākotnē. "Sabiedriskās politikas centrs „PROVIDUS”, Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/Kriminalt/Atjaunojosa%20justicija%20LV.pdf [aplūkots 2015.gada 8.aprīlī]
10. Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986.
11. Lācis A., Rozenbergs J. Civilprocesa likuma komentāri, trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
12. Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi 1970.gada publicētas grāmatas faksimilizdevums, papildināts ar zvērināta advokāta Klotiņa V. Priekšvārdu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010.
13. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess: sevišķā daļa: tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne, 1973.

14. Liholaja V. Izlīgums un taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Jurista Vārds, 2009.7. jūlijs, nr.27. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=194386> [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]
15. Litvins G. Administratīvā procesa likuma komentāri A un B daļa. 80.¹.pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013.
16. Litvins G. Alternatīvais strīdu risināšanas institūts administratīvajā procesā. Jurista Vārds, 2008. 16.septembris, nr.35, Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=180914> [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]
17. Mediācija. Pieejams: www.mediacija.lv/?download=mediacija_lv.pdf [aplūkots 2015.gada 2.aprīlī]
18. Mediācijas padome. Pieejams: http://www.mediacija.lv/?Kas_ir_medi%20cija%3F [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]
19. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga: RaKa. 2000.
20. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojoša vārdnīca. Rīga: RaKa. 2000.
21. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
22. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās B un C daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.
23. Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā. G.Kūra redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010.
24. Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri 1 daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.
25. Torgāns K. Izlīgums. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.
26. Torgāns K. Vienošanās. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.
27. Torgāns K. Saistību tiesības mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
28. Reigase A. Izlīguma reglamentācija Krimināllikumā. Grām: Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade. Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums. Latvijas Universitāte, 2013.
29. Rone D. Mediācija: jēdziens un iespējas. Jurista Vārds. 2006. 14.marts, nr.11. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/130213-mediacija-jedziens-un-iespejas/> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]
30. Rupeika K. Izlīguma process Valsts probācijas dienestā. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums tiešsaiste pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-dokt-III-zin-petn-konf_2012_.pdf [aplūkots 2015.gada 5.janvārī]

31. Strada Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2008, 4.novembris, nr.42. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=183062> [aplūkots 2014.gada 25.janvārī]
32. Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 2004, 10.augusts, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=92139> [aplūkots 2014.gada 16.aprīlī]
33. Strada-Rozenberga K. Par vienošanos kriminālprocesuālajā likumdošanā. Jurista Vārds, 2001, 10.aprīlis, nr.11. <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=6854> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]
34. Tieslietu ministrijas pētījums „Krimināltiesības-attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse.Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/petijumi.html> [aplūkots 2015.gada 16.janvārī]
35. Tiesas.lv par mediāciju. Pieejams: http://tiesas.lv/Media/Default/baneri/mediacija_final.pdf [aplūkots 2015.gada 2.aprīlī]
36. Tiesas.lv – tiesvedības gaita krimināllietā 11092017913 <http://tiesas.lv/e-pakalpojumi/tiesvedibas-gaita> [aplūkots 2015.gada 2.aprīlī]
37. Valsts probācijas dienesta “Izlīguma noformēšanas rokasgrāmatu” – npublicēts.
38. Valsts probācijas dienesta Izlīguma, izvērtēšanas ziņojumu, piespiedu un sabiedriskā darba departamenta Izlīguma nodaļas 2014.gada atskaite. 14.tabula.
39. Valsts probācijas dienests. Par Valsts probācijas dienestu. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=10> [aplūkots 2015.gada 5.janvārī]
40. Ziediņa D. Izlīguma īstenošanas pieredze Valsts probācijas dienestā. Pieejams: http://www.mediacija.lv/images/2013_10/DianaZiedina_VPD.pdf [aplūkots 2015.gada 5.janvārī]
41. Aertsen I., Mackay R., Pelikan CH. Rebuilding community connetions – mediation and restorative justice in Europe. Paris: Council of Europe publishing, 2004.
42. Braithwaite J. Restorative justice and responsive regulation. Oxford university press, 2002.
43. Collins dictionary - (Out-of-Court Settlement). Pieejams: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/out-of-court-settlement> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]
44. European justice. Luxenbourg. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-

- LU-maximizeMS-en.do?clang=lv&idSubpage=2&member=1 [aplūkots 2015.gada 2.aprīlī]
45. Legal dictionary (Out-of-Court Settlement). Pieejams: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Out-of-Court+Settlement> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]
46. Nelen H., Claessen J. Beyond the death penalty. Reflection on punishment. Cambridge: Interentia, 2012.
47. Mani R. Beyond retribution. Seeking justice in the shadows of war. Polity press, 2002..
48. Muncie J. Youth and crime 4th edition. Sage: 2015..
49. Reconciliation after violent conflict. A handbool. Sweden International institute for democracy and electoral assistance.
50. Reconciliation in criminal procedure. Pieejams: http://www.hukukiyardim.gov.tr/legal_aid/sayfalar/ReconciliationCriminal.pdf[aplūkots [aplūkots 2015.gada 31.martā]
51. Uprimny R., Saffon M.P. Transitional Justice, Restorative Justice, and Reconciliation: Some Insights from the Colombian Case. Pieejams: http://www.global.wisc.edu/reconciliation/library/papers_open/saffon.pdf [aplūkots 2015.gada 31.martā]
52. Понятие „Судебный приказ” Vikipēdija, pieejams: http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B7 [aplūkots 2014.gada 14.aprīlī]

Normatīvie akti

53. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]
54. Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:LV:PDF> [aplūkots 2015.gada 25.martā]
55. Eiropas Parlamenta un padomes direktīvu 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās. Pieejams: <http://old.eur->

[aplūkots 2014.gada 20.oktobrī]

56. Council of Europe committee of Ministers Recommendation (2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=220409&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> [aplūkots 2014.gada 15.aprīlī]
57. Council of Europe committee of ministers recommendation Rec(99)19 of the committee of ministers to member states concerning mediation in penal matters. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&Lang=en> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]
58. Council of Europe committee of ministers recommendation Rec(87)18 of the committee of ministers to member states concerning the simplification of criminal justice. Pieejams: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608011&SecMode=1&DocId=694270&Usage=2> [Aplūkots 2014.gada 14.aprīlī]
59. Council of Europe committee of ministers 1981. Recommendation N°. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on measures facilitating access to justice. Pieejams: <http://euromed-justice.eu/document/coe-1981-recommendation-n%C2%BA-r-81-7-committee-ministers-member-states-measures-facilitating> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]
60. 1885.gada Sodu likumi par krimināliem un pārmācīšanas sodiem. Ar turpinājumiem līdz 1893.gadam. Rīga: "Dienas Lapas", 1894.
61. 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. 3.izdevums. Rīga: [b.i.], 1930.
62. Kriminālprocesa likumi. Vispārēji noteikumi un 1.gamata tiesāšanās kārtība mirtiesās. Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļa. Rīga:1922.gada izdevums.
63. Kriminālprocesa likumi. Pēc 1926.gada izdevums, ar pārgrozījumiem un papildinājumiem, izsludinātiem līdz 1934.gada 15.februārim. Un Senāta paskaidrojumiem, kas doti laikmetā no 1919.gada līdz 1934.gada 15.februārim. Izdevējs Senāts kriminālā kasācijas departamenta virssekretars Kamradziuss Fr.
64. 1933.gada 1.augusta Sodu likums.

65. Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2014.gada 16.janvārī]
66. KPFSR Kriminālprocesa kodekss Latvijas PSR. Rīga: Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums. 1940.
67. Likums "Latvijas Kriminālprocesa kodekss (konsolidēts). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90971>[aplūkots 2015.gada 16.janvārī]
68. Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
69. Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2015.gada 16.janvārī]
70. Administratīvā procesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=55567> [aplūkots 2014.gada 10.aprīlī]
71. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=63545> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]
72. Likums "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem". LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68489> [aplūkots 2015.gada 10.janvārī]
73. Valsts probācijas dienesta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=82551> [aplūkots 2015.gada 15.janvārī]
74. Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
75. "Grozījumi Krimināllikumā" redakcija uz 2005.gada 28.septembri: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=117827> [aplūkots 2014.gada 15.janvārī]
76. "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" redakcija uz 2009.gada 12.martu: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=190010> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
77. "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" redakcija uz 2009.gada 16.jūniu: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=194068> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
78. "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" redakcija uz 2010.gada 21.oktobr: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=220967> [aplūkots 2014.gada 30.janvārī]
79. Mediācijas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=266615> [aplūkots 2014.gada 20.oktobrī]
80. Likumprojekts "Mediācijas likums". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/C8D1DCB808392E71C2257AC2004FE48F?OpenDocument> [aplūkots 2014.gada 11.aprīlī]

81. Ministru kabineta 2002.gada 8.janvāra noteikumi Nr.10 "Noteikumi par darbiem, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57347> [aplūkots 2015.gada 10.martā]
82. Ministru kabineta 2002.gada 28.maija noteikumi Nr.206 "Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudža profesionālo apmācību". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=62644> [aplūkots 2015.gada 10.martā]
83. Ministru prezidenta 2001.gada 26.februāra rīkojums „Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei”. Pieejams: http://www.l2d.lv/l.php?doc_id=4032 [aplūkots 2014.gada 20.aprīlī]
84. Ministru kabineta 2003.gada 9.janvāra rīkojums Nr.9 "Par Valsts probācijas dienesta koncepciju". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=70181> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]
85. Ministru kabineta 2007.gada 20.novembra noteikumi Nr.782 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests sertificē brīvprātīgos probācijas darbiniekus, kuri ir starpnieki izlīgumā". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=166680> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]
86. Ministru kabineta 2007.gada 4.decembra noteikumi Nr.825 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību" Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=167543> [aplūkots 2015.gada 25.janvārī]
87. Ministru kabineta 2010.gada 28.septembra noteikumi Nr.916 "Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība". Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=219491> [aplūkots 2015.gada 5.martā]
88. Valsts probācijas dienesta 2013.gada 15.jūlija rīkojumu nr.9005-6/106 “Par izlīguma veidlapu apstiprināšanu”.
89. Valsts probācijas dienesta 2013.gada 1.oktobra iekšējos noteikumus nr.9005-5/12 “Valsts probācijas dienesta lietvedības kārtība”.
90. Criminal Code of the Russian Federation. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7> [aplūkots 2015.gada 27.martā]
91. Criminal Code of the Republic of Lithuania pieejams: www.legislationline.org/documents/id/17832 [aplūkots 2015.gada 17.februārī]
92. Criminal Procedure Code of the Republic of Estonia. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 2015.gada 17.februārī]

93. Criminal Procedure Code of the Russian Federation. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7> [aplūkots 2015.gada 15.martā]
94. Устав уголовного судопроизводства 20 ноября 1864 года pieejams: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/> [aplūkots 2015.gada 16.janvārī]
95. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Pieejams: http://www.internet-law.ru/law/kodeks/upk_4.htm [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

Juridiskās prakses materiāli

96. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 7.oktobra spriedums lietā Nr.SKA-558/2011 (Senāts maina judikatūru).
97. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010.gada 23.februāra lēmums lietā Nr.SKK-102/2010.
98. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2010.gada 27.oktobra un 27.novembra lēmumi lietā 834/2010 – nav publicēts. Grām.: Aigars G., autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri 1.daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.
99. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009. gada 28. septembra lēmums lietā Nr.SKK – 509/2009.
- 100.Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 12.maija lēmums lietā Nr.SKK –161/2009.
- 101.Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008.gada 25.septembra lēmums lietā Nr. SKA-502/2008.
- 102.Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 19. decembra lēmums lietā Nr.SKK - 713/2007.
- 103.Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 25. septembra lēmums lietā Nr.SKK - 481/2007.
- 104.Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 17. maija lēmums lietā Nr.SKK - 283/2007.
- 105.Administratīvās apgabaltiesas 2006.gada 10.aprīļa spriedums lietā Nr.AA144-06/5 18.1 punkts - nepublicēts nav publicēts. Grām.: Aigars G., autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri 1.daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.

- 106.Zemgales apgabaltiesas 2014.gada 1.jūlija spriedums lietā Nr.12220000513.
- 107.Ventspils tiesas 2015.gada 28.janvāra spriedums lietā Nr.11151092814.
108. Bauskas rajona tiesas 2015.gada 4.marta spriedums lietā Nr.11120077814.
- 109.Rīgas rajona tiesas 2015.gada 3.februāra spriedums lietā Nr.11354024814.
- 110.Valmieras rajona tiesas 2015.gada 18.februāra spriedums lietā Nr.11130094114.
- 111.Aizkraukles rajona tiesas 2014.gada 21.janvāra spriedums lietā Nr.11370039513.
- 112.Valmieras rajona tiesas 2014.gada 10.septembra spriedums lietā Nr. 11130054413.
- 113.Alūksnes rajona tiesas 2014.gada 1.aprīļa spriedums krimināllietā Nr.11100027913, 1110003414, 1110003314.
- 114.Preiļu rajona tiesas 2014.gada 31.marta spriedums lietā Nr.11320032413.
115. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 29.septembra spriedums lietā Nr.11092017913 – npublicēts.
- 116.Rīgas rajona tiesas 2014.gada 29.septembra spriedums lietā Nr.11094023214.
- 117.Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 8.septembra lēmums lietā Nr.11092081412 – npublicēts.
- 118.Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 17. oktobra lēmums lietā Nr.11092055413 - npublicēts.
- 119.Talsu rajona tiesas 2014.gada 27.marta spriedums lietā Nr.11380048513.
- 120.Tukuma rajona tiesas 2014.gada 22.maija spriedumā lietā Nr.11200053212.
- 121.Valmieras rajona tiesas 2014.gada 10.oktobra spriedums lietā Nr.11130055914.
- 122.Latvijas Republikas Augstākā tiesas tiesu prakses apkopojums. Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu. apspriests Senāta Krimināllietu departamenta kopsēdē 2008.gada 6.novembrī. Pieejams: www.at.gov.lv/files/uploads/files/.../2008/labpr_bez%20uzvardiem.doc [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

Citi avoti

123. 31 Valsts probācijas dienesta izlīgums.
124. Prokuroru atbildes uz iesniegumu, par izlīguma ietekmi uz kriminālprocesa gaitu.

PIELIKUMI

Maģistra darbs “Izlīguma ietekme uz kriminālprocesa gaitu, tiesību normu piemērošanas prakses analīze un izlīguma nosacījumu analīze” izstrādās Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parastu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti. Darba iesniegtā elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Beāta Kepa

Rekomendēju maģistra darbu aizstāvēšanai

Maģistra darba vadītāja
Dr.iur. Elita Nīmande

Recenzents/e:

Maģistra darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedrā 15.04.2015

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Iveta Balode

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē
2015.gada ____ . _____

Vērtējums:

Komisijas sekretāre/s

3.3. Ja izdarītais noziedzīgais nodarījums ir smags vai sevišķi smags noziegums, tad izlīgums var tikt atzīts par atbildību mīkstinošu apstākli, pabeidzot pirmstiesas kriminālprocesu vai iztiesājot lietu;

3.4 Ja izlīguma nosacījumi netiek pildīti, kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā tā atjaunošana nav iespējama, bet cietušajam ir tiesības celt prasību tiesā Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

3.5. Izlīgums neizslēdz trešo personu prasījumus.

Izlīgums sastādīts uz vienas lapas, 4 /četros/ eksemplāros, no kuriem viens eksemplārs izsniedzams [...], otrs eksemplārs – [...], trešais eksemplārs izsniedzams Bauskas rajona tiesai, ceturtais eksemplārs - Valsts probācijas dienesta Bauskas teritoriālajai struktūrvienībai.

Šo izlīgumu, vienlaikus apliecinot, ka saprot izlīguma nosacījumus un sekas un ka nav pretenziju pret novadīto izlīguma procesu, Valsts probācijas dienesta izlīguma starpnieces Ingrīdas Buiķes klātbūtnē parakstīja:

PARAKSTI:

Izlīguma starpniece:

Valsts probācijas dienesta Bauskas teritoriālās struktūrvienības
brīvprātīgā izlīguma starpniece

Valsts probācijas dienests
Dzirnavu ielā 91
Rīgā, LV-1011,
tālr.: 67021138
fakss: 67021139
e-pasts: izligums@vpd.gov.lv
<http://www.probacija.lv>

Valsts probācijas dienesta
Bauskas teritoriālās struktūrvienība
Bauskā, Dārza iela 14a,
tālr.: 63924397
fakss: 63924398
e-pasts: bauska@vpd.gov.lv

IZLĪGUMS
Krimināllietā Nr. 11095165613

Rīga, 2014. gada 16. septembrī

..., personas kods ..., kā cietusī krimināllietā Nr. 11095165613, no vienas puses un ..., personas kods ..., kā apsūdzētais pēc Krimināllikuma 175. panta pirmās daļas, no otras puses (turpmāk kopā – puses), piedaloties Valsts probācijas dienesta Rīgas teritoriālās struktūrvienības brīvprātīgajai izlīguma starpniecei Danai Ronei, kura izlīgumu tulko no latviešu valodas uz krievu valodu, ievērojot Kriminālprocesa likuma 381. panta noteikumus, labprātīgi noslēdz šo izlīgumu.

1. Izlīguma priekšmets.

2013. gadā laika posmā no 26. septembra līdz 7. oktobrim ..., ar ģimeni devās ceļojumā un sava dzīvokļa Rīgā, Mārupes ielā ..., atslēgas atstāja ģimenes draugam ..., kuru pazina jau 18 gadus un kuram jau iepriekš bija uzticējusi dzīvokļa atslēgas savas prombūtnes laikā. Atgriežoties no ceļojuma, ... konstatēja, ka ir pazudušas zeltlietas un 1900,00 (viens tūkstotis deviņi simti) Krievijas rubļi, mantas par kopējo summu 893,59 EUR (astoņi simti deviņdesmit trīs eiro un piecdesmit deviņi centi). Kārtība mājās nebija sajaukta, ielaušanās pazīmju nebija. ... s vecākais brālis ... s aizgāja pie Jurija Jeņina, kurš atzinās zādzībā, atdeva 2 (divas) lombarda kvītis par zeltlietu iekļāšanu. Kriminālprocesa ietvaros ... i J ... s atdeva visas zeltlietas, izņemot auskarus 27,03 EUR (divdesmit septiņi eiro un trīs centi) vērtībā un 1900.00 (viens tūkstotis deviņi simti) Krievijas rubļus, kas saskaņā ar Latvijas Bankas noteikto valūtas kursu atbilst 43,53 EUR (četrdesmit trīs eiro un piecdesmit trīs centi).

2. Izlīguma nosacījumi.

2.1. Pusēm nav strīda par izlīguma priekšmetā izklāstītajiem faktiem.

2.2. Puses vienojas:

2.2.1. ... izsaka nožēlu un atvainojas ... i par notikušo, un ... a šo atvainošanos pieņem.

2.2.2. Lai gan ... s ir daļēji atlīdzinājis nodarīto materiālo kaitējumu, proti, 866,56 EUR (astoņi simti sešdesmit seši eiro un piecdesmit seši centi), bet nav atlīdzinājis auskaru vērtību 27,03 EUR (divdesmit septiņi eiro un trīs centi) un 1900.00 (viens tūkstotis deviņi simti) Krievijas rubļus, kas saskaņā ar Latvijas Bankas noteikto valūtas kursu atbilst 43,53 EUR (četrdesmit trīs eiro un piecdesmit trīs centi), tomēr ... a apliecina, ka neprasīs no ... šīs lietas, ne arī prasīs to kompensāciju naudā.

2.2.3. A ... a apliecina, ka pēc izlīguma noslēgšanas viņa neizvirzīs nekāda veida pretenzijas pret ... i par izlīguma priekšmetā izklāstītajiem faktiem.

2.2.4. J ... s apliecina, ka, ja viņam turpmāk būs finansiālas iespējas, viņš atlīdzinās ... 70,56 EUR (septiņdesmit eiro un piecdesmit seši centi).

3. Izlīguma iespējamās sekas.

3.1. Ja izlīgums noslēgts starp cietušo un aizdomās turēto vai apsūdzēto tādā kriminālprocesā, kuru saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 7. panta otro daļu var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata, tad kriminālprocess jāizbeidz saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377. panta 9. punktu;

3.2. Ja izdarītais noziedzīgais nodarījums ir kriminālpārkāpums vai mazāk smags noziegums, tad izlīgums var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 2. punktu Krimināllikuma 58. panta otrajā daļā noteiktajos gadījumos vai var tikt atzīts par atbildību mīkstināšanu apstākli, pabeidzot pirmstiesas kriminālprocesu vai iztiesājot lietu;

3.3. Ja izdarītais noziedzīgais nodarījums ir smags vai sevišķi smags noziegums, tad izlīgums var tikt atzīts par atbildību mīkstinošu apstākli, pabeidzot pirmstiesas kriminālprocesu vai iztiesājot lietu;

3.4. Ja izlīguma nosacījumi netiek pildīti, kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā tā atjaunošana nav iespējama, bet cietušajam ir tiesības celt prasību tiesā Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

3.5. Izlīgums neizslēdz trešo personu prasījumus.

Izlīgums sagatavots uz 2 (divām) lapām, 4 (četros) eksemplāros, no kuriem viens eksemplārs izsniedzams /, otrs eksemplārs -, trešais eksemplārs izsniedzams Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas prokuratūrai, ceturtais eksemplārs - Valsts probācijas dienesta Rīgas teritoriālajai struktūrvienībai.

Šo izlīgumu, vienlaikus apliecinot, ka saprot izlīguma nosacījumus un sekas un ka nav pretenziju pret novadīto izlīguma procesu, Valsts probācijas dienesta brīvprātīgās izlīguma starpnieces Dana Rone klātbūtnē parakstīja:

PARAKSTI:

.....

/paraksts /

Izlīguma starpnieks:

Valsts probācijas dienesta Rīgas teritoriālās struktūrvienības brīvprātīgā izlīguma starpniece
 Dana Rone:

.....

Es,, ar savu parakstu zemāk apliecinu, ka izlīgums tika iztulkots man saprotamā valodā, un pret tulkojumu pretenzijas neizvirzu.

...

Es,, ar savu parakstu zemāk apliecinu, ka izlīgums tika iztulkots man saprotamā valodā un pret tulkojumu pretenzijas neizvirzu.

.....

Valsts probācijas dienests
 Dzirnau ielā 91
 Rīgā, LV-1011,
 tālr.: 67021138
 fakss: 67021139
 e-pasts: izligums@vpd.gov.lv
<http://www.probacija.lv>

Valsts probācijas dienesta
 Rīgas teritoriālās struktūrvienība
 Dzirnau ielā 91/3 Rīgā, LV-1011
 tālr.: 67021150
 fakss: 67021151
 e-pasts: riga@vpd.gov.lv